

**ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİMDALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BİREYSEL BAŞVURUDA KİŞİYE İLİŞKİN
KABUL EDİLEBİLİRLİK ŞARTLARI**

BERNA CEMALOĞLU

ARALIK 2019

Tez Başlığı : Bireysel Başvuruda Kişiyeye İlişkin Kabul Edilebilirlik Şartları
Tezi Hazırlayan : Berna CEMALOĞLU

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Mehmet YAZICI
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin yüksek lisans derecesi elde etmek için gerekli koşulları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Feriha Bilge TANRIBİLİR
Kamu Hukuku Anabilim Dalı Başkanı (uhde)

Bu tez, tarafımdan incelenmiş olup yüksek lisans tezi olarak uygun bulunmuştur.

Dr. Öğr. Üyesi Cem Duran UZUN
Tez Danışmanı

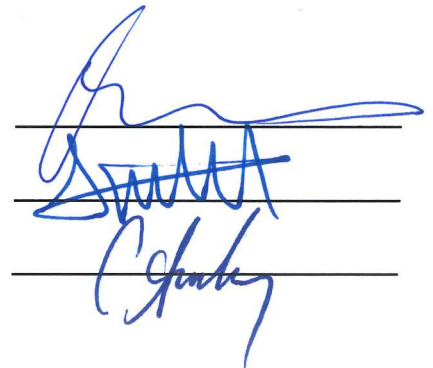
Tez Jüri Tarihi: 18.12.2019

Tez Jüri Üyeleri:

Prof. Dr. Mehmet TURHAN (Çankaya Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi Cem Duran UZUN (Çankaya Üni.)

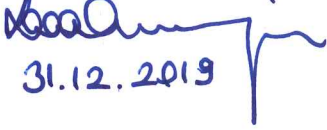
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz ARIKAN (Kırıkkale Üni.)

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, tez çalışmamda bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları bilimsel etik kurallar gözeterek ifade ettiğimi ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Adı, Soyadı: Berna CEMALOĞLU

İmza:

Tarih: 31.12.2019

ÖZET
BİREYSEL BAŞVURUDA KİŞİYE İLİŞKİN
KABUL EDİLEBİLİRLİK ŞARTLARI

CEMALOĞLU, BERNA

Yüksek Lisans Tezi

Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Cem Duran UZUN

Aralık 2019, 101 sayfa

Bu çalışmada, Türk Hukuku'nda yer alan bireysel başvuru kurumu ve kabul edilebilirlik incelemesi genel olarak anlatılmış, kişiye ilişkin kabul edilebilirlik şartları detaylı şekilde incelenmiş ve doktrindeki görüşler ile konuyla ilgili Anayasa Mahkemesi kararlarına yer verilmiştir. Konuyla alakalı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin uygulaması ile Avrupa ülkelerinden Almanya, Avusturya ve İspanya'da bireysel başvuru yoluna değinilmiştir. Çalışmanın pozitif temellerini Anayasa'nın ilgili maddeleri, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında bireysel başvuru yolu konusunda mevzuattaki eksiklikler ve uygulamadaki sorunlara değinilerek önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Başvuru, Anayasa Mahkemesi, Kabul Edilebilirlik Şartları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Temel Hak ve Özgürlükler.

ABSTRACT

CONDITIONS OF ADMISSIBILITY RELATED TO PERSON IN THE INDIVIDUAL APPLICATION

CEMALOĞLU, BERNA

Master Thesis

The Institute of Social Sciences

Department of Public Law

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Cem Duran UZUN

December 2019, 101 pages

In this study, the individual application institution and admissibility examination in Turkish Law are explicated in general, the admissibility requirements related to the individual are examined in detail and the opinions in the doctrine and the decisions of the Constitutional Court on the issue are included. With the application of the relevant European Court of Human Rights, individual application in European countries Germany, Austria and Spain has been addressed. The positive basis of the study consists of the relevant articles of the Constitution, the Law No. 6216 on the Establishment and Trial Procedures of the Constitutional Court and the Rules of Procedure of the Constitutional Court. Within the scope of the study, the deficiencies in the legislation and the problems in implementation were made and recommendations were made regarding the individual application path.

Keywords: Individual Application, Constitutional Court, Conditions of Admissibility, European Court of Human Rights, Fundamental Rights and Freedoms.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İNTİHAL BULUNMADIĞINA İLİŞKİN SAYFA.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX

BÖLÜMLER

GİRİŞ	1
-------------	---

BÖLÜM I

GENEL OLARAK BİREYSEL BAŞVURU YOLU VE KABUL EDİLEBİLİRLİK

1. Bireysel Başvuru Yoluna Kavramsal Bakış.....	4
2. Bireysel Başvurunun Tanımı ve Nitelikleri	5
2.1. Bireysel Başvuru Tanımı.....	5
2.2. Bireysel Başvurunun Nitelikleri	7
2.2.1. Bireysel Başvurunun Anayasal Bir Yargı Yolu Olması.....	7
2.2.2. Bireysel Başvurunun İkincil Niteliğe Sahip Olması.....	8
2.2.3. Bireysel Başvurunun Temel Hak ve Özgürlüklerin İhlaline Karşı Tesis Edilmesi.....	9
2.2.4. Bireysel Başvurunun İdarenin Ya Da Yargının Bireysel Kararlarına Karşı Kullanılması.....	10
3. Bireysel Başvurunun İşlevi.....	11
4. Türk Hukuku'nda Bireysel Başvuru Hakkı.....	13
5. Kabul Edilebilirlik.....	17

BÖLÜM II

AİHM UYGULAMASINDA VE AVRUPA ÜLKELERİNDE BİREYSEL BAŞVURU YOLUNDA KİŞİYE İLİŞKİN KABUL EDİLEBİLİRLİK KOŞULLARI

1. AİHM Açısından	25
1.1 Genel Olarak AİHM'e Başvuru Yolu.....	25
1.2. AİHM'de Kabul Edilebilirlik ve Kişi Yönünden Kabul Edilebilirlik Koşulları.....	26
1.3. AİHM'de Mağdurluk.....	32
2. Almanya.....	37
2.1. Genel Olarak Alman Hukuku'nda Bireysel Başvuru Yolu.....	37
2.2 Kabul Edilebilirlik Koşulları.....	39
2.3. Kişi Yönünden Kabul Edilebilirlik Koşulları.....	42
3. Avusturya.....	46
4. İspanya.....	51

BÖLÜM III

TÜRK HUKUKU'NDA BİREYSEL BAŞVURUDA KİŞİYE İLİŞKİN KABUL EDİLEBİLİRLİK ŞARTLARI

1. Bireysel Başvuru Hakkına Sahip Olabilme Şartları.....	57
1.1. Taraf Ehliyeti.....	58
1.2. Dava Ehliyeti.....	61
1.3. Taraf Sıfatı (Mağdur Statüsü).....	62
2. Bireysel Başvuru Hakkına Sahip Olanlar.....	66
2.1. Gerçek Kişiler.....	66
2.2. Tüzel Kişiliğe Ait Haklar Bakımından Özel Hukuk Tüzel Kişileri.....	67
2.3. Tüzel Kişiliği Bulunmayan Kişi Toplulukları.....	70
2.4. Çocuklar.....	71
2.5. Kısıtlılar.....	74
2.6. Cenin.....	77
2.7. Sınırlı Haklar Bakımından Yabancılar.....	78

3. Bireysel Başvuru Hakkına Sahip Olmayanlar.....	81
3.1. Kamu Tüzel Kişileri.....	81
3.2. Tüzel Kişiliğe Ait Olmayan Haklar Bakımından Özel Hukuk Tüzel Kişileri.....	85
3.3. Yalnızca Türk Vatandaşlarına Tanınan Haklar Bakımından Yabancılar.....	86
SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA.....	92
ÖZGEÇMİŞ	101

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: adı geçen eser
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AYD	: Anayasa Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
C.	: Cilt
Ed.	: Editör
HUKAB	: Hukuk Adamları Birliği
S.	: Sayı
s.	: sayfa
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vs.	: vesaire

GİRİŞ

İnsanların yalnızca birey olmalarından kaynaklı temel hak ve özgürlükleri bulunmaktadır. Zamanla, insanların temel hak ve özgürlüklerinin korunması gerektiği inancı yerleşmiş, bu yönde ulusal ve uluslararası alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda uluslararası düzlemde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hazırlanmış, bireylerin hakları en üst düzeyde koruma altına alınmaya çalışılmış; öte yandan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile de bireylere haklarını uluslararası mahkemelerde arama hakkı getirilmiştir.

Uluslararası arenada getirilen bu gelişmelere paralel olarak, ulusal düzeyde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Anayasal düzeni korumak, kanunların ve diğer düzenlemelerin Anayasaya uygunluğunu denetlemek görevi bulunan Anayasa Mahkemelerine, bireysel başvuru yöntemi ile de istisnai olarak kişilerin haklarını koruma görevi verilmiştir.

Normal şartlar altında kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması, olağan yargı mercilerinin görev alanında yer almaktadır. Bu nedenle bireysel başvuru yolu, istisnai ve ikincil nitelikte bir başvuru yolu olarak düzenleme altına alınmıştır. Temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğini ileri süren kişilerin Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmesi için öncelikle olağan kanun yollarını tüketmeleri gerekmekte, olağan kanun yollarında çözülemeyen ya da çözüldüğüne ikna olmayan kişiler, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmaktadır.

Temel hak ve özgürlüklerin korunması konusunda bireysel başvuru yolundan olumlu neticeler alınması nedeniyle bireysel başvuru yolu, birçok ülkede uygulanmaya başlamıştır. Özellikle Almanya ve İspanya'da oldukça başarılı uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Çeşitli ülkelerde bireysel başvuru yolu, anayasa şikâyeti, amparo başvurusu gibi farklı adlar altında ifade edilen başvuru yolunda Anayasa Mahkemeleri, kamu gücünün işlemleri, eylemleri ya da ihmali nedeniyle ortaya çıkan temel hak ve özgürlük ihlallerini incelemektedirler.

Türkiye’de de temel hak ve özgürlüklerin ihlali konusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne yapılan başvuru sayısının artması, bireysel başvuru yolunun gündeme gelmesini sağlamıştır. Bu nedenle, temel hak ve özgürlük ihlallerinin asgari düzeye indirilmesi konusunda farklı düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda 2010 yılında 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile bireysel başvuru kurumu Türk Hukuku’nda yerini almıştır. Devamında ise 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nde düzenlemeler yapılmıştır. Gerekli hukuki altyapının hazırlanarak uygulamaya geçilmesi ise yaklaşık 2 yıl sürmüştür. Türkiye’de bireysel başvuru yolunun 2012 yılında temel olarak uygulamaya geçtiği görülmektedir.

Ülkemizde yapılan düzenlemeye göre, Anayasa Mahkemesi tarafından bir bireysel başvurunun öncelikle usulüne uygunluğu, daha sonra ise esas yönünden inceleme gerektirip gerektirmediği tespit edilmektedir. Bu inceleme, usul ekonomisi açısından tercih edilmektedir. Usulde eksiklik bulunan durumlarda esasının incelenmesine gerek duyulmamaktadır.

Anayasa Mahkemesi’nin öncelikle usule yönelik gerçekleştirdiği değerlendirmeye, kabul edilebilirlik incelemesi denilmektedir. Bu değerlendirmede önceden Anayasa, kanunlar ve içtüzük ile belirlenmiş bazı şartlar kontrol edilmektedir. Değerlendirmede gözetilen bu şartlara, “kabul edilebilirlik şartları” adı verilmektedir. Bu şartlar incelenerek başvurunun kabul edilip esas incelemesine geçilmesine ya da başvurunun kabul edilmezliğine karar verilmektedir.

Kabul edilebilirlik şartları, Anayasa Mahkemesi’ne yapılan gereksiz ve usulüne uygun olmayan başvuruların elenmesi, Mahkemenin iş yükünün azaltılması, önemli başvuruların hızlı şekilde karara bağlanması için oldukça önemlidir. Bu nedenle çalışma kapsamında, kişiye (başvurana) yönelik kabul edilebilirlik şartları detaylı şekilde açıklanarak uygulamada var olan sorunlar hususunda değerlendirmede bulunulmuştur.

Çalışmamız, üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için bireysel başvuru yolu ve kabul edilebilirliğe yönelik

açıklamalar yapılmış, kavramsal olarak bireysel başvuru yolu, bireysel başvuru yolunun tanımı, nitelikleri, işlevi, Türk Hukuku'nda bireysel başvuru hakkı ve kabul edilebilirlik konuları irdelenmiştir.

İkinci bölümde, Türk Hukuku'ndaki bireysel başvuru yolunun diğer ülkelerdeki bireysel başvurular ile kıyaslanabilmesi açısından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa ülkeleri olan Almanya, Avusturya ve İspanya'da kişiye ilişkin kabul edilebilirlik koşulları ele alınmıştır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi uygulamaları ve bu ülkelerdeki düzenlemeler, Türk Hukuku'ndaki bireysel başvuru yoluna yol gösterici nitelik taşımaktadır.

Üçüncü ve son bölümde ise, Türk Hukuku'nda bireysel başvuruda kişiye ilişkin kabul edilebilirlik şartları başlıklar altında detaylı şekilde incelenmiştir. Öncelikle bireysel başvuru hakkına sahip olabilme şartları başlığı altında taraf ehliyeti, dava ehliyeti ve taraf sıfatı kavramları açıklanmıştır. Daha sonra, bireysel başvuru hakkına sahip olanlar ve olmayanlar ele alınmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında konulara yönelik açıklamalar yapılırken, Anayasa Mahkemelerinin kararlarına ve doktrinde yer alan görüşlere de yer verilerek anlatım zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM I

GENEL OLARAK BİREYSEL BAŞVURU YOLU VE KABUL EDİLEBİLİRLİK

1. BİREYSEL BAŞVURU YOLUNA KAVRAMSAL BAKIŞ

Bireysel başvuru kavramı, köken olarak Almanca “Die Verfassungsbeschwerde” ibaresinden gelmektedir. Bu bağlamda bireysel başvurunun kavramsal açıdan ilk olarak Alman Hukuku’nda ortaya çıktığı söylenebilecektir¹. “Die Verfassungsbeschwerde” ibaresinin Türkçe karşılığı “anayasa şikâyeti” dir². “Anayasa şikâyeti” için her hukuk sisteminin farklı ibareleri bulunmaktadır. İngiliz Hukuku’nda “constitutional complaint”, İspanya Hukuku’nda “recurso de ampara”, Avusturya Hukuku’nda “beschreibbeschwerde”, Fransız Hukuku’nda “requête individuelle” olarak ifade edilmektedir. Azerbaycan’da ise “bireysel şikâyet” ibaresi kullanılmaktadır³.

Türk Hukuku’nda, 2010 yılındaki Anayasa değişikliği öncesinde bu kurum için “anayasa şikâyeti” ibaresi kullanılmaktaydı. Ancak “anayasa şikâyeti” ibaresinin Anayasa Mahkemesi’ne yapılan bu başvuruyu anlatmak için doğru bir ibare olmadığı zamanla anlaşılmıştır. “Şikâyet”, daha çok ceza alanında kullanılan ve karşısında hasım gösterilen bir ibaredir. Anayasa Mahkemesi’ne ise hak ihlalinin varsa tespiti ve bu ihlalin giderilmesi için başvurulmaktadır. Bu nedenle “şikâyet” ibaresi yerine “başvuru” ibaresinin kullanılması daha uygun görülmektedir⁴. 2010 yılında 5982 sayılı

¹ Tolga Şirin, *Türkiye’de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru)*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 5.

² Köroğlu Kaya, *Cezai Konularda Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2014, s. 21.

³ Bahadır Kılınç, “Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 25, 2008, s. 22; Cabir Aliyev, *Anayasa Şikâyeti*, İstanbul, Beta Yayınları, 2010, s. 101-105.

⁴ Sami Sezai Ural, *Hak ve Özgürlüklerin Korunması Bağlamında Bireysel Başvuru*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 123-125.

“Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile Anayasa’nın 148. maddesinde değişiklik yapılmış ve “bireysel başvuru” ibaresi Anayasa’da yer almıştır. Her ne kadar doktrinde “bireysel başvuru” ibaresi konusunda görüş birliği bulunmasa da⁵ pozitif düzenleme olarak “bireysel başvuru” ibaresi tercih edildiği için çalışmada bu şekilde ifade edilecektir.

2. BİREYSEL BAŞVURUNUN TANIMI VE NİTELİKLERİ

2.1. Bireysel Başvuru Tanımı

Anayasa’da, 5982 sayılı Kanun ile 2010 yılında yapılan değişiklikle birlikte, 148. maddeye temel hak ve özgürlüklerin korunması konusunda bireysel başvuru yolu eklenmiştir. Türk hukuk sistemine bu değişiklik ile birlikte temel hak ve özgürlüklerin ihlali konusunda yeni bir hak arama yolu dâhil edilmiştir.

Bireysel başvuru, Anayasa’nın 148. maddesinde; Anayasa ile güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamında kalanlardan biri ya da birkaçının kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne (AYM) başvuru yapılması olarak ifade edilmiştir. 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’un 45. maddesinde de benzer ifadelerle yer verilmekle birlikte, AİHS’in yanı sıra Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamında kalan temel hak ve özgürlüklerin de bireysel başvuru içeriğinde yer aldığı kabul edilmiştir.

Doktrinde, bireysel başvuru kurumuyla alakalı farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Bu nedenle üzerinde uzlaşmış bir tanım mevcut değildir⁶. Bir tanıma göre bireysel başvuru; bireylerin, kamu makamlarınca belli hak ve özgürlüklerinin

⁵ Ebru Karaman, *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 4-5; Özcan Özbey, *Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013, s. 67; Yavuz Sabuncu, “Federal Almanya’da Anayasa Şikâyeti”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 37, S. 3-4, 1982, s. 139-152; Ece Göztepe, “Türkiye’de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikâyeti) 6216 sayılı Yasa Kapsamında Değerlendirilmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 95, 2011, s. 16-17.

⁶ Ramazan Korkmaz, *Medeni Usul Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2014, s. 6-10.

ihlal edildiği yönündeki iddialarını AYM'ye iletebilmelerini sağlayan ve ikincil nitelik taşıyan olağanüstü bir iç hukuk yoludur⁷.

Başka bir tanıma göre bireysel başvuru, ulusal düzlemde temel hak ve özgürlüklerinin korunması için bireylerin başvurabilecekleri dava türü olmakla beraber yardımcı nitelikte ve ikincil bir olağanüstü hukuki çaredir⁸.

Doktrindeki kapsamlı bir diğer tanıma göre ise bireysel başvuru; Anayasa ya da anayasal belgelerde belirtilen belli hak ve özgürlüklerin devletin organları tarafından ihmali veya icrai bir edimle ihlal edilmesi durumunda ihlale maruz kalan bireylerin yahut kamu düzeninin gerekli kıldığı durumlarda yetkilendirilmiş kişilerin olağan hukuk yollarının tüketilmesinin ardından AYM önünde dava etmesine olanak sağlayan usuli bir haktır⁹.

AYM, pek çok kararında bireysel başvurunun ne anlama geldiğini tanımlamıştır. AYM'ye göre bireysel başvuru, bireylerin temel hak ihlallerini tespit eden ve bu ihlallerin kaldırılması açısından etkin araçlar barındıran anayasal bir güvencedir¹⁰.

Doktrindeki tanımlardan hareketle bireysel başvurunun genel bir tanımı yapılacak olursa; Anayasa ile güvenceye alınan temel hak ve özgürlüklerin AİHS ve Türkiye'nin usulüne göre onaylamış olduğu ek protokoller kapsamında kalanlarının kamu makamlarınca ihlali iddiasıyla, bu ihlalin neticelerini kaldırabilmek amacıyla bireylere tanınan ikincil nitelikte ve olağanüstü bir iç hukuk yoludur¹¹.

---

⁷ Ergin Ergül, *Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru ve Uygulaması*, 1. Bası, Ankara, Yargı Yayınevi, 2012, s. 6; Selami Turabi, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi*, 3. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 29-30.

⁸ Öykü Didem Aydın, "Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XV, S. 4, 2011, s. 125.

⁹ Şirin, a.g.e., s. 11.

¹⁰ AYM, Arif Güneş başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/837, Karar Tarihi: 05.03.2013 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 26.05.2019).

¹¹ Hakan Atasoy, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Koşulları*, Ankara, Adalet Yayınevi, 2015, s. 5; Sevtap Yokuş, *Türkiye'de Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 134-135; Akif Tögel, "Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Yolu'nun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Yapılan

Bireysel başvuruyla ilgili yapılan tanımlara bakıldığında bireysel başvurunun, olağanüstü ve ikincil nitelikte bir iç hukuk yolu olduğu, Anayasa ile güvenceye alınan temel hak ve özgürlüklerden AİHS ve Türkiye'nin usulüne göre onaylamış olduğu ek protokoller kapsamında kalanları koruduğu, bireylere tanındığı ve kamu makamları tarafından yapılan ihlallerde başvuru yapılabilirdiği özellikleri öne çıkmaktadır.

Bireysel başvuruda, olağan kanun yolunda incelenmesi gereken hususlar noktasında inceleme yapılmayacağı Anayasa'nın 148. maddesinin 4. fıkrasında ifade edilmiştir. Bireysel başvuruda yalnızca, kamu makamlarından herhangi biri tarafından başvuran kişinin temel hak ve özgürlüklerinden biri veya birkaçının ihlal edilmesi hususunda Anayasa Mahkemesi tarafından inceleme yapılmaktadır¹².

2.2. Bireysel Başvurunun Nitelikleri

Bireysel başvuru, bir dava türüdür. Bu dava türü, Anayasa ve 6216 sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bireysel başvurunun nitelikleri: Anayasal yargı yolu olması, ikincil nitelik taşıması, temel hak ve özgürlüklerin ihlaline karşı oluşturulması ve yargının ya da idarenin bireysel kararlarına karşı kullanılmasıdır¹³.

2.2.1. Bireysel Başvurunun Anayasal Bir Yargı Yolu Olması

Anayasa yargısı geniş anlamda, anayasa uygunluğu sağlamaya ilişkin her türlü yargısal işlemi ifade etmektedir. Dar anlamda ise kanun ve diğer yasama işlemlerinin anayasaya uygunluğunun denetlenmesidir¹⁴.

Anayasa yargısı, Anayasal düzenin devamlılığını sağlama ile temel hak ve özgürlüklerin korunması konularını içermektedir¹⁵. Bu nedenle bireysel başvuru, somut ve soyut norm denetiminden sonra anayasa yargısında bulunan üçüncü bir dava

---

Başvurulara Etkisi”, **Akademik Teklif (Hukuk ve İdari Bilimler Dergisi)**, C. 1, S. 1, 2013, s. 63.

¹² Musa Sağlam, *Bireysel Başvuru*, Ankara, HUKAB Yayınları, 2011, s. 25.

¹³ Peter Paczolay, “Anayasa Şikâyeti: Bir Karma Çözüm mü?”, **Anayasa Yargısı**, C. 26, 2009, s. 313.

¹⁴ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 18. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 403.

¹⁵ Berkan Hamdemir, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018, s. 26.

türü ve denetim şeklidir¹⁶. Dar anlamda anayasa yargısının içine dâhil edilemese de geniş anlamda anayasa yargısının bir parçasıdır diyebiliriz.

2.2.2. Bireysel Başvurunun İkincil Niteliğe Sahip Olması

Anayasa'nın 148. maddesinin 3. fıkrası ile 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin 2. fıkrasına göre bireysel başvuruda bulunulabilmesi için öncelikle idari ve yargısal iç hukuk yollarının tüketilmesi beklenmektedir. Bu bağlamda bireysel başvuru, temel hak ve özgürlüklerin korunması hususunda son hukuki çaredir. Bu durum, bireysel başvurunun ikincil niteliğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır¹⁷.

Temel hak ve özgürlükleri ihlale uğrayan bireyler, olağan kanun yolları içerisinde mahkemelerde ya da idari başvuru yollarıyla çözüme ulaşmaya çalışmaktadırlar. Anayasa Mahkemesi, verdiği kararlarda bu durumu açıkça ifade etmektedir¹⁸. Bireysel başvuru yoluna, kanunen belirlenen olağan denetim mekanizması çerçevesinde ihlalin giderilememesi durumunda başvurulması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesi tarafından ikincillik ilkesine uygunluk, kanun gereği resen ve başvurunun her aşamasında incelenebilmektedir¹⁹.

Bireysel başvurunun ikincil niteliği gereği kanun yollarında ileri sürülmeyen iddia ve deliller, Anayasa Mahkemesi'nin önüne getirilememektedir. Anayasa Mahkemesi de verdiği kararlarda bu hususa vurgu yapmaktadır²⁰.

¹⁶ Hasan Tunç, *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısı (Denetim Kapsamı ve Organları)*, Ankara, Yetkin Yayınları, 1997, s. 87.

¹⁷ Yeşim Çelik, *Türk Hukukunda Bireysel Başvuru ve Anayasa Mahkemesi Uygulaması*, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 19; İbrahim Ermenek, "Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Üzerine Verdiği Kararların Medeni Yargılama Hukukuna Yansımaları ve Bu Alanda Ortaya Çıkan Bazı Özel Durumlar", **Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi**, C. 9, S. 26, 2013, s. 8; Kanun yollarının tüketilmesi, maddi hukuka yönelik kararlar ile olabilmektedir. Usuli eksiklikler nedeniyle reddedilen başvurular neticesinde bireysel başvuru yoluna gidilmesi mümkün değildir. Bu durum, usuli eksiklikleri tamamlamanın başvurucaya ait bir yükümlülük olmasından kaynaklanmaktadır (Osman Doğru, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Rehberi*, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2012, s. 104).

¹⁸ AYM, Doğan Kasadolu başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/670, Karar Tarihi: 26.03.2013 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 26.05.2019).

¹⁹ Cem Duran Uzun, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Yolu (Anayasa Şikâyeti) Beklentiler ve Riskler*, Ankara, Seta Analiz Yayınları, 2012, s. 6.

²⁰ Hüseyin Turan ve Recep Kaplan, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2015, s. 6; AYM, Ahu

AYM bireysel başvuruda, kanun yollarında yapılan işlemlerin ve varılan sonuçların doğruluğu yönünde inceleme gerçekleştirmemektedir²¹. Bireysel başvuruda AYM'nin görevi, temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilip edilmediğini araştırmak ve bu konuda karar vermektir. Ancak bu durumun bir istisnası bulunmaktadır. Kanun yollarında verilen hükümlerde açık bir şekilde adalete aykırılık oluşturan bariz bir hata mevcutsa ya da kararda açık bir şekilde keyfilik görülmeğeyse bu durumda AYM, müdahale etme yetkisine sahiptir²².

2.2.3. Bireysel Başvurunun Temel Hak ve Özgürlüklerin İhlaline Karşı Tesis Edilmesi

Bireysel başvuru, bireylerin hak ve özgürlüklerine karşı yapılan ihlallerin önüne geçilebilmesi amacıyla tesis edilmiş bir kurumdur. Hak ve özgürlüklerin korunması için ihlallerin yaptırıma bağlanmasını öngörmektedir²³.

Bireysel başvuru, bireylerin hak ve özgürlüklerinin kamu gücünü kullanan kişi ya da kurumlar tarafından ihlal edilmesi durumunda uygulanan istisnai bir hukuki yoldur. Anayasa'nın 148. maddesinde, Anayasayla güvenceye alınan hak ve özgürlüklerden AİHS kapsamında kalanların bireysel başvuru yoluyla korunduğu belirtilmiştir. 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinde ise, Anayasa ile güvenceye alınan hak ve özgürlüklerden AİHS ve Türkiye'nin taraf olduğu ek protokoller kapsamında kalanların bireysel başvuru yoluyla korunduğu düzenlenmiştir. Anayasanın 148. maddesinde, bireysel başvuruya yönelik usuller ile esasların kanunlarla düzenleme altına alınacağı belirtilerek bu düzenlemeye cevaz verilmiştir. AYM tarafından iki düzenleme arasındaki farklılık, protokollerin de imzalanıp yürürlüğe konulmaları ile AİHS'in bir parçasını oluşturacağı şeklinde yorumlanarak ortadan kaldırılmıştır²⁴.

Yürüyen ve diğerlerinin başvurusu, Başvuru Numarası: 2015/9698, Karar Tarihi: 28.11.2018 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 26.05.2019).

²¹ AYM, Necati Gündüz ve Recep Gündüz başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/1027, Karar Tarihi: 12.02.2013 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 26.05.2019).

²² AYM, Garanti Bankası A.Ş. başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/4553, Karar Tarihi: 16.04.2015 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 26.05.2019).

²³ Hasan Tahsin Fendoğlu, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 228.

²⁴ AYM, Mehmet Hadi Tunç başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/1958, Karar Tarihi: 07.07.2015 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 27.05.2019).

Anayasa ve Kanunda yer alan düzenlemelerle korunan hak ve özgürlüklerin kapsamı çizilmiştir. Bu kapsam dışında kalan hak ve özgürlükler (Anayasa'nın 55. maddesinde güvence altına alınan çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri hakkı gibi), bireysel başvuru yolunun konusunu oluşturmamaktadır²⁵.

Bireysel başvuru yolunun konusu olan hak ve özgürlüklerin belirlenmesi kolay olmamaktadır. AİHS'in kapsamı ve ek protokoller günden güne genişleme gösterdiği için bireysel başvuru yoluyla korunan hakların listesi de bu kapsamda güncellenmektedir. Anayasa'da, AİHS'te ya da ek protokollerde madde metinlerinin yazılışındaki ve içeriğindeki farklılıklar da temel hak ve özgürlüklerin tespitinde önemli sorunlar ortaya çıkarmaktadır²⁶.

6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinde, temel hak ve özgürlüklerin ihlali noktasında önemli bir diğer hususa değinilmiştir. Maddeye göre, temel hak ve özgürlüklere karşı yapılan ihlallerin önemli olması, dayanaktan açıkça yoksun olmaması ve önemli bir zararın ortaya çıkması gerekmektedir. Aksi takdirde her ne kadar temel hak ve özgürlük ihlali bulunsa da Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilmezlik kararı verilebilecektir. Bireysel başvurunun konusunu oluşturan hak ve özgürlüklerin ihlalinin somut olması da aranan hususlardan biridir. İhlalin gerçekleşme ihtimalinin olması durumu, bireysel başvurunun kabul edilmesinde yeterli değildir²⁷.

2.2.4. Bireysel Başvurunun İdarenin Ya Da Yargının Bireysel Kararlarına Karşı Kullanılması

Bireysel başvuruda, bireyin hak ve özgürlüklerinin bir kamu gücü kullanan kişi ya da kurum tarafından ihlal edilmesi gerekmektedir. Kamu gücü ile kastedilen, devletin organları aracılığıyla kamu yararı için kamu gücü kullanılarak meydana getirilen eylem veya işlemlerdir. AYM bir kararında kamu gücünü kullananları; yargı,

²⁵ AYM, Halil Üstündağ başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/5062, Karar Tarihi: 14.01.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 27.05.2019).

²⁶ Özbey, a.g.e., s. 79-80.

²⁷ Halil İbrahim İskenderoğlu, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2016, s. 45.

yürütme ve yasama organlarıyla bu organlara tabi merciler ile yerinden yönetim kuruluşları olarak ifade etmiştir²⁸. Kamu gücünün yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda ihmal nedeniyle özel kişilerin gerçekleştirdiği ihlaller de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bireysel başvuru için aranan kamu gücünün Türkiye Cumhuriyeti'ne ait olması ya da Türkiye Cumhuriyeti adına kullanılması gerekmektedir²⁹.

Anayasanın 148. maddesinde kamu gücü açısından herhangi bir ayırım yapılmamıştır. 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin 3. fıkrasında ise düzenleyici idari işlemler ve yasama işlemleri aleyhine doğrudan bireysel başvuruda bulunulamayacağı düzenlenmiştir. Buna göre bireyler, kanun ya da idari işlemin kendileri üzerinde uygulanması neticesinde meydana gelen duruma karşı olağan yargı yollarını tükettikten sonra bireysel başvuru yoluna gidebileceklerdir³⁰. Maddede ayrıca, AYM kararları ile Anayasanın yargı denetimi haricinde bıraktığı işlemlere de bireysel başvurunun mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Bağlayıcılığı ve emredici niteliği bulunmayan genel direktifler, bilirkişi raporları, kurum içi görüşler, yargısal tavsiye veya öneriler gibi işlemler, bireysel başvuruya konu edilememektedir³¹.

3. BİREYSEL BAŞVURUNUN İŞLEVİ

Bireysel başvurunun işlevleri, objektif ve sübjektif olarak iki tanedir³². Sübjektif işlev, bireylerin hak ve özgürlüklerinin kamu gücü aleyhine korunmasını belirtmektedir. Başvuru, kamu gücü tarafından gerçekleştirilen eylem, işlem ya da ihmal sebebiyle bireylerin hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesini engellemeye yönelik ikincil bir hukuki yoldur. Bu bağlamda bireysel başvuruda öncelik, bireylerin temel hak ve özgürlüklerine tanınmaktadır. Bunun yanı sıra bireysel başvuru, bireysel ve tek

²⁸ AYM, Ali Kemal Renklioğlu başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/171, Karar Tarihi: 12.02.2013, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 27.05.2019.

²⁹ Aydın, a.g.e., s. 136-137.

³⁰ Bahadır Yalçınöz, "Bireysel Başvuruya Konu Olamayacak İşlem ve Kararlar", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S. 2, 2014, s. 192; AYM, Serkan Acar başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/1613, Karar Tarihi: 02.10.2013 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 27.05.2019).

³¹ Ece Göztepe, *Anayasa Şikâyeti*, Ankara, AÜHF Yayınları No: 530, 1998, s. 42-45.

³² Tögel, a.g.e., s. 68.

tarafli sonuç doğurma özelliğine sahip bir dava türüdür. Bireylere sübjektif bir yarar saęlamaktadır³³.

Doktrinde bazı yazarlar, bireylerin haklarını arayabilmek için araya herhangi bir işlem girmeksizin doğrudan AYM'ye başvurabilmelerini de bireysel başvurunun sübjektif işlevi olarak değerlendirmektedirler. Bireysel başvuru, bireylerin hak arama bilinçlerini güçlendirmektedir³⁴.

Objektif işlev, hak ve özgürlüklerin korunmasına, geliştirilmesine ve uygulamada süreklilik sağlamasına katkı sağlayarak anayasa yargısının ilerlemesine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda bireysel başvuru, temel hak ve özgürlüklerin devlet ve hukuk düzeni içindeki yerini ve konumunu iyileştirmektedir. Objektif işlevde AYM, bireysel başvuruda sadece anayasaya aykırılığı tespit etmekle kalmamaktadır. Bunun yanı sıra bu aykırılığa sebebiyet veren kanun veya düzenleyici işlemi de anayasa düzeninden kaldırarak kanunların anayasaya uygunluğu görevini de yerine getirmekte ve olası ihlallerin önüne geçmektedir. Ancak Türk Hukuku'nda objektif işlevin bu yönü mevcut değildir. AYM sadece ihlale yönelik hüküm kurmaktadır.

Bireysel başvurunun objektif işlevi, anayasa yargısı içtihatlarının oluşturulmasını ve hak ile özgürlüklerin bütün ülkede yeknesak şekilde uygulanmasını sağlamaktadır. Böylelikle yargıda bütünlük oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Bireysel başvuruya ilişkin Anayasa Mahkemesi kararlarının kamu gücünü kullanan organlar üzerinde eğitici etkisinin bulunduğu kabul edilmektedir³⁵.

Türkiye'de kişilerin hak ve özgürlüklerinin koruma altına alınması, kamu gücünü kullanan organlarda insan hakları bilincini yükseltme, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ile Türkiye'deki uygulamalar arasındaki anlayış farkını ortadan kaldırma ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) Türkiye aleyhine yapılan

³³ Aliyev, a.g.e., s. 19; Uzun, a.g.e., s. 50; Rudolf Mellinghof, "Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Anayasa Şikayeti", **Anayasa Yargısı Dergisi**, S. 26, 2009, s. 33.

³⁴ Nazmiye Güveyi, *Anayasa Mahkemesi'ne Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşaması*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2015, s. 39.

³⁵ Güveyi, a.g.e., s. 40-41.

bireysel başvuru sayısını azaltma gibi hususlar da bireysel başvurunun işlevleri arasında sayılmaktadır³⁶.

Bireysel başvurunun sübjektif ve objektif işlevinden hangisinin daha baskın olduğunun belirlenmesi, davanın geri alınıp alınamaması açısından önem taşımaktadır. Bireysel başvurunun sübjektif işlevinin baskın olduğu kabul edildiğinde davanın geri alınabilmesi mümkündür. Ancak objektif işlevinin baskın olduğu kabul edildiğinde kamu davası gibi düşünülebileceğinden davanın geri alınması mümkün değildir³⁷.

4. TÜRK HUKUKU'NDA BİREYSEL BAŞVURU HAKKI

Türkiye’de Anayasa Mahkemesi, 1961 Anayasası ile kurulmuştur. Bu nedenle bu tarihten önce bireysel başvuru hakkından bahsetmek mümkün değildir. Bireysel başvuru hakkı ilk olarak, 1961 Anayasası’nın görüşülmesi sırasında ifade edilmiştir. Bu görüşmelerde, Anayasa’ya aykırı görülen bir kanunun iptali konusunda kendisiyle ilgili olup olmadığı gözetilmeksizin her vatandaşa Anayasa Mahkemesi’ne başvurabilme hakkının tanınması konusunda bir görüş ortaya atılmıştır. Bu görüş gerekli tartışmalardan geçse dahi sonuç olarak kabul edilmemiştir. Bahsedilen görüş tam anlamıyla günümüzde uygulanan bireysel başvuru yolunu belirtmese de iptal davası açma hakkının tüm vatandaşlara tanınması konusuyla alakalıdır. Bu nedenle 1961 Anayasası’nda bireysel başvuru yolu ya da bu yola benzer bir düzenleme mevcut değildir³⁸.

1961 Anayasası, temel hak ve özgürlükler noktasında 1982 Anayasasına kıyasla özgürlükçü yapıdadır. Bu bağlamda koruma alanı daha geniş tutulmuştur³⁹. Ancak son yıllarda AİHM’e Türkiye aleyhine yapılan başvurular ile verilen kararların artması, hak ve özgürlükler noktasında başkaca düzenlemeler getirilmesi gerekliliğini ve bu konuda mevcut Anayasadaki eksiklikleri ortaya koymuştur. AİHM başvuruları ve kararları, Türkiye’nin hem uluslararası düzeyde itibarını zedelemekte hem de

³⁶ Hamdemir, a.g.e., s. 403; Kılınç, a.g.e., s. 27-28.

³⁷ Melek Acı, “Bireysel Başvuruya Konu Edilebilecek Haklar”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 110, 2014, s. 406.

³⁸ Yılmaz Aliefendioğlu, *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996, s. 60.

³⁹ Göztepe, *Anayasa şikâyeti*, s.127.

ekonomisine önemli bir yük oluşturmaktadır. Bu durum, bireysel başvuru yolunun gündeme getirilmesini sağlamıştır. Bu yolla amaçlanan husus, AİHM'e yapılan başvuruların iç hukuk yollarıyla çözüme kavuşturulabilmesini sağlamaktır⁴⁰.

Bireysel başvuru, hak ve özgürlüklere yönelik ihlalleri bizzat engelleyebilme hakkını bireylere tanımaktadır. Bu nedenle Anayasa'daki hak ve özgürlüklerin yalnızca normatif bir kuraldan ibaret olmadığını, bu hak ve özgürlüklerin somut olarak etkinleştirildiğini göstermektedir. Somutlaştırılmayan temel hak ve özgürlüklerin etkinliğinden bahsetmek mümkün değildir. Türkiye'de temel hak ve özgürlükler noktasında bu husus gözetilerek son yıllarda önemli mevzuat değişiklikleri gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen değişiklikler ile birlikte uluslararası metinlerle büyük ölçüde paralellik sağlanmıştır⁴¹.

Anayasada 2010 yılında yapılan değişikliklerle birlikte bireysel başvuru yolu, AYM'nin görevlerine eklenmiştir. Her ne kadar temel hak ve özgürlüklerin uluslararası boyutta uygulanmasını sağlayabileceği düşünülen 90. madde bulursa da, bu maddenin beklenen etkiyi gösterememesi nedeniyle bireysel başvuru yolu Anayasada yapılan değişiklik ile 148. maddede yerini almıştır. Anayasanın 90. maddesine 2004 yılında yapılan ekleme⁴², AİHM'e Türkiye aleyhine yapılan başvuruların sayısını azaltmaya yeterli gelmemiştir. Bu durum, etkin bir uygulama oluşturabileceği düşünülen bireysel başvuru yolunun Türk Hukukuna dâhil edilmesini sağlamıştır.

5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Türk Hukuku'nda önemli değişikliklere neden olmuştur. Özellikle yargı alanında yeni bir başvuru yolunun oluşturulması, uygulamada farklılıklara sebebiyet vermiştir. Kanun ile Anayasa Mahkemesi'nde pek çok konuda değişikliğe gidilse dahi konumuz açısından en önemli yenilik olarak ifade edilebilecek

---

⁴⁰ Göztepe, *Türkiye'de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikâyeti) 6216 sayılı Yasa Kapsamında Değerlendirilmesi*, s. 14.

⁴¹ Özcan Özbey, *Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2012, s. 200.

⁴² Kanunlar ile usulüne göre yürürlüğe konulan temel hak ve özgürlüklere yönelik milletlerarası antlaşmaların farklı hükümler barındırması durumunda milletlerarası antlaşma düzenlemelerinin temel alınacağı ifade edilmiştir.

bireysel başvuru yolunun getirilmesi olmuştur. Anayasa'nın 148. maddesine 3, 4 ve 5. fıkralar eklenerek AYM'ye bireysel başvuruları değerlendirme yetkisi tanınmıştır. Bu fıkralara göre:

“Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

Hak ve özgürlükleri kamu gücü tarafından ihlal edilen bireylere, AYM'ye bireysel başvuru yoluyla başvuruda bulunabilme hakkı verilmiştir. Anayasa Mahkemesi, hak ve özgürlüklere yönelik ihlal ile ihlalin neticelerini kaldırma konusunda görevli kılınmıştır.

5982 sayılı Kanun'un gerekçesinde, pek çok Batı ülkesinde bireysel başvuru yolunun mevcut olduğu veya bireysel başvuru yoluna benzer mekanizmaların bulunduğu belirtilmiştir. Bireysel başvuru yoluyla bireylerin temel hak ve hürriyetlerinin korunması konusunda daha iyi bir ilerleme ile devlet organlarının Anayasa ve kanunlara uygun davranmasının sağlanabileceği ifade edilmiştir⁴³.

Anayasanın 148. maddesinde belirlenen hak ve özgürlüklerde AİHS'in gözetilmesi, uluslararası insan hakları hukukuyla paralel düzenleme getirildiğini ifade etmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne verilen öncelik, iç hukukun üstünlüğüne yönelik düzenlemelerin bir istisnasını teşkil etmektedir⁴⁴.

AİHM'e başvurabilmek için, ulusal hukuktaki tüm iç hukuk başvuru yollarının tüketilmesi aranmaktadır. Bireysel başvuru yolunun iç hukuk başvuru yollarından biri olarak Anayasa ve kanunlarda düzenlenmesi nedeniyle AİHM'e başvuru yapılmadan

⁴³ Uzun, a.g.e., s. 12.

⁴⁴ Uzun, a.g.e., s. 11-12.

önce AYM'ye bireysel başvuruda bulunulması gerekmektedir. AİHM'e göre tüketilmesi gereken başvuru yollarından biri de Türkiye açısından bireysel başvuru yoludur⁴⁵.

Anayasanın 5. maddesine göre hak ve özgürlükleri sınırlayan engelleri kaldırmak devletin amaçlarından biridir. Bu kapsamda bireysel başvuru yolunun öngörülmesi, hukuk devleti ile insan haklarına saygılı devletin bir gereğidir. Bu yol, Anayasanın 2 ile 5. maddelerinde düzenlenen ilkelerin güçlendirilmesini sağlayacak önemli bir adımdır⁴⁶.

Anayasa'da ve 6216 sayılı Kanunda bireysel başvuruya konu edilebilecek hak ve özgürlükler sayma yöntemiyle düzenlenmemiş, AİHS ve ek protokollere gönderme yapmakla yetinilmiştir⁴⁷. Bu nedenle başvuru konusu haklar değişime açıktır.

Anayasa ile koruma altında olmasına rağmen AİHS ve ek protokollerde yer almaması nedeniyle bireysel başvuruya konu edilemeyen bazı haklar mevcuttur. Bu haklar şunlardır: Sözleşme ve çalışma özgürlüğü, çalışma hakkı ve ödevi, çalışma koşulları ile dinlenme hakkı, sosyal güvenlik hakkı ve kamu hizmetine girme hakkıdır⁴⁸.

Türkiye'de bireysel başvuru hakkının uygulanmaya başladığı tarih, 23 Eylül 2012 tarihidir. Bu tarih, 6216 sayılı Kanun'un 76. maddesinde öngörülmüştür⁴⁹. Anayasa Mahkemesi bu tarihten itibaren bireysel başvuruları almaya başlamıştır.

Anayasa'da yer alan bireysel başvuru yoluna yönelik düzenleme, doktrin ve uygulama tarafından pek çok konuda eleştirilmektedir. Bu eleştiri özellikle, temel hak ve özgürlükler konusunda Anayasa'da düzenlenen bütün haklar yerine yalnızca AİHS ve ek protokolleri kapsamında bulunan hakların başvuru konusu edilebilmesi

---

⁴⁵ Faruk Bilir, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yargılama Yetkisi*, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s. 21-24.

⁴⁶ Aydın, a.g.e., s. 122.

⁴⁷ Doğru, a.g.e., s. 1-2; Acı, a.g.e., s. 408.

⁴⁸ Acı, a.g.e., s. 407.

⁴⁹ Yürürlük başlıklı bu maddede Kanununun 45-51 maddeleri arasında yer alan bireysel başvuruya yönelik düzenlemelerin 23 Eylül 2012 tarihinde yürürlüğe gireceği açık bir şekilde düzenlenmiştir.

hususunda olmaktadır. Bu durum, Anayasa’da yer alan ancak AİHS ya da ek protokollerde bulunmayan hakların bireysel başvuru yoluna konu edilebilmesini engellemektedir. Anayasada yer alan bir hakkın Anayasa Mahkemesi tarafından temel hak ve özgürlüklere yönelik bireysel başvuruda dikkate alınmaması, Türk Hukuku açısından önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bireysel başvuru yoluna yönelik diğer bir eleştiri ise başvuruların haklar konusundaki uzmanlıkla incelenmemesi ve etkili başvuruya yönelik bir hükmün yer almamasıdır⁵⁰. Bireylerin kanunlar konusunda doğrudan AYM’ye başvuramaması da eleştirilen hususlardan biridir⁵¹.

5. KABUL EDİLEBİLİRLİK

Anayasa’da düzenlenen ve AİHS ile ek protokoller kapsamında kalan hak ve özgürlüklerin kamu gücü kullanan kişi ya da kurumlar tarafından ihlal edilmesinden dolayı yapılan bireysel başvurular, Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmektedir. Anayasa Mahkemesi tarafından bireysel başvuruların incelenebilmesi için Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü ile 6216 sayılı Kanunda bazı şartlar öngörülmüştür. Bu şartlar, kabul edilebilirlik şartları olarak ifade edilmektedir.

6216 sayılı Kanun’un 45 ile 47. maddeleri arasında bireysel başvuruların Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilebilirlik şartları düzenleme altına alınmıştır. Bu maddeler şu şekildedir:

“MADDE 45- (1) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.

(2) İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir.

⁵⁰ İbrahim Özden Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*, 13. Baskı, İstanbul, Legal Kitabevi, 2018, s. 338.

⁵¹ Zafer Gören, *Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 301.

(3) Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz.”

“MADDE 47- (1) Bireysel başvurular, bu Kanunda ve İçtüzükte belirtilen şartlara uygun olarak doğrudan ya da mahkemeler veya yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla yapılabilir. Başvurunun diğer yollarla kabulüne ilişkin usul ve esaslar İçtüzükle düzenlenir.

(2) Bireysel başvurular harca tabidir.

(3) Başvuru dilekçesinde başvurusunun ve varsa temsilcisinin kimlik ve adres bilgilerinin, işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle ihlal edildiği ileri sürülen hak ve özgürlüğün ve dayanılan Anayasa hükümlerinin, ihlal gerekçelerinin, başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların, başvuru yollarının tüketildiği, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih ile varsa uğranılan zararın belirtilmesi gerekir. Başvuru dilekçesine, dayanılan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneğinin ve harcın ödendiğine dair belgenin eklenmesi şarttır.

(4) Başvurucu bir avukat tarafından temsil ediliyorsa, vekâletnamenin sunulması gerekir.

(5) Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvurusunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder.

(6) Başvuru evrakında herhangi bir eksiklik bulunması hâlinde, Mahkeme yazı işleri tarafından eksikliğin giderilmesi için başvurusu veya varsa vekiline onbeş günü geçmemek üzere bir süre verilir ve geçerli bir mazereti olmaksızın bu sürede eksikliğin tamamlanmaması durumunda başvurunun reddine karar verileceği bildirilir.”

Bireysel başvurunun kabul edilebilirlik şartlarının incelenmesi, Anayasa Mahkemesi bünyesinde yer alan komisyonlar tarafından yapılmaktadır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirliği konusunda komisyonların oybirliği ile karar vermesi aranmaktadır. Komisyonlarda oybirliğinin sağlanamaması durumunda dosya, esas ile birlikte kabul edilebilirlik ya da edilmezlik konusunda bir karar verilmesi için bölüme gönderilmektedir. Bu durum, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 72. maddesinin 2. fıkrasında açıkça belirtilmiştir.

Başvuru, hak ve özgürlükler noktasında bireyin gidebileceği son iç hukuk yoludur. Bu yola, hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğini iddia eden herkes başvurabilmektedir. Anayasa'nın 148. maddesinde "herkes" ibaresi kullanılarak bu durum ifade edilmiştir. Anayasa Mahkemesi, hak ve özgürlüklerin ihlali durumunda bu ihlali ortadan kaldırmaya ve gerekli yaptırımını uygulamaya Anayasa ve kanunlar tarafından yetkili kılınmıştır.

Uygulamaya bakıldığında bireysel başvuru sayısının gün geçtikçe arttığı ve AYM'nin iş yükünün ağırlaştığı görülebilmektedir. AYM'nin bu iş yükünü azaltabilmenin en temel yolu, komisyonların yaptığı kabul edilebilirlik incelemesidir. Bu inceleme sayesinde bireysel başvuru şartlarına sahip olmayan başvuruların kabul edilmemesi sağlanarak Anayasa Mahkemesi'nin gereksiz iş yükü azaltılmaktadır. Kabul edilebilirlik incelemesi, bireysel başvuru yolunun işlevselliği ve etkinliği için de önem taşımaktadır.

Bireysel başvuru yolunun Türk Hukuk sistemine getirilme nedenlerinden biri, AİHM'e yapılan başvuruları azaltabilmektir. Bireyler, AİHM'e gitmeye gerek kalmaksızın bireysel başvuru yoluyla iç hukuk içerisinde hak ve özgürlüklerine dair ihlal iddialarını kısa sürede çözüme kavuşturabilme olanağına sahip kılınmışlardır⁵².

Kabul edilebilirlik şartları; mahkemenin yetkisine yönelik koşullar, başvuru yollarının tüketilmesi kuralı ve başvuru süresi olmak üzere üç kategori altında incelenebilmektedir. Çalışma konusu kapsamında kişiye ilişkin kabul edilebilirlik

---

⁵² Yavuz Sabuncu ve Selin Esen Arnwine, "Türkiye İçin Anayasa Şikâyeti Modeli Türkiye'de Bireysel Başvuru Yolu", **Anayasa Yargısı**, C. 21, 2004, s. 229.

şartları son bölümde detaylı şekilde ele alınacağından burada kısaca açıklama yapmakla yetinilecektir.

Mahkemenin yetkisine ilişkin koşullar; yer, konu, zaman ve kişi açısından dört kısma ayrılabilir. Mahkemenin yetkisi sınırsız değildir. Bireysel başvuruların incelenmesi noktasında bazı yetkilere sahip olunması kanun koyucu tarafından aranmaktadır.

Anayasa'nın 148. maddesinde, anayasayla koruma altına alınan ve AIHS kapsamında kalan hakların ihlali durumunda “herkes”in bireysel başvuruda bulunabileceği düzenlenmiştir⁵³. Anayasa’da düzenlenen “herkes” ibaresinin kimleri kapsadığı, mahkemenin kişi bakımından yetkisini ifade etmektedir. Yapılan başvuruların kabul edilebilirlik incelemesinde bu hususa dikkat edilmektedir.

Bireysel başvuru hakkı bulunanlar konusunda 6216 sayılı Kanun’un 46. maddesinde düzenleme yapılmıştır. Bu madde ile Anayasa’da “herkes” olarak ifade edilen ibarenin kapsamı açıklanmaktadır. Maddeye göre öncelikle kamu tüzel kişilerinin bireysel başvuru yapamayacağının açıklığa kavuşturulması önem taşımaktadır. İkinci fıkrada, kamu tüzel kişilerinin başvuru yapma haklarının bulunmadığı belirtilmiştir. Bireysel başvuru yolu, kamu gücünün sahip olduğu ayrıcalık ile üstün yetkilerle ortaya çıkarılan ihlallere karşı bireylerin haklarını korumak için Türk Hukuk sistemine dâhil edilmiştir. Kamu tüzel kişileri de kamu gücü olarak ifade edilebileceğinden bireysel başvuruda bulunmaları kabul görmemektedir⁵⁴. Anayasa Mahkemesi, kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlar tarafından yapılan bireysel başvuruları, 6216 sayılı Kanun’un 46. maddesinin 2. fıkrasına dayanarak reddetmektedir⁵⁵. Doktrinde ise kamu tüzel kişilerinin kamu gücü kullanmaksızın gerçekleştirdikleri işlemler çerçevesinde bireysel başvuru hakkına sahip olmalarının gerekliliği savunulmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak üniversiteler, araştırma enstitüleri ve fakülteler gösterilmektedir⁵⁶.

⁵³ Sibel Inceoğlu, *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Türkiye ve Latin Modelleri*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 185.

⁵⁴ Turan ve Kaplan, a.g.e., s. 40.

⁵⁵ AYM, Ballıdere Belediye Başkanlığı’nın başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/1327, Karar Tarihi: 12.02.2013 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 29.05.2019).

⁵⁶ Göztepe, *Anayasa şikâyeti*, s. 54.

6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinde güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenen kişilerin bireysel başvuruda bulunabilecekleri düzenlenmiştir. Uygulamada ise bu durum “mağdurluk statüsü” olarak ifade edilmektedir. Günün şartlarına göre Anayasa Mahkemesi tarafından mağdurluk durumu değerlendirilmektedir⁵⁷.

Aynı Kanununun 46. maddesinin 2. fıkrasında özel hukuk tüzel kişilerinin bireysel başvuruda bulunabilecekleri belirtilmiş ancak bir sınırlama öngörülmemiştir. Maddeye göre yalnızca tüzel kişiliğe ait haklarının ihlali iddiasıyla özel hukuk tüzel kişileri başvuruda bulunabileceklerdir. Bu bağlamda özel hukuk tüzel kişilerinin, üyelerinin haklarını ihlal eden işlemler aleyhine üyeleri adına bireysel başvuruda bulunamamaktadırlar⁵⁸.

Yine 6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinin 3. fıkrasında vatandaşlar konusunda bir düzenleme yer almaktadır. Bu fıkraya göre yabancılar, sadece Türk vatandaşlarına verilen haklar konusunda bireysel başvuruda bulunamamaktadırlar. Bu nedenle yabancılar, yalnızca kendilerine tanınan haklarla sınırlı olmak üzere AYM'ye başvuruda bulunma hakkında sahiptirler.

Mahkemenin konu bakımından yetkisi, bireysel başvurunun kabul edilebilirlik şartlarıyla sınırlandırılmıştır. Mahkemenin konu bakımından yetkisi, Anayasa ile güvence altına alınan ve AİHS ile Türkiye'nin taraf olarak yer aldığı ek protokoller kapsamında kalan hak ve özgürlüklerdir. Taraf olunmayan protokoller, mahkemenin konu bakımından yetkisi dışında kalmaktadır⁵⁹.

---

⁵⁷ “...Başvurucunun ihlale neden olduğunu ileri sürdüğü mahkeme kararından kişisel olarak etkilenmesi mümkün olmadığı anlaşıldığından, başvurunun, diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin “kişi yönünden yetkisizlik” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.” (AYM, Onur Doğanay başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/1977, Karar Tarihi: 09.01.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 29.05.2019).

⁵⁸ AYM, Türk Pediatrik Onkoloji Grubu Derneği başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/95, Karar Tarihi: 25.12.2012 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 29.05.2019).

⁵⁹ Karaman, a.g.e., s. 171; AYM, Anayasa'nın 49. maddesinde yer alan çalışma hakkının ihlali iddiasıyla yapılan başvuruyu, bu hakkın AİHS ve taraf olunan protokollerde yer almadığı gerekçesiyle “konu bakımından yetkisizlik” sebebine dayalı olarak reddetmiştir (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 29.05.2019).

6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin 3. fıkrasında; düzenleyici idari işlemler ile yasama işlemleri aleyhine doğrudan bireysel başvuruda bulunulamayacağı düzenlenmiştir. Ayrıca, AYM kararları ile yargı denetimi haricindeki işlemlerin başvuruya konu edilemeyeceği belirtilmiştir.

Mahkemenin yer bakımından yetkisi, temel hak ve özgürlüklerin ihlalinin ilgili devletin hâkimiyet alanında gerçekleşmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti toprakları içinde kullanılan kamu gücü tarafından meydana gelen ihlaller nedeniyle bireysel başvuru yoluna gidilebilecektir. Ancak devletin savaş gemileri, hava araçları, açık denizde bulunan ticaret gemileri, yurtdışında bulunan ve kamu gücünü kullanan memur işlemleri ile münhasır ekonomik bölgelerde kurulan platformlar da yer bakımından yetki kapsamında kalabilmektedir⁶⁰.

Mahkemenin zaman bakımından yetkisi, 6216 sayılı Kanun Geçici 1/8 maddesinde düzenleme altına alınmıştır. Maddeye göre AYM, 23 Eylül 2012 tarihinden sonra kesinleşen nihai işlem ve kararlar bakımından başvuruları incelemektedir. Bu nedenle geçici maddede belirtilen tarihten önce kesinleşen işlemler aleyhine AYM'ye bireysel başvuruda bulunulamayacaktır ancak bireyler bu işlemler aleyhine AİHM'e başvurabileceklerdir⁶¹.

İç hukuk yollarının tüketilmesi kuralı, bireysel başvuru için temel kurallardan biridir. Bireylerin bireysel başvuruda bulunabilmek için iç hukuk yollarını tüketmeleri gerekmektedir. Bireysel başvuru yolu son çare olarak düzenleme altına alınmıştır. İç hukuk yollarının tüketilmesi kuralı, başvurunun ikincil niteliğinden kaynaklanmaktadır. Bireylerin öncelikle erişilebilir ve etkin olan idari ve yargısal yollara başvurmaları gerekmektedir⁶².

---

⁶⁰ Atasoy, a.g.e., s. 134-135.

⁶¹ Hüseyin Ekinci, "Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Kriterleri ve İnceleme Yöntemi", **Anayasa Yargısı**, S. 30, 2013, s. 186; AYM, Şahin Erol başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/2539, Karar Tarihi: 07.07.2015 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 29.05.2019).

⁶² Ekinci, a.g.e., s. 187-188; AYM, Firas Aslan ve Hebat Aslan başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/1158, Karar Tarihi: 21.11.2013 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 29.05.2019).

Başvuru yollarının tüketilmesi, somut olaya göre AYM tarafından incelenmektedir. Başvuru yolları: Ceza muhakemesi bakımından istinaf, itiraz ve temyiz; idari yargılama usulü bakımından istinaf ve temyiz; hukuk muhakemeleri bakımından ise istinaf ve temyizdir.

Başvuru yollarının tüketilmesi kuralının istisnaları bulunmaktadır. Bu hallerde başvuru yolları tüketilmeksizin bireysel başvuru yoluna gidilmesi mümkündür. Bu istisnalar: Başvuru yollarının etkisizliği ya da başvuru yollarıyla bireylerin bir sonuç alamayacak olması⁶³, başvuru yollarının tüketilmesi kuralının yerine getirilmesinin beklenmesi durumunda başvuranın temel hak ve özgürlükleri bakımından ağır ve telafisi güç zararlara yol açılabilecek olması ve ihlalin sonuca bağlanmasının genel ve toplumu ilgilendirecek bir soruna çözüm sunacak olmasıdır⁶⁴.

Başvurucu, başvuru yollarını usulüne göre takip etmekle yükümlüdür. Başvurucunun hatası nedeniyle olağan kanun yolları tüketilmeksizin karar kesinleşirse Anayasa Mahkemesi tarafından olağan başvuru yolları tüketilmiş sayılmamakta ve başvuru reddedilmektedir⁶⁵.

Başvuru yollarının tüketilmesi kuralı, Anayasa Mahkemesi'ne farklı açılardan çeşitli kolaylıklar sağlamaktadır. Öncelikle bu kural, bireysel başvuruya ikincil ve olağanüstü bir nitelik kazandırmaktadır. Anayasa Mahkemesinin iş yükü, başvuru yollarının tüketilmesi kuralı sayesinde azalmaktadır. Başvuru yolları sırasında sorunun çözülmesi durumunda bireyler bireysel başvuru yolunu tercih etmemektedirler. Ayrıca başvuru yollarının tüketilmesi kuralı sayesinde delil ve iddiaların inceleme ve araştırması öncesinde yapılmış olacağından Anayasa Mahkemesi'ne dava konusuyla ilgi bilgi ve belgeler sunulabilmektedir. Bu durum, Anayasa Mahkemesi tarafından başvuruların kısa zamanda sonuçlandırılmasına yardımcı olmaktadır.

Bireysel başvuruda başvuru süresi, 6216 sayılı Kanun'un 47. maddesinde ve AYM İçtüzüğü'nün 64. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. Bu madde

---

⁶³ AYM, Deniz Baykal başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/7521, Karar Tarihi: 04.12.2013 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 29.05.2019).

⁶⁴ Sabuncu ve Esen Arnwine, a.g.e., s. 232.

⁶⁵ Metin Efe, *Anayasa Mahkemesi Uygulamaları Kapsamında Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartları*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 254-259.

hükümlerine göre bireysel başvuru süresi, başvuru yollarının tüketilmesinden itibaren 30 gündür. Başvuru yolları öngörülmemişse ihlalin gerçekleştiği tarih esas alınmaktadır. Anayasa Mahkemesi, yapılan her başvuruda süre şartının sağlanıp sağlanmadığı hususunu resen incelemektedir⁶⁶.

Başvuru yollarının tüketilme tarihi, bu durumun birey tarafından öğrenilmesinin mümkün olduğu tarihtir. Bu konuda bireye yapılan tebligat, ilan vs. gibi yollar önem taşımaktadır⁶⁷.

6216 sayılı Kanun'un 47. maddesi ile AYM İçtüzüğü'nün 64. maddesi gereği başvuru, mücbir sebep, ağır hastalık vb. haklı mazeret dolayısıyla 30 günlük sürede başvuru yapamazsa, mazeretin kalkmasından itibaren 15 gün içinde mazereti belirten deliller ile beraber bireysel başvuru yapabilmektedir. AYM tarafından mazeretin kabul edilip edilmeyeceği hususunda karar verildikten sonra gerekli incelemelere geçilmektedir.

Bireysel başvuruya ilişkin evrakta eksiklik bulunması halinde 6216 sayılı Kanun'un 47. maddesine göre eksikliğin tamamlanması için başvuran ya da vekiline 15 günü geçmeyecek bir süre verilmektedir. Geçerli mazeret bulunmadan bu sürede eksiklik tamamlanmazsa başvurunun reddedileceği, verilen süre ile birlikte başvuru ya da vekiline bildirilmektedir.

---

⁶⁶ AYM, Lokman Çiftçi başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/9690, Karar Tarihi: 17.09.2014 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 29.05.2019).

⁶⁷ "Somut olayda başvuru yolları 5/12/2012 tarihinde Yargıtay 1. Ceza Dairesinin Bakırköy 5. Ağır Ceza Mahkemesinin kararını onaması ile birlikte tüketilmiştir. Dosya kapsamından bu kararın başvurucuya tebliğ tarihi anlaşılacakla birlikte, başvuru en geç Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına itiraz istemiyle başvuru yaptığı 24/12/2012 tarihinde nihai karardan haberdar olduğunun kabul edilmesi gerektiği açıktır. Bu durumda söz konusu karara karşı Anayasa Mahkemesine bireysel başvurunun en son 23/1/2013 tarihine kadar yapılmış olması gerekirken, 11/3/2013 tarihinde yapılmış olması nedeniyle başvuruda süre aşımının bulunduğu sonucuna varılmıştır." (AYM, Mehmet Mercan başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/2001, Karar Tarihi: 16.05.2013, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 29.05.2019).

BÖLÜM II

AİHM UYGULAMASINDA VE AVRUPA ÜLKELERİNDE BİREYSEL BAŞVURU YOLUNDA KİŞİYE İLİŞKİN KABUL EDİLEBİLİRLİK KOŞULLARI

Bireysel başvuru yolunda Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’nin kişiye ilişkin kabul edilebilirlik koşullarını incelemeden önce AİHM’in ve bazı Avrupa ülkelerinin bireysel başvuru yolunda kişiye ilişkin kabul edilebilirlik koşullarının incelenmesi gerekmektedir. Özellikle üzerinde durulması gereken Avrupa ülkeleri ise; Almanya, Avusturya ve İspanya’dır. Türkiye’ye bireysel başvuru yolunun gelmesi ve bu başvuru yolunun gelişmesinde AİHM’in ve bu ülkelerdeki düzenlemelerin önemli bir etkisi bulunmaktadır.

1. AİHM AÇISINDAN

1.1. Genel Olarak AİHM’e Başvuru Yolu

AİHS, Avrupa Konseyince Avrupa’da hukuk devleti, demokrasi ve insan haklarını savunmak amacıyla 1953 yılında yürürlüğe konulmuştur. AİHS içerisinde yer alan haklar ve bu haklara yönelik koruma mekanizmaları günümüze kadar protokoller ile genişletilmiştir. Bu kapsamda hayata geçirilen AİHM de AİHS kapsamında kalan insan haklarına yönelik ihlaller nedeniyle yapılan bireysel başvuruları incelemeye yetkili organdır⁶⁸.

---

⁶⁸ AİHS’te 11. protokol ile yapılan değişikliğe kadar komisyon ve mahkeme bir arada bulunmaktadır. Bu nedenle bireysel başvurular önce komisyon incelemesinden geçmekte, sonrasında mahkemeye gönderilmektedir. Bu bağlamda 11. protokol ile yapılan değişiklik öncesinde mahkemeye doğrudan başvuru söz konusu değildir.

1.2. AİHM’de Kabul Edilebilirlik ve Kişi Yönünden Kabul Edilebilirlik Koşulları

AİHS’in “Bireysel Başvurular” başlığını taşıyan 34. maddesinde, sözleşme ya da protokoller ile tanınan hakların, sözleşmenin taraflarından biri tarafından ihlal edilmesi nedeniyle bireylerin mağdur olması durumunda bu mağduriyetini belirten kişi grupları, gerçek kişiler veya hükümet dışı kuruluşların AİHM’e başvurabileceği açıkça ifade edilmiştir. Maddeye göre sözleşmenin tarafları, AİHM’e başvuru hakkının etkin şekilde kullanılmasına engel olmamayı taahhüt etmektedirler.

AİHM’in bireysel başvuruya yönelik kabul edilebilirlik koşulları, AİHS tarafından kurulan koruma sisteminin en önemli unsurunu teşkil etmektedir. Uygulamaya bakıldığında AİHM’e yapılan bireysel başvuruların önemli bir kısmının, kabul edilebilirlik koşullarını taşımadığı gerekçesiyle kabul edilemez bulunduğu görülmektedir.

AİHS, AİHM’e bireysel başvuru yoluna gidilebilmesi için iç hukuk yollarının tüketilmesini ve iç hukuktaki kesin karar tarihinden itibaren 6 ay içinde başvuru yapılmasını aramaktadır. İsimli başvuruları, daha önce incelenmiş ya da uluslararası başka bir çözüm merciine yapılmış esasen aynı olan başvuruları ele almamaktadır. AİHS ya da protokollerin düzenlemeleri ile bağdaşmayan başvurular, AİHM tarafından kabul edilemez bulunmaktadır. Mahkeme, hakkın kötüye kullanıldığı ya da dayanaktan yoksun olan başvuruları da kabul edilemez bulmaktadır. Mahkeme, yargılamanın her aşamasında kabul edilemezliğe yönelik karar verme yetkisine sahip kılınmıştır.

AİHS’in 34. maddesinde AİHM bakımından kişiye ilişkin kabul edilebilirlik koşulları konusunda açık bir düzenlemeye yer verilmiştir. Maddeye göre AİHM’e başvurabilecek olanlar; hükümet dışı kuruluşlar, gerçek kişiler ve kişi gruplarıdır. Bu kişi, grup veya kuruluşlar, AİHS veya ek protokoller çerçevesinde kendilerine tanınan hakların AİHS’e taraf olan ilgili devlet tarafından ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM’e başvurabilmektedir. AİHS’te yer alan haklardan herhangi birinin ihlali durumunda AİHM’e başvurma hakkına sahip kılınan hükümet dışı kuruluş, gerçek kişi veya kişi gruplarının bu ihlal nedeniyle mağdur olduklarını belirtmeleri gerekmektedir. Maddede ihlalden kaynaklı bir mağduriyetten söz edildiğinden başvuranın yalnızca

mağduriyetini ifade etmesi, başvurunun kabul edilebilmesi için yeterli değildir. Hak ihlalden doğrudan etkilendiğini belirterek bu konuda AİHM’i inandırması beklenmektedir. Bu bağlamda gerçek kişilerin, hükümet dışı kuruluşların ya da kişi gruplarının, bir uygulamanın ya da bir yasanın AİHS ile bağdaşmadığı gerekçesiyle soyut bir gerekçeyle AİHM’e bireysel başvuruda bulunması mümkün değildir⁶⁹.

Bireysel başvuruda bulunma hakkı, hakkın ifadesinden de anlaşılacağı üzere öncelikle gerçek kişilere tanınmış bir haktır. AİHS ve ek protokollerde yer alan bazı haklar, nitelikleri gereği yalnızca gerçek kişiler tarafından kullanılacak haklardır. İşkence yasağı, aile kurma hakkı, hayat hakkı gibi haklar bunlardan bazılarıdır. Bu hakların ihlali durumunda, hakkı ihlal edilen gerçek kişilerin bizzat AİHM’e bireysel başvuruda bulunması aranmaktadır.

Gerçek kişilerin AİHM’e bireysel başvuruda bulunabilmesi için dava ehliyetine sahip olması şart değildir. AİHS’te dava ehliyetine yönelik bir şart öngörülmemiştir. Bu nedenle başvuruda bulunan gerçek kişilerin yaşına, fiil ehliyetine veya vatandaşlığına bakılmamaktadır. Akıl hastaları, küçükler, özürlüler vs. AİHM’e bireysel başvuruda bulunabilmektedir⁷⁰.

Gerçek kişilerin AİHM’e bireysel başvuruyu bizzat ya da temsilci vasıtasıyla yapmaları mümkündür. Bu durumda temsilcinin, gerçek kişiyi temsil yetkisine sahip olması aranmaktadır. Uygulamaya bakıldığında temsilci olarak genellikle avukatlar görülmektedir. Ancak, çocuk adına yapılan başvurularda velayet hakkına sahip bulunan anne-babanın temsilci sayılması gibi avukat dışındaki kişilerin de temsilci olması mümkündür. Bazı istisnai durumlarda gerçek kişilerin yetkilendirilmemiş başka kişiler tarafından temsil edilebilmesine olanak tanınmaktadır. Bu durum, AİHS’in uygulamaya aktarılırken somut duruma göre yorumlanabilmesinden kaynaklanmaktadır. AİHM tarafından hak kaybının önlenmesi için istisnai olarak bazı durumlarda sıkı şekilde şekli koşullar aranmayabilmektedir. Çocuk adına çocuk ile menfaatleri çatışan anne-baba yerine başka kişiler tarafından başvurunun

⁶⁹ Mustafa Baysal, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuruda Mağdur Kavramı”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 5, 2015, s. 194.

⁷⁰ Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve Oğuz Sancaktar, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Ankara, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, 2004, s. 58-59.

yapılması, yetkilendirilmemiş kişilerin başvurusunun kabul edilebilmesine örnek olarak gösterilebilmektedir⁷¹.

AİHS'in 1. maddesi ile bu sözleşmeye taraf olan devletler, kendi ülke sınırları içerisinde bulunan herkesin, bu sözleşme kapsamındaki haklardan yararlanmasını sağlamakla yükümlü kılınmıştır. Maddede yer almamasına rağmen AİHM içtihatları ile sözleşmeye taraf olan devletlerin koruma alanı kapsamına “etki alanı altındaki yerler” de ilave edilmektedir. AİHM içtihatlarıyla bu yerler de sözleşmeye taraf olan devletlerin koruma sağlamakla yükümlü oldukları yerler arasında kabul edilmektedir⁷². Bu nedenle AİHM tarafından, AİHM'e başvurabilecek kişilerin ilgili taraf devletin vatandaşı olması değil, o devletin egemenliğini kullandığı yerlerde hakkının ihlal edilmesi aranmaktadır. Bu nedenle yabancıların, vatansızların, mültecilerin ya da yasadışı yollarla o sınırlar içinde bulunanların da AİHM'e bireysel başvuruda bulunma haklarının varlığı kabul edilmektedir⁷³.

AİHS ile tüzel kişiler de AİHM'e bireysel başvuruda bulunma hakkına sahip kılınmıştır. 34. maddede belirtilen “*hükümet dışı kuruluşlar*” ibaresinden anlaşılması gereken; sendikalar, şirketler, siyasi partiler, dernekler, vakıflar, meslek kuruluşları gibi özel hukuk tüzel kişileridir. Bu tüzel kişilerin, AİHM'e bireysel başvuruda bulunabilecekleri AİHS ile açıkça kabul edilmiştir⁷⁴.

Ticari şirketler, temsil konusunda yetkilendirilmiş yasal organları aracılığıyla AİHM'e başvuruda bulunmaktadırlar. Şirketin iflası, tasfiye halinde olması gibi durumlarda ise şirketin pay sahiplerinin de kendi adlarına bireysel başvuruda bulunmaları kabul edilebilmektedir. Bu şekilde yapılan başvuruların genellikle mülkiyet hakkının ihlaline yönelik olduğu görülmektedir. Pay sahiplerinin başvurularında AİHM tarafından; tüzel kişiliğe sahip şirketin başvuru yapıp yapmadığı, başvuru kişinin şirketteki pay durumu, pay sahibinin kişisel menfaatinin

⁷¹ Baysal, a.g.e., s. 196.

⁷² AİHM, Chiragov ve diğerleri başvurusu/Ermenistan, Başvuru Numarası: 13216/05, Karar Tarihi: 16.06.2015. (https://www.echr.coe.int/Documents/CLIN_2015_06_186_TUR.pdf, Erişim Tarihi: 30.06.2019).

⁷³ A. Şeref Gözübüyük ve Feyyaz Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, 11. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2016, s. 43.

⁷⁴ M. Akif Poroy, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararları Işığında Başvurucu ve Mağdurluk Statüsü”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 66, 2006, s. 123.

bulunup bulunmadığı gibi hususlar incelenmektedir⁷⁵. Bu bağlamda şirketin şikâyetlerini tekrarlayacak şekilde şirketin pay sahiplerinin ya da üçüncü kişilerin (genel müdür vs.) şirket adına yaptıkları bireysel başvurular, AİHM tarafından kişi bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulunmaktadır. Somut davanın özelliklerine göre kişi bakımından yetki durumu, AİHM tarafından değerlendirilmektedir. Uygulamada şirkette pay sahibi olanların adil yargılanma hakkının ihlali nedeniyle AİHM'e bireysel başvuruda buldukları görülmektedir. Bu durumda pay sahibinin iç hukuktaki davalarda taraf olup olmadığına bakılmaktadır. İç hukuktaki davalarda taraf olmayan şirket pay sahiplerinin adil yargılanma hakkının ihlal edilmesi söz konusu olamayacağından bu başvurular da AİHM tarafından kişi bakımından yetkisizliğe dayanılarak kabul edilemez bulunmaktadır⁷⁶.

AİHS'in 34. maddesine göre devlet ve kamu tüzel kişiliğine sahip kurum veya kuruluşlar, AİHM'e bireysel başvuruda bulunma hakkına sahip değildir. AİHM de verdiği kararlarda bu hususa vurgu yapmaktadır⁷⁷. AİHM, verdiği bir kararda kamu tüzel kişilerinin bireysel başvuruda bulunamama gerekçesini açıklamıştır. Karara göre kamu tüzel kişileri, bireysel başvurunun hem başvuran hem de aleyhine başvuru alan taraf olacağından bu kişilerin bireysel başvuruda bulunması kabul görmemektedir. Aynı kararda, başvuruda bulunması kabul görmeyen kamu tüzel kişilerinin belirlenmesi bakımından kamu gücü kullanmaları ya da devlet kontrolü altında kamu hizmeti gerçekleştirmeleri hususlarına da yer verilmiştir⁷⁸. AİHM tarafından tüzel kişilerin başvurularında bu kişilerin hukuki statüsü, bu statünün getirdikleri, gerçekleştirdikleri görev, görevlerin gerçekleştirilmesinde kamu otoritelerine

---

⁷⁵ AİHM'in Kin-Stib and Majkić v. başvurusu/Sırbistan kararında, uzlaşma organı tarafından şirket lehine hükmedilen tazminatın kısmen icra edilmemesi durumu nedeniyle şirkette %25 pay sahibi olan gerçek kişinin başvurusu kabul edilebilir bulunmuştur (Başvuru Numarası: 12312/05, Karar Tarihi: 20.04.2010. <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-142976>, Erişim Tarihi: 02.07.2019 (akt. Baysal, a.g.e., s. 198).

⁷⁶ AİHM, L'Association et la ligue pour la protection des acheteurs d'automobiles, Abid et 646 autres başvurusu/Romanya, Başvuru Numarası: 34746/97, Karar Tarihi: 10.07.2001. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-32513>, Erişim Tarihi: 02.07.2019 (akt. Baysal, a.g.e., s. 199).

⁷⁷ AİHM, Döşemealtı Belediyesi başvurusu/Türkiye, Başvuru Numarası: 50108/06, Karar Tarihi: 23.03.2010. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=002-1065>, Erişim Tarihi: 02.07.2019).

⁷⁸ AİHM, Ärztekammer Für Wien ve Dorner başvurusu/Avusturya, Başvuru Numarası: 8895/10, Karar Tarihi: 16.02.2016. (https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Reputation_TUR.pdf, Erişim Tarihi: 30.06.2019).

bağımlılık gibi durumlar inceleme altına alınmaktadır⁷⁹. AİHM bir kararında şirket hissesinin yaklaşık olarak %30'una devletin sahip olması ve iki devlet arasında yapılan antlaşma gereği şirketin kurulması durumunu değerlendirmiştir. Sözleşmeye taraf olan devlet, başvurucunun kamu tüzel kişiliğinin bulunması nedeniyle başvurma hakkına sahip olmadığını savunmuştur. AİHM, şirketin yaklaşık %30 hissesi devlete ait olsa da bağımsız şekilde kendi kurucuları tarafından kontrol edildiğini gözlemleyerek şirket yönetiminde devletin söz sahibi olmadığından bahisle başvuruyu “hükümet dışı kuruluş” şeklinde değerlendirmiş ve başvurusunu kabul etmiştir⁸⁰.

Hükümet dışı kuruluşların AİHS'te yer alan tüm hakları kullanabilmeleri mümkün değildir. Tüzel kişi olmaları nedeniyle AİHS'te yer alan ifade özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü gibi kuruluşlarına uygun düşebilecek hakları kullanabilmektedirler. Bu bağlamda hükümet dışı kuruluşlar, yalnızca belli haklarla alakalı olarak AİHM'e bireysel başvuru yapma hakkına sahiptirler⁸¹.

Hükümet dışı kuruluşlar olarak ifade edilen tüzel kişiler, üyelerini ilgilendiren konularda onlar adına AİHM'e bireysel başvuruda bulunma hakkına sahip değildirler. Bu tüzel kişiler, bizzat kendi tüzel kişilikleri ile alakalı haklar bakımından AİHM'e bireysel başvuruda bulunma hakkına sahip kılınmışlardır. Bu durum, AİHM'in içtihatlarıyla da açıkça ifade edilmektedir⁸². AİHM bir kararında, üyeleri adına bireysel başvuruda bulunan derneğin başvurusunun kabul edilebilmesi için bu üyelerin başvuruda açıkça gösterilmesi ve derneğin üyeleri temsil yetkisinin bulunması gerektiğini belirtmektedir. Kararda derneğin, AİHM'e bireysel başvuruda

---

⁷⁹ AİHM'nin Islamic Republic of Iran Shipping Lines başvurusu/Türkiye kararında, başvuran şirketin tamamen İran devletine ait olması, yönetim kurulunun çoğunluğunun hükümetçe atanması durumlarına karşın şirketin ticaret hukukuna tabiliği, kamu gücünü kullanmaması, uyuşmazlık durumunda genel mahkemelere gidilmesi gibi hususlar nedeniyle başvuranın hükümet dışı bir kuruluş olduğuna hükmedilmiştir (Başvuru Numarası: 40998/98, Karar Tarihi:13.12.2007.

<https://www.tradewindsnews.com/incoming/article265373.ece5/binary/IRISL%20V%20Turkey%20-%20ECHR%20judgment%20-%20Dec%202007>, Erişim Tarihi: 30.06.2019).

⁸⁰ AİHM, Ukraine-Tyumen başvurusu/Ukrayna, Başvuru Numarası: 22603/02, Karar Tarihi: 22.11.2007. (Baysal, a.g.e., s. 201).

⁸¹ Şeref Ünal, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri*, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2001, s. 87.

⁸² AİHM, Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev başvurusu/Bulgaristan, Başvuru Numarası: 62540/00, Karar Tarihi: 28.06.2007. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-81323>, Erişim Tarihi: 02.07.2019 (akt. Baysal, a.g.e., s. 201)).

bulunabilmek için üyelerinden özel talimat aldığını ispat etmesi gerektiği hususu da açıklığa kavuşturulmuştur⁸³. Ancak AİHM'in bu konuda bazı istisnai kararları da bulunmaktadır. AİHM bir kararında, tüzel kişinin çalışanlarının özel hayata saygı haklarının korunmasında meşru bir menfaatinin bulunduğu hükmetmiştir⁸⁴. Başka bir kararında ise dini kuruluşların üyeleri adına AİHS'in 9. maddesinde düzenlenen düşünce, vicdan ve din özgürlüğü bakımından bireysel başvuruda bulunabileceklerine yönelik hüküm kurmuştur⁸⁵.

AİHS'in 34. maddesinde kişi gruplarının AİHM'e bireysel başvuruda bulunma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Kişi gruplarının başvuruyu imzalamaları ya da yetkili gösterecekleri bir temsilci vasıtasıyla bireysel başvuruda bulunmaları mümkündür⁸⁶.

AİHS'in 35. maddesinde "Kabul Edilebilirlik Koşulları" başlığı altında AİHM'in bireysel başvurular bakımından kabul edilebilirlik koşulları düzenleme altına alınmıştır. Maddeye göre AİHM'e, uluslararası hukukun genel ilkelerine göre iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra başvurulabilmektedir. Bu nedenle başvurma hakkına sahip olan hükümet dışı kuruluş, gerçek kişi ya da kişi gruplarının ihlal konusunda öncelikle kendi ülkelerindeki iç hukuk yollarını tüketmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde AİHM'e başvuru yapmaları mümkün değildir.

---

⁸³ AİHM, Confederation Des Syndicats Medicaux Francais Et Federation Nationale Des Infirmiers başvurusu/Fransa, Başvuru Numarası: 10983/84, Karar Tarihi: 12.05.1986. (<https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22%3A%22001-76830%22%7D>), Erişim Tarihi: 30.06.2019 (akt. Fatih Süngü, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartı Olarak Mağdur Kavramı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2019, s. 64).

⁸⁴ AİHM, Bernh Larsen Holding As ve diğerleri başvurusu/Norveç, Başvuru Numarası: 24117/08, Karar Tarihi: 14.03.2013. (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170322>, Erişim Tarihi: 30.06.2019 (akt. Süngü, a.g.e., s. 64)).

⁸⁵ AİHM, Cha'are Shalom ve Tsedek başvurusu/Fransa, Başvuru Numarası: 27417/95, Karar Tarihi: 27.06.2000. (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58738>, Erişim Tarihi: 30.06.2019 (akt. Süngü, a.g.e., s. 64)).

⁸⁶ AİHM'nin Alliance Des Belges De La Communauté Européenne başvurusu /Belçika kararında, kişi grupları adına AİHM'e bireysel başvuruda bulunacak temsilcinin, bu grubu oluşturan kişiler tarafından yetkilendirilmiş olması gerektiği vurgulanmıştır (Başvuru Numarası: 8612/79, Karar Tarihi: 10.05.1979. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22%3A%228612/79%22%7D>), Erişim Tarihi: 30.06.2019 (akt. Süngü, a.g.e., s. 64)).

AİHS'in 35. maddesine göre AİHM'e başvurma hakkına sahip kılınan hükümet dışı kuruluş, gerçek kişi ya da kişi gruplarının iç hukuk yollarını tüketmesi anlamına gelen nihai karar tarihinden itibaren 6 ay içinde AİHM'e başvuruda bulunması gerekmektedir. Bu bağlamda AİHS, AİHM'e bireysel başvuru hakkını sınırsız tutmayarak belli bir başvuru süresi öngörmüştür. Başvurma hakkına sahip kılınan hükümet dışı kuruluş, gerçek kişi ya da kişi grupları tarafından 6 aylık başvurma süresinin geçirilmesi, başvurunun kabul edilmesine engel teşkil etmektedir.

AİHM'in isimsiz başvuruları kabul etmeyeceği AİHS'in 35. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Bu nedenle başvuruda bulunanların kendileri ile ilgili bilgileri ve isimlerini belirtmeleri gerekmektedir. Bu koşul, başvurucuya ulaşılabilmesi ve kararın uygulanabilirliği açısından önem taşımaktadır.

AİHM, öncesinde incelemiş olduğu başvuruları veya uluslararası soruşturma ya da çözüm merciine önceden sunulan bir başvuru ile esas bakımından aynı olan ve yenilik içermeyen başvuruları kabul etmemektedir. AİHS'in 35. maddesinde bu husus açıkça düzenlenmiştir. Bu koşul, AİHM tarafından incelenmiş ya da herhangi bir şekilde çözüme kavuşturulmuş başvuruların tekrar tekrar incelenmesi ve bu kapsamda zaman kaybedilmesinin önüne geçmektedir.

AİHM'e başvurma hakkına sahip kılınan hükümet dışı kuruluş, gerçek kişi ya da kişi gruplarının hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olan başvuruları ya da açıkça dayanaktan yoksun bulunan başvuruları, AİHS'in 35. maddesi kapsamında AİHM tarafından kabul edilmemektedir. Ayrıca, AİHS ve protokolleri kapsamında yer alan insan haklarına saygı ilkesi bağlamında başvurunun esastan incelenmesi gerekmedikçe önemli bir zarar görmemiş kişilerin başvuruları da kabul edilmemektedir.

1.3. AİHM'de Mağdurluk

AİHS Ek 14. protokol ile ortaya konulan önemli bir zarar görme koşulu, "mağduriyet" durumunun AİHM tarafından incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, başvurma hakkına sahip kılınanların sadece AİHS kapsamında kalan haklarının ihlal edilmesi yeterli görülmeyerek önemli bir zarara uğramaları da koşul

olarak 35. maddede düzenleme altına alınmıştır⁸⁷. AİHM tarafından başvuranın mağdur kabul edilebilmesi için zarar ile mağdur arasında doğrudan bir bağlantının bulunması gerekmektedir⁸⁸. Ancak zararın mutlak suretle gerçekleşmesi bazı durumlarda aranmamakta, AİHS ve protokoller kapsamında kalan bir hakkın ihlal edilmesi yeterli görülebilmektedir⁸⁹.

AİHM’de mağdurluk durumunun tespitinde farklı kriterler kullanılmaktadır. Bu kriterlerden biri meşru menfaat kriteri, diğeri ise hakkın devredilebilirliği kriteridir. Bu kriterlerin mevcudiyeti durumunda, “dolaylı mağdurluk” olarak ifade edilen mağdurluk statüsü geliştirilmiştir. Dolaylı mağdurluk AİHS’te yer almayan, AİHM’in hak kayıplarını önlemek için içtihatlarla geliştirdiği bir kavramdır. Tazminat talebi gibi hakkın devredilebilirliği durumunda, doğrudan mağdur ölse dahi mirasçıları ya da yakınlarının yaptığı bireysel başvuruları meşru menfaat nedeniyle dolaylı mağdur olarak kabul edebilmektedir. AİHM bir kararında, hakkında yürütülen ceza yargılamasında masumiyet karinesinin ihlal edildiği iddiasıyla mağdurun ölümü nedeniyle karısı ve başka bir mirasçısının yaptığı başvuruyu, ölen mağdurun suçtan aklanmasının tespitinde karısı ile mirasçısının şeref ve saygı hakkının (meşru menfaat) bulunduğu gerekçesiyle kabul etmiştir⁹⁰. Başka bir kararında ise ceza davası devam ederken ölen kişinin yakınlarının davanın makul sürede sonuçlandırılmadığı iddiasıyla yaptıkları başvuruyu, meşru menfaatin bulunmaması nedeniyle kabul edilemez bulmuştur⁹¹.

---

⁸⁷ Faruk Bilir, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne Bireysel Başvurularda Önemli Bir Zarara (Önemli Bir Dezavantaja Uğrama) Kriteri”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**; C. 16, S. 1, 2014, s. 92-98; Bu konuya yönelik eleştiriler için bkz: H. Burak Gemalmaz, “AİHM Yargısında Yeni Dönem: Protokol No. 14’le Getirilen Yeni Kabul Edilebilirlik Ölçütünün Uygulanmasına Eleştirel Bakış”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, S. 1, 2011, s. 211 vd.

⁸⁸ AİHM, Akpınar ve Altun başvurusu/Türkiye, Başvuru Numarası: 56760/00, Karar Tarihi: 27.02.2007. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-79602>, Erişim Tarihi: 02.07.2019).

⁸⁹ AİHM, Brumărescu başvurusu/Romanya, Başvuru Numarası: 28342/95, Karar Tarihi: 28.10.1999. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-58337>, Erişim Tarihi: 02.07.2019 (akt. Baysal, a.g.e., s. 204; Süngü, a.g.e., s. 65)).

⁹⁰ AİHM, Nölkenbockhoff başvurusu/Almanya, Başvuru Numarası: 10300/83, Karar Tarihi: 25.08.1987. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57546>, Erişim Tarihi: 02.07.2019 (akt. Süngü, a.g.e., s. 103-104)).

⁹¹ AİHM, Biç ve diğeri başvurusu/Türkiye, Başvuru Numarası: 55955/00, Karar Tarihi: 02.02.2006. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-72259>, Erişim Tarihi: 02.07.2019).

AİHS veya ek protokollerde yer alan bir hakkın ihlali nedeniyle doğrudan mağdur olan kişi, AİHM'e bireysel başvuruda bulunamadan ölmüşse bu durumda ölüm sonrası mağdur adına mirasçılarının ya da yakınlarının AİHM'e yaptığı bireysel başvurular kabul edilmemektedir. Bu durumda AİHS'in 34. maddesine göre başvuruda bulunan mirasçı ya da yakını, mağdur sayılmamaktadır⁹². AİHM konuyla ilgili olarak bir kararında; ifade ile din ve vicdan özgürlüğünün ihlal edildiği belirtilen kişinin başvuruda bulunamadan ölmesi nedeniyle kızının başvurması durumu bakımından, başvuranın mağdur sıfatı taşımadığı gerekçesiyle başvurunun kabul edilemeyeceğini açıklanmıştır. Mağdurun ölmeden önce iç hukuk yollarının tamamlanmış olmasının da bir önemi bulunmamaktadır⁹³.

1982 yılındaki içtihat değişikliğine kadar AİHS organları, bireysel başvuruda bulunduktan sonra inceleme devam ederken ölen başvuruçunun mirasçılarının başvuruya devam etmesini bir hak olarak görmüşlerdir. Ancak Kofler davası ile içtihat değişikliği yapılmış ve ölen başvuruçunun mirasçılarının devredilebilir haklar bakımından başvuruya devam edebilecekleri belirtilmiştir⁹⁴. AİHM, somut olayın özelliklerine göre dosya kapsamında inceleme yaparak bu konuda karar vermektedir. AİHM'e bireysel başvuruda bulunduktan sonra başvuranın ölmesi durumunda ölenin yakınlarının veya mirasçılarının davayı devam ettirebilmesi, yeterli derecede meşru menfaatlerinin bulunmasına bağlanmaktadır. Bu nedenle tazminat gibi devredilebilir haklar açısından davaya ölen mağdurun yakınları ya da mirasçıları tarafından devam edilebilirken kişisel ve devredilemez nitelikteki haklar bakımından dava sonlandırılmaktadır⁹⁵. Ancak AİHS'in 37. maddesine göre davanın devam

⁹² AİHM, gözaltına alınan doğrudan mağdurun ölümüyle sonuçlanan başvurularda doğrudan mağdurun yakınlarının AİHS'in 3. maddesine dayanarak yaptıkları başvuruları dolaylı mağdur statüsünde kabul etmemektedir (Bitiyeva ve diğerleri başvurusu/Rusya, Başvuru Numarası: 36156/04, Karar Tarihi: 23.04.2009. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-92325>, Erişim Tarihi: 03.07.2019 (akt. Süngü, a.g.e., s. 101)).

⁹³ AİHM, Fairfield et autres başvurusu/Birleşik Krallık, Başvuru Numarası: 24790/04, Karar Tarihi: 08.03.2005. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-69751>, Erişim Tarihi: 02.07.2019 (akt. Baysal, a.g.e., s. 211)).

⁹⁴ AİHM, Kofler başvurusu/İtalya, Başvuru Numarası: 8261/78, Karar Tarihi: 09.10.1982. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-95652>, Erişim Tarihi: 03.07.2019 (akt. Süngü, a.g.e., s. 106)).

⁹⁵ Ömer Anayurt, *Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 194; AİHM, Thévenon başvurusu/Fransa, Başvuru Numarası: 2476/02, Karar Tarihi: 28.02.2006. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-90898>, Erişim Tarihi: 02.07.2019 (akt. Baysal, a.g.e., s. 220)).

ettirilmesinde kamu yararı bulunmaktaysa bu durumda dava görülmeye devam edilebilmektedir⁹⁶.

AİHM’de “potansiyel mağdurluk” da kabul edilmektedir. Buna göre, başvuru zamanında henüz mağdur olmamış ancak ileride mağdur olması kuvvetle muhtemel olan kişilerin yaptığı başvuruları da somut olayın özelliğine göre değerlendirerek kabul edebilmektedir. Ciddi ve telafisi güç ya da imkânsız bir zararın ortaya çıkacağına öngörüldüğü bazı durumlarda, önlem alınması için başvuru yapılması mümkündür⁹⁷. Yalnızca varsayım ya da şüpheye dayalı başvurularda AİHM, başvuranın mağdur statüsünü kabul etmemektedir. Uygulamada bu tip durumlar genellikle yabancıların AİHS’in 3. ya da 8. maddelerine göre iade veya sınır dışı edilmesi durumunda görülebilmektedir. İade ya da sınır dışı işlemine maruz kalacak kişinin varacağı ülkede kötü muamele ya da işkenceye uğrayacağı, adil şekilde yargılanmayacağı, idam cezasına maruz kalacağı gibi konularda ciddi deliller mevcutsa, bu kişi AİHM tarafından potansiyel mağdur olarak kabul edilebilmektedir. AİHM bir kararında, Federal Almanya’da herkesin telefon konuşmalarının ve mektuplarının izlenmesine olanak sağlayan gözetim sistemi kurulmasına müsaade eden kanuna yönelik yapılan başvuruları, potansiyel mağdurluk nedeniyle kabul edilebilir bulmuştur⁹⁸.

Bireysel başvuruda bulunanın mağdurluk durumunun kabul edilebilirlik aşamasında karara bağlanması AİHM tarafından zorunlu görülmemektedir. Başvurunun esasıyla ilgili şikâyetlerde başvuranın mağdurluk durumu, davanın esası ile birlikte inceleme altına alınabilmektedir⁹⁹.

---

⁹⁶ Abdurrahman Eren, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına Göre Avrupa Kamu Düzeninde Politik Alanın Sınırları ve “Yeni Kapalı Politik Alan””, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. VII, S. 3-4, 2003, s. 222-225; AİHM, Karner başvurusu/Avusturya, Başvuru Numarası: 40016/98, Karar Tarihi: 24.07.2003. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-61263>, Erişim Tarihi: 02.07.2019 (akt. Baysal, a.g.e., s. 220).

⁹⁷ Baysal, a.g.e., s. 217.

⁹⁸ AİHM, Klass ve diğerleri başvurusu/Almanya, Başvuru Numarası: 5029/71, Karar Tarihi: 06.09.1978. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57510>, Erişim Tarihi: 02.07.2019 (akt. Süngü, a.g.e., s. 114-11; Baysal, a.g.e., s. 206)).

⁹⁹ AİHM, Sakhnovskiy başvurusu/Rusya, Başvuru Numarası: 21272/03, Karar Tarihi: 02.11.2010. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-101568>, Erişim Tarihi: 02.07.2019 (akt. Baysal, a.g.e., s. 206).

AİHM tarafından, genel nitelikte bulunan kanuni düzenlemelerden kaynaklı mağdurluk başvuruları kabul edilmemektedir. Düzenlemenin soyut olarak uygun olmadığı konusundaki iddialar da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Başvuranlar, herhangi bir yasal düzenlemeyi, uygulamayı, kamu gücü eylem veya işlemini yalnızca AİHS'ye aykırı görmeleri nedeniyle AİHM'e bireysel başvuruda bulunamamaktadırlar. Başvuranların, kendilerini etkileyen bir ihlalin bulunduğunu ya da ihlalin meydana gelme ihtimalinin var olduğunu makul ve ikna edici delillerle ortaya koyarak mağduriyetlerini ispat etmeleri beklenmektedir. Sadece şüphe veya varsayım, bireysel başvurunun AİHM tarafından kabul edilebilmesi için yeterli görülmemektedir. Yasal düzenleme nedeniyle alınan önlemler ve gerçekleştirilen uygulamalar nedeniyle başvuranın mağdur olduğu sonucuna ulaşırsa, bu durumda başvuru kabul edilebilir bulunmaktadır¹⁰⁰.

Mağdurluk statüsü, iç hukukta ihlali ortadan kaldırmaya yönelik olarak alınan makul ve tatmin edici önlem ya da tedbirlerle ortadan kaldırılabilmektedir¹⁰¹. İç hukukta ihlalin tanınması ya da ihlali ortaya çıkaran fiili durumun sonlandırılması, mağdurluk statüsünün ortadan kaldırılması için AİHM tarafından yeterli görülmemekte ve bu konuda yapılan başvurular incelenmeye devam edilmektedir. AİHM, mağdurluk statüsünün ortadan kalkabilmesi için hakkı ihlal edilen mağdura adil ve yeterli bir tazminat öngörülmesini aramaktadır¹⁰². Buna göre başvuru ihlal iddiasını yönelttiği taraf devletçe mağduriyetinin kabul edilmesi ve bu mağduriyeti giderici bir tazminata hükmedilmesi durumunda mağdurluk statüsü ortadan kalktığından AİHM, başvurusunu kabul edilemez bulmaktadır¹⁰³.

---

¹⁰⁰ Uğur Erdal ve Hasan Bakırcı, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. Maddesi Uygulama El Kitabı*, OMCT El Kitapları Serisi, 2006, s. 69; AİHM, Monnat başvurusu/İsviçre, Başvuru Numarası: 73604/01, Karar Tarihi: 21.09.2006. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-76946>, Erişim Tarihi: 02.07.2019 (akt. Baysal, a.g.e., s. 207)).

¹⁰¹ Anayurt, a.g.e., s. 194.

¹⁰² Esra Katıman, *Uluslararası Hukuk Bireysel Başvuru Prosedürü İçinde Mağdur Statüsü*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2016, s. 174; Anayurt, a.g.e., s. 195; AİHM'nin Palgutova başvurusu/Slovakya kararında, Slovakya Anayasa Mahkemesi tarafından ihlalin tanındığı ancak adil ve yeterli bir tazminata hükmedilmediği gerekçesiyle başvuru mağdurluk statüsünün devam ettiği belirtilmiştir (Başvuru Numarası: 9818/02, Karar Tarihi: 17.05.2005. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-69039>, Erişim Tarihi: 03.07.2019 (akt. Söngü, a.g.e., s. 135)).

¹⁰³ Baysal, a.g.e., s. 222.

AİHM, iç hukuk yollarının tüketilmesi konusunda bazı içtihatlar geliştirmiştir. Bu içtihatlar kapsamında; AİHS’te yer alan hakların korunması konusunda etkin koruma mekanizması öngörülmeven veya gereği gibi inceleme yapılmayan durumlarda başvurma hakkına sahip kılınanların iç hukuk yollarını tüketmesi AİHM tarafından aranmamaktadır. Başvurma hakkına sahip kılınanlar tarafından iç hukuk yollarının hak ihlalini önleme veya ortadan kaldırma konusunda başarısız ve yetersiz kaldığı delillerle ispat edilirse AİHM tarafından başvuru yollarının tüketilmesi beklenmemektedir¹⁰⁴.

AİHM’de kişi yönünden bireysel başvuru koşullarına genel olarak bakıldığında; gerçek kişilerin, kişi gruplarının ya da hükümet dışı kuruluşların başvuruda bulunma hakkı mevcuttur. Bu kişiler, AİHS ya da protokollerde kendilerine tanınan hakların AİHS’ye taraf ülkelerden biri tarafından ihlal edildiği ve kendilerinin bu ihlal nedeniyle mağdur oldukları gerekçesine dayanmaktadırlar. AİHM, AİHS’e taraf olan devletlerin egemenlik alanında kalmak üzere yabancıların, vatansızların, mültecilerin ya da yasadışı yollarla o sınırlar içinde bulunanların da bireysel başvurusunu kabul etmektedir. Devletlerin ya da kamu tüzel kişilerininin AİHM’e bireysel başvuruda bulunmaları ise mümkün değildir. Başvurularda isimlerin açıkça yer almasına ve başvuruların dayanağının bulunmasına özen gösterilmektedir.

2. ALMANYA

2.1. Genel Olarak Alman Hukuku’nda Bireysel Başvuru Yolu

1949 tarihli Alman Anayasası kaleme alınırken bireysel başvuru ile ilgili düzenleme bulunmamaktaydı. Anayasa’nın 93. maddesinde yer alan Alman Anayasa Mahkemesi’nin kanunla öngörülen diğer işleri de yapacağı hususunun düzenlenmesine dayanılarak 1951 tarihli Alman Anayasa Mahkemesi Kanunu’nda 1959 yılında gerçekleştirilen kanun değişikliği ile Almanya’da bireysel başvuru yolu kabul edilmiştir. Bireysel başvuru, 1969 yılında Anayasa metninde düzenleme altına

---

¹⁰⁴ AİHM, Kleyn ve diğerleri başvurusu/Hollanda, Başvuru Numarası: 39343/98, Karar Tarihi: 06.05.2003. (<https://www.hetrechtstudentje.nl/jurisprudentie/kleyn-e-a-vs-nederland/>, Erişim Tarihi: 30.06.2019).

alınmış ve uygulanmaya başlamıştır¹⁰⁵. Böylelikle Almanya’da, bireylerin hak ve özgürlüklerinin kamu gücü tarafından gerçekleştirilen eylem, işlem ya da ihmal sebebiyle ihlal edilmesi halinde Anayasa Mahkemesi’ne doğrudan başvurabilmenin yolu açılmıştır¹⁰⁶.

Bireysel başvuru yolu, Dünya genelinde pek çok ülkede farklı şekillerde uygulanmakla beraber en etkili uygulamasının Almanya’da olduğu görülmektedir. Almanyada uygulanan bireysel başvuru yolu, Avrupa’daki diğer ülke hukuk sistemlerini de etkilemektedir. Nitekim, Türkiye’de yakın zamanda uygulanmaya başlanan bireysel başvuru yolunun belirleyicisi ve temeli de Almanya’dır¹⁰⁷.

Alman Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru yolunun uygulamaya aktarıldığı günden günümüze kadar verdiği kararlar ile önemli gelişmelere katkı sağlamıştır. Günümüzde bireysel başvurular, Alman Anayasa Mahkemesi’nin temel iş yükünü oluşturmaktadır. Alman Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru kararlarıyla başarılı bir geçmişe sahiptir¹⁰⁸. Anayasa Mahkemesi tarafından verilen bireysel başvuru kararlarının önemli bir kısmı, toplumun genelini alakadar eden sorunların çözümüne yönelik olmuştur. Ortam dinlemesi, kürtaj konusu, kamu okullarında türban konusu, eşcinsel evlilik gibi kamuoyunda geniş tartışma oluşturan konularda Anayasa Mahkemesi oldukça önemli kararlara imza atarak çözüm ortaya koymaktadır¹⁰⁹. Bu nedenle gerek Alman halkı gerekse diğer ülkeler bakımından Alman Anayasası ile Alman Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvuru kararları önemli bir yere sahiptir. AİHM açısından bakıldığında ise en az başvuru yapılan ülkelerden biri Almanya’dır¹¹⁰.

---

¹⁰⁵ Bülent Yücel, ““Anayasa Şikâyeti” Demokratik Siyasî Sistemin Pekiştiricisi Olabilir mi?”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 13, Hukuk Fakültesi Özel Sayısı, 2013, s. 146.

¹⁰⁶ Özbey, a.g.e., s. 88.

¹⁰⁷ Uzun, a.g.e., s. 6.

¹⁰⁸ Çağrı Burak Türk, “Mukayeseli Hukukta ve Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Hakkı”, **Terazi Aylık Hukuk Dergisi**, S. 66, 2012, s. 23.

¹⁰⁹ Musa Sağlam, “Anayasa Mahkemesi; Bir Temel Hak ve Özgürlükler Mahkemesi”, **HUKAB**, S. 6, 2013, s. 39.

¹¹⁰ Osman Korkut Kanadoğlu, “Yeni Anayasa Arayışları ve Karşılaştırmalı Hukuk Bağlamında Anayasa Mahkemesi”, **Anayasa Yargısı**, S. 25, 2008, s. 79.

2.2. Kabul Edilebilirlik Koşulları

Almanya'da bireysel başvuru, federal ve eyaletler seviyesinde bulunmaktadır. Eyaletler seviyesinde çözülebilecek sorunlar nedeniyle Federal Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yapılması mümkün değildir. Alman Anayasası'nın "Federal Anayasa Mahkemesi" başlığını taşıyan 93. maddesinde Anayasa Mahkemesi'nin görev alanı belirlenmiştir. Bu maddede, bireysel başvuru yoluna gidilebilecek haklar da düzenleme altına alınmıştır¹¹¹. Düzenlemeye göre, kamu makamları tarafından temel haklarından birinin ya da Anayasa'nın 33. maddesinde yer alan eşitlik, 38. maddesinde yer alan seçme ve seçilme, 101. maddesinde yer alan doğal hâkim ilkesi, 103. maddesindeki adil yargılanma ile 104. maddesindeki özgürlüğün kısıtlanması ve tutuklu haklarından birinin ihlal edildiğini iddia eden herkes doğrudan bireysel başvuruda bulunabilecektir¹¹². Bu bağlamda ekonomik ve sosyal haklar açısından başvuruda bulunulamayacağı görülmektedir¹¹³.

Anayasanın 93. maddesinde, belediye ile köy ve belediye ile köy birliklerinin sahip oldukları özerklik haklarının yasayla ihlal edilmesi durumunda, bu hakkı ihlal eden eyalet yasaları hakkında Eyalet Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunulmadığı takdirde Federal Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunulabileceği kabul edilmiştir¹¹⁴.

Alman Anayasa Mahkemesi, iki senato ve bir genel kuruldan oluşmaktadır¹¹⁵. Senatolar arası yetki dağılımı ise kanunlarla belirlenmiştir. Senatolarda üçer hâkimden meydana gelen birden fazla komisyon bulunmaktadır. Bu komisyonlar, bireysel başvurunun dayanağının olmadığı ya da başvurunun geçersiz olduğu gerekçeleriyle başvuruyu reddetme yetkisine sahiptirler. Bu durumda yargılama sona erdirilmektedir. Komisyonlar tarafından kabul edilen bireysel başvuruların bir kısmında komisyon tarafından başvuruya konu edilen mahkeme kararı kaldırılarak yargılamayı yapan

¹¹¹ Ergül, a.g.e., s. 8-9.

¹¹² Zafer Gören, *Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013, s. 20.

¹¹³ Kılınç, a.g.e., s. 24.

¹¹⁴ <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/08-ALMANYA%20209-276.pdf>, Erişim Tarihi: 04.07.2019.

¹¹⁵ Ş. Cankat Taşkın, "2010 Anayasa Değişikliklerinden Sonra Türk Anayasa Mahkemesinin Yapılanması", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 97, 2011, s. 201.

mahkemeye dosya geri gönderilmektedir. Kabul edilen bireysel başvuruların diğer bir kısmında ise komisyon tarafından senatonun karar vermesi gerektiği düşüncesiyle dosya senatoya gönderilmekte ve iddia ile ilgili nihai karar senato tarafından verilmektedir¹¹⁶.

Alman Anayasa Mahkemesi tarafından açık şekilde temelsiz ya da başarı şansı çok düşük olan başvurular ilk aşamada doğrudan kayda alınmamaktadır. Başvurucuya bir mektup yoluyla başvurunun kabul edilme ihtimalinin zor olduğu, buna rağmen başvuruda ısrarcı olup olmadığı sorulmaktadır. Başvurucunun ısrarcı olması durumunda kayda alınarak işlemlere devam edilmektedir. Mahkeme bu yolla gereksiz başvurular ile zaman kaybetmeksizin önemli bir iş yükünü ortadan kaldırmaktadır¹¹⁷.

Almanya’da bireysel başvuru yolu, idari ve adli mahkemelerdeki yargılamalara ek niteliğinde değildir. Burada bireysel başvuru yolu, özel ve olağanüstü bir kanun yolu şeklinde düzenleme altına alınmıştır¹¹⁸. Bu nedenle ikincil nitelikte bir başvuru yolu olup herhangi bir durdurucu etkisi bulunmamaktadır. Ancak bazı özel durumlarda bireysel başvuru yolunda tedbir kararı verilebilmektedir¹¹⁹.

Almanya’da bireysel başvuru yolu; hak ihlallerinin denetimini, subjektif hak olarak hak ve özgürlüklerin korunmasını, objektif bakımdan Anayasa Hukukunun korunmasını, vatandaşların aktif katılımını ve demokratik düzenin devamını sağlamaya yardımcı olmaktadır¹²⁰.

Alman Anayasası’nın 90. maddesi bağlamında başvuru yapabilmek için öncelikle olağan başvuru yollarının tüketilmesi gerekmektedir. Bu durum, bireysel

---

¹¹⁶ Gören, *Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru*, s. 35.

¹¹⁷ Ali Rıza Çoban, *Bireysel Başvuru: Türk Anayasa Mahkemesi İçin Ağır İş Yükü Sorunu*, Taşkın, A. (Ed.), AİHM ve Türkiye –II, Anayasa Şikâyeti ve AİHM Uluslararası Sempozyum, Ankara, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2010, s. 203.

¹¹⁸ Ural, a.g.e., s. 133.

¹¹⁹ Hakan Pekcanitez, “Mukayeseli Hukukta Medeni Yargıda Verilen Kararlara Karşı Anayasa Şikâyeti”, *Anayasa Yargısı*, S. 12, 1995, s. 281; Bireysel başvuruda bulunan kişi, temel hak veya özgürlüğünün gerçekleştirilmesi noktasında ağır ve telafisi imkânsız bir zarar altındaysa bu durumda Anayasa Mahkemesi tarafından başvuranın talebi üzerine tedbir kararı verilebilmektedir. Bu karar, en fazla altı ay süreli olmaktadır (Ural, a.g.e., s. 134-135).

¹²⁰ Mellinghof, a.g.e., s. 33; Yücel, a.g.e., s. 146.

başvurunun olağanüstü bir kanun yolu olmasından kaynaklanmaktadır¹²¹. Bu durum, dosya Anayasa Mahkemesi'ne gelmeksizin ihlal edilen hakkın görevli ve yetkili mahkemelerde hak arama yoluyla düzeltilmesine olanak sağlanmaktadır. Ayrıca görevli ve yetkili mahkemelerin olaya yaklaşımı ve hukuk anlayışı da bireysel başvuru yolunun bu niteliği sayesinde Anayasa Mahkemesi'ne yansıtılmış olacağından Anayasa Mahkemesi tarafından daha etkin kararlar verilebilmektedir. Bireysel başvurunun ikincillik ilkesi gereğince başvuru öncelikle genel mahkemeler önünde elindeki tüm delilleri sunmuş olması gerekmektedir. Genel mahkemelere sunulmayan yeni delillerin bireysel başvuruda ileri sürülmesi mümkün değildir¹²². Ayrıca, genel mahkemelerde itirazda bulunulmayan usul hatalarının bireysel başvuruya konu edilmesi kabul görmemektedir¹²³.

Anayasa Mahkemesi tarafından bireysel başvuruların incelenmesinde; maddi vakıaların tespiti, bunların değerlendirilmesi, uygulanan hukuk kuralının tespiti ve bu kuralların yorumu gibi konulara girilmemektedir. Bu gibi konular, Mahkemenin inceleme alanı dışında kalmaktadır. Bireysel başvurularda önemli olan husus kararın hatalı olması değil, hak ihlalinin bulunmasıdır¹²⁴.

Alman Anayasa Mahkemesi geliştirdiği içtihatlar ile bireysel başvurunun önemini göz önüne alarak; olağan kanun yollarına başvurulmasının başvuru açısından ağır ve giderilemez zararlara neden olacak olması, bireysel başvurunun karara bağlanması durumunda toplumun genelinin etkilenecek olması, başvurunun genel bir probleme çözüm sunabilecek olması, kanun yollarından sonuç alınmasının beklenmemesi gibi durumlarda kanun yolları tüketilmeksizin yapılan başvuruları da kabul edebilmektedir¹²⁵.

Alman Anayasa Mahkemesi Kanunu'nun 93. maddesinde, idari işlemlere veya mahkeme kararlarına karşı yapılan bireysel başvurularda, işlemin ya da kararın ilan veya tebliğ gibi yollarla başvuru tarafından öğrenilmesinden itibaren 1 aylık başvuru

---

¹²¹ Azan, a.g.e., s. 64.

¹²² Ural, a.g.e., s. 136.

¹²³ Özbey, *Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*, s. 102.

¹²⁴ Winfried Hassemer, "Anayasa Şikâyeti ve Buna İlişkin Sorunlar (Almanya'da Temel Hak Şikâyeti Hakkında Rapor)", **Anayasa Yargısı**, S. 21, 2004, s. 168-169.

¹²⁵ Ergül, a.g.e., s. 9.

süresinin bulunduğu düzenlenmiştir. Kanuna ya da aleyhine kanun yolu bulunmayan işlemlerle ilgili olan bireysel başvurularda, kanunun yürürlük tarihi veya kamu gücü tarafından işlemin gerçekleştirilmesinden itibaren 1 yıl içinde bireysel başvuruda bulunulabilmektedir¹²⁶. İhmal nedeniyle hakkın ihlal edilmesi durumunda ise ihlalin devamı süresince bireysel başvuruda bulunulabilmesi mümkündür¹²⁷.

Anayasa Mahkemesi'ne bir aylık başvuru süresinin başvuru tarafından kusuru olmaksızın kaçırılması durumunda eski hale getirme imkânı tanınmaktadır. Bu durum Anayasa Mahkemesi Kanunu'nun 93/2 maddesinde düzenleme altına alınmıştır. Maddeye göre başvuru tarafından eski hale getirme talebi, mazeretin ortadan kalmasından itibaren iki hafta içinde yapılmalıdır. Eski hale getirme talebinin dayanakları, başvuru esnasında veya başvurunun incelenmesi boyunca kanıtlarıyla birlikte sunulmalıdır. Kaçırılan sürenin bitiminden itibaren bir yıl geçtikten sonra yapılan talepler ise geçersiz kabul edilmektedir. Mahkeme tarafından temsilcinin kusuru ile başvuru kusuru eşit kabul edilmektedir. 93/3 maddesinde belirtilen bir yıllık sürenin kusuru olmaksızın kaçırılması durumunda ise eski hale getirme mümkün değildir. Alman Anayasa Mahkemesi tarafından bir yıllık süre, hak düşürücü süre olarak kabul edilmektedir¹²⁸.

2.3. Kişi Yönünden Kabul Edilebilirlik Koşulları

Alman Anayasası'nın 93. maddesinde herkesin, temel hak veya temel hak benzeri haklarının ihlali gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapabileceği düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre, hakka sahip olma niteliği bulunan herkesin bireysel başvuruda bulunma yetkisi mevcuttur¹²⁹. Bu bağlamda yabancılar da kendilerine tanınan temel haklarla ilgili olarak bireysel başvuruda bulunabilmektedirler. Vatansızların da yabancılar gibi bireysel başvuru hakları mevcuttur¹³⁰.

¹²⁶ Kılınç, a.g.e., s. 46.

¹²⁷ Gören, *Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru*, s. 667.

¹²⁸ Göztepe, *Anayasa Şikâyeti*, s. 84.

¹²⁹ Zafer Gören, "Anayasa Mahkemesine Kişisel Başvuru (Anayasa Şikâyeti)", **Anayasa Yargısı**, S. 11, 1997, s. 110.

¹³⁰ Mellinshof, a.g.e., s. 35.

Anayasa Mahkemesi, ölümlerin de insan onuruna saygı çerçevesinde bazı haklara sahip olduğunu belirterek ölümleri de bireysel başvuruda mağdur olarak kabul etmektedir¹³¹.

Özel hukuk tüzel kişileri, konut dokunulmazlığı, mülkiyet, hak arama hürriyeti gibi doğalarına ve faaliyet alanlarına uygun olan haklarla ilgili olarak bireysel başvuruda bulunabilmektedirler. Almanya'da belediyelerin de öz yönetimi korumak amacıyla bireysel başvuruda bulunmaları mümkün kılınmıştır¹³².

Alman Anayasa Mahkemesi tarafından, tüzel kişiliği olmayan grupların, ceninin ya da siyasi partilerin bireysel başvuruları kabul edilebilmektedir. Bu konuda Anayasa Mahkemesi, hakkı ön plana alarak inceleme gerçekleştirmektedir¹³³.

Alman kamu tüzel kişileri, kamu gücünü kullanmalarından kaynaklı olarak bireysel başvuruda bulunamamaktadırlar. Yapı itibariyle özerkliğe sahip bulunan kamu tüzel kişilerinin ise bazı hak ve hürriyetlerinin ihlali durumunda başvuru yapabilmeleri mümkündür. Kiliselerin din ve vicdan özgürlüğü ihlali durumunda bireysel başvuruda bulunabilmeleri ya da üniversitelerin haberleşme hürriyetlerinin ihlali durumunda bireysel başvuruda bulunabilmeleri bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir¹³⁴.

Halk davası (actio popularis) niteliğinde olan başvurular, bireysel başvuru olarak kabul edilmemektedir. Bireysel başvuru için kamu gücünün işlemi, eylemi ya da ihmali nedeniyle hakkı ihlal edilen mağdur kişinin başvuruda bulunması gerekmektedir. Alman Anayasa Mahkemesi tarafından içtihatlarla bu koşul kabul edilmiştir¹³⁵. “Kamu gücü” ifadesinden tüm Devlet organları (yasama, yürütme ve

---

¹³¹ Göztepe, *Anayasa Şikâyeti*, s. 28, 51.

¹³² Karaman, a.g.e., s. 130.

¹³³ Ramazan Korkmaz, *Medeni Usul Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2013, s. 17-18.

¹³⁴ Göztepe, *Anayasa Şikâyeti*, s. 53-54.

¹³⁵ Mehmet Kahraman, “Almanya'daki Anayasa Şikâyeti İle Karşılaştırmalı Olarak Türkiye'de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu”, **HUMANITAS**, S. 1, 2013, s. 138.

yargı) kastedilmektedir. Bu bağlamda Alman Anayasa Mahkemesi'nin geniş bir denetim yetkisi bulunmaktadır¹³⁶.

Alman Anayasa Mahkemesi tarafından, tüzel kişilerin üyeleri adına bireysel başvuruda bulunması kabul edilmemektedir. Başvuranın kişisel hakkının doğrudan ihlal edilmiş olması bireysel başvuru açısından önem taşıdığından, tüzel kişiliğin hakkını ihlal niteliği taşımayan durumlar nedeniyle tüzel kişilerin başvuruda bulunması mümkün değildir¹³⁷.

Bireysel başvuru yapacak kişinin dava ehliyetine sahip olması gerekmektedir. Başvurucunun kişisel, doğrudan ve güncel olarak kamu gücünün işlemi, eylemi ya da ihmalden etkilenmiş olması aranmaktadır. Başvurunun yazılı ve gerekçeli olması da önem taşıyan diğer bir husustur¹³⁸.

Alman Anayasa Mahkemesi'ne bizzat, yurtdışı temsilcilikler aracılığıyla ya da faks, mektup, telgraf gibi yollarla bireysel başvuruda bulunulabilmektedir¹³⁹. Anayasa Mahkemesi bireysel başvurularda, başvuranın kişisel olarak doğrudan zarar görüp görmediğini incelemektedir. Başvuranın avukat tutma mecburiyeti bulunmamakla beraber Anayasa Mahkemesi Kanunu'nun 22. maddesine göre duruşma yapılması durumunda bu mahkemelerde görev yapabilecek bir avukatın veya yükseköğretim kurumlarında hukuk eğitimi veren bir öğretim üyesinin başvuranı temsil etme zorunluluğu bulunmaktadır¹⁴⁰.

Alman Anayasa Mahkemesi Kanunu'nun 31. maddesine göre Alman Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının bağlayıcılığı bulunmaktadır¹⁴¹. Bu nedenle tüm devlet organlarının bu kararlardan sonuçlar çıkarması gerekmektedir. Almanya'da bireysel başvuru yoluyla temel hak ihlali dolayısıyla bir kamu işlemi kaldırılırsa, bu karar başvuruyu aşan bir etkiye sebebiyet verebilmektedir. Anayasa Mahkemesi bireysel

---

¹³⁶ Uzun, a.g.e., s. 7.

¹³⁷ Zafer Gören, *Anayasa Şikayeti: Külfetsiz, Masrafsız ve Sonuçsuz?*, Yazıcı, S., Gözler, K. ve Keyman, F. (Ed.). Ergun Özbudun'a Armağan, Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2008, s. 314.

¹³⁸ Gören, *Anayasa Mahkemesi'ne Kişisel Başvuru (Anayasa Şikâyeti)*, s. 109-110.

¹³⁹ Korkmaz, a.g.e., s. 27.

¹⁴⁰ Göztepe, *Anayasa Şikâyeti*, s. 96.

¹⁴¹ Kahraman, a.g.e., s. 144.

başvuru konusu kamu işleminin temel hakka aykırılığının bir hukuk normuna dayandığı sonucuna ulaşırsa, kamu işlemini kaldırmakla yetinmeyip ilgili hukuk normunu da iptal etmektedir. İlgili hukuk normunun iptal edilmesi durumunda geçmişe yönelik bir etki ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda iptal edilen hukuk normu, baştan itibaren geçersiz sayılmaktadır. Ancak, bu norma dayanarak karara kadar üçüncü kişilerce gerçekleştirilen işlemler geçerli kabul edilmektedir¹⁴².

Alman Anayasa Mahkemesi'nin kararları bağlayıcı olsa da mahkemenin başvuranın talebiyle bağlı olmadığı görülmektedir. Anayasa Mahkemesi bireysel başvurularda taleple bağlı olmaksızın, Anayasa'da koruma altına alınmış bütün haklar açısından denetim gerçekleştirebilmektedir¹⁴³.

Alman Anayasa Mahkemesi tarafından bireysel başvurularda başvuran lehine tazminata hükmedilmemektedir. Mahkeme, tespit edici kararlar vermekle yetinmektedir. Ceza mahkûmiyetine karşı yapıлып kabul edilen bireysel başvurularda ise başvuranın yeniden yargılaması yapılmaktadır¹⁴⁴.

Sonuç olarak Alman Hukuku'nda bireysel başvuruda kişi yönünden kabul edilebilirlik koşullarına bakılacak olursa, öncelikle herkesin bireysel başvuruda bulunma hakkı mevcuttur. Alman Hukuku'nda kendilerine tanınan haklar bakımından yabancılar ya da vatansızlar da bireysel başvuruda bulunabilmektedirler. Özel hukuk tüzel kişileri de doğalarına ve faaliyet alanlarına uygun olan haklar bakımından başvuruda bulunma hakkına sahiptirler. Anayasa Mahkemesi; bazı durumlarda ölümler için yapılan başvuruları, yapı olarak özerkliği bulunan kamu tüzel kişilerinin başvurularını, tüzel kişiliği olmayan grupların, ceninin, siyasi partilerin başvurularını kabul ederken; doğrudan mağduriyete önem verdiği için tüzel kişilerin üyeleri adına bireysel başvuruda bulunmasını kabul etmemektedir. Buna göre Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru konusunda genel olarak genişletici yorumda bulunduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

---

¹⁴² Kılınç, a.g.e., s. 26.

¹⁴³ Özgür Kiremitçi, *Karşılaştırmalı Hukukta Bireysel Başvuru Kurumu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015, s. 61.

¹⁴⁴ Gören, *Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru*, s. 55.

3. AVUSTURYA

Avusturya, Kıta Avrupa'sının en eski ve köklü bireysel başvuru yoluna sahip ülkeleri arasında yer almaktadır. Avusturya Anayasa Mahkemesi'nin temelleri, İmparatorluk Mahkemesi'ne dayanmaktadır. 1867 yılında çıkarılan bir kanunla kurulan İmparatorluk Mahkemesi, temel haklar konusundaki şikâyetlerle ilgili karar alma yetkisine sahip kılınmıştır. Bu Mahkeme, vatandaşların Anayasa ile korunan siyasal haklarını, idareye karşı korumakla görevlendirilmiştir. Ancak İmparatorluk Mahkemesi'ne başvurabilmek için ilk önce yetkili idari mercilere gidilmesi gerekmektedir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun 1918 yılında dağılmasının ardından Avusturya'da 1920 yılında kabul edilen Anayasa ile Avusturya Anayasa Mahkemesi kurulmuştur¹⁴⁵.

Anayasa Mahkemesi, yasama, yürütme ve yargı alanlarındaki devlet faaliyetlerinin Anayasa'ya uygunluğunu sağlamaya çalışmaktadır. Anayasa'nın 139, 140 ve 144. maddelerine göre Anayasa Mahkemesi; idari işlemlerin denetlenmesi, kanunların denetlenmesi, düzenleyici işlemlerin denetlenmesi, seçimlerin kanuna uygunluğunun denetlenmesi, yetki uyuşmazlıklarının çözüme kavuşturulması ve üst düzey yöneticilerin suç işlemleri durumunda Yüce Divan sıfatıyla yargılamanın yapılması işlevlerine sahiptir¹⁴⁶. Bu bağlamda bireysel başvuruyla yargı kararlarını denetleme yetkisi bulunmamaktadır¹⁴⁷.

Anayasa Mahkemesi'nin iş yükünün genelini bireysel başvurular oluşturmaktadır. Kamu gücü nedeniyle oluşan ihlalleri içeren bireysel başvuru yolunda, başvurulması gereken hukuki yolların tüketilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bireysel başvuru, ikincil bir yol olarak görülmektedir¹⁴⁸.

---

¹⁴⁵ Herbert Haller, "Avusturya Anayasa Mahkemesinin Organizasyonu ve Karar Biçimleri", **Anayasa Yargısı**, S. 21, 2004, s. 50.

¹⁴⁶ Gerhart Holzinger, "Avusturya Anayasa Hukukunda Anayasa Şikâyeti ve Bireysel Başvuru", **Anayasa Yargısı**, S. 26, 2009, s. 61.

¹⁴⁷ Göztepe, *Anayasa Şikâyeti*, s. 30; Avusturya Anayasası'nda 2008 yılındaki değişiklikle İltica Mahkemesi meydana getirilmiştir. Bu mahkeme, iltica hukukuna dair konularda nihai karar merciidir. Mahkeme'nin kararlarına karşı Anayasa Mahkemesi'ne gidilebilmektedir (Holzinger, a.g.e., s. 67).

¹⁴⁸ Kılınç, a.g.e., s. 34-35.

Avusturya'da anayasal öneme sahip olan sübjektif nitelikli hakların ihlali durumunda bireyler başvuruda bulunabilmektedirler. Bu temel hak ve özgürlükler ise genellikle siyasi haklardır. Ekonomik, kültürel ve sosyal haklar bakımından başvuru yapılamayacağı kabul edilmektedir¹⁴⁹.

Avusturya Anayasa Mahkemesi'nde bireysel başvuru, iki yönde yapılabilmektedir. İlk olarak idari işlemlere karşı bireysel başvuruda bulunulması mümkündür. İdari işlem nedeniyle Anayasa ile korunan hakları ihlal edilen birey tarafından bireysel başvuruda bulunulabilmektedir. Bu ihlal, kanunların ya da düzenleyici işlemlerin idare tarafından yanlış uygulanmasından kaynaklanabileceği gibi, Anayasa'ya aykırı kanun ya da kanuna aykırı düzenleyici işlemin idare tarafından uygulanmasından da kaynaklanabilmektedir. Avusturya'da hakları ihlal edilenlerin idari yargı denetim yoluna başvurması zorunlu olmayıp doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yapılabilmesi mümkündür. İkincisi ise, kanunların ya da düzenleyici işlemlerin denetimidir. Kanunların ya da düzenleyici işlemlerin Anayasa'ya aykırılığı gerekçe gösterilerek bireysel başvuruda bulunulabilmektedir. Bu norm denetiminin kapsamında; eyalet kanunları, federal kanunlar, eyalet veya federal parlamentolarının kanun gibi işlemleri vs. yer almaktadır. Bu yöndeki bireysel başvurularda kanunlar açısından, yürürlüğe girmiş olma şartı aranmaktadır¹⁵⁰.

İdari işlemlere karşı yapılan bireysel başvurularda Anayasa Mahkemesi, yapılan işlemin idarenin nihai kararını yansıtmaya dikkat etmektedir. Bunun sebebi ise alt düzeyde bulunan idari makamlar tarafından yapılan işlemlere karşı bireylerin, hiyerarşik olarak üstte bulunan diğer makama başvurma yolunun açık tutulmasıdır. Bu nedenle hiyerarşik olarak alt makam tarafından gerçekleştirilen idari işlemlere yönelik doğrudan başvurulması kabul görmemektedir¹⁵¹.

Avusturya'da, idari işlemlere karşı bireysel başvuruda bulunulabilmesi bakımından süre şartı öngörülmüştür. Bu süre 6 aydır. Süre, yazılı idari işlemlerde

---

¹⁴⁹ Musa Sağlam, "Bireylerin Anayasa Mahkemesi'ne Başvurusu (Bir Reform Önerisi)", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 60, 2005, s. 153.

¹⁵⁰ Holzinger, a.g.e., s. 61-68.

¹⁵¹ Holzinger, a.g.e., s. 62.

bildirimden, sözlü idari işlemlerde (kararlarda) ise öğrenme tarihinden itibaren işlemeye başlamaktadır¹⁵².

Bireysel başvurularda başvuru dilekçesinin yazılı olması gerekmektedir. Bireysel başvuru dilekçesinde bulunması gereken hususlar ise şunlardır: bireysel başvuruya konu edilen idari işlem, idari işlemle hak ihlaline sebebiyet veren makam, idari işlemin başvurana bildirildiği tarih, hak ihlalinin sebebi, başvurucunun talebi vs¹⁵³. Başvuru dilekçesinde başvurucunun yalnızca Anayasa ile korunan haklardan birinin ihlal edildiğini belirtmesi yeterli kabul edilmektedir. Dilekçede, ihlal edilen hakkın somut olarak belirlenmesi aranmamaktadır. Bunun sebebi ise bireysel başvuru durumunda Anayasa Mahkemesi'nin tüm haklar açısından inceleme yapmasıdır¹⁵⁴.

Avusturya Anayasası'nda herkesin bireysel başvuru yapabileceği belirtilmiştir. Bu bağlamda bireysel başvuru hakkı, yalnızca vatandaşlara tanınmış bir hak değildir. Yabancıların da bireysel başvuru hakkı bulunmaktadır. Vatansızların ve statüleri Anayasa ile koruma altında olduğu sürece kamu tüzel kişilerinin de başvuruda bulunabilecekleri kabul edilmektedir. Anayasa'da veya yasalarda özel hukuk tüzel kişilerinin bireysel başvuru yoluna gidebilmesi konusunda düzenleme yer almamaktadır. Ancak tüzel kişilikleri ile bağdaştığı ölçüde belli haklar bakımından özel hukuk tüzel kişilerinin de bireysel başvuruda bulunabileceği hem doktrin hem de yargı tarafından benimsenmektedir. Tüzel kişiliğe sahip olmayan seçmen gruplarının da başvuruda bulunabileceği uygulamada kabul görmektedir¹⁵⁵.

Avusturya Anayasası'nın 140. maddesinde, doğrudan zarar görmüş olan bireylerin bireysel başvuruda bulunabileceği düzenleme altına alınmıştır. Bu nedenle herhangi bir idari işlem ya da mahkeme kararına gerek olmaksızın bir kanunun doğrudan birey üzerinde hukuki sonuç doğurması halinde, bu kanun bakımından

---

¹⁵² Herbert Haller, "Anayasa Şikâyeti ve Buna İlişkin Sorunlar, Avusturya'da Temel Hak Şikâyeti Hakkında Rapor", **Anayasa Yargısı**, S. 21, 2004, s. 184.

¹⁵³ Holzinger, a.g.e., s. 62.

¹⁵⁴ Göztepe, *Anayasa Şikâyeti*, s. 30.

¹⁵⁵ Belediyelerin özerk yönetim ilkesi gereğince sahip oldukları anayasal hakların ihlali bakımından bireysel başvuru hakkı bulunmaktadır. Dini kuruluşlar da bu kapsamda değerlendirilmektedir (Göztepe, *Anayasa Şikâyeti*, s. 29-30).

bireysel başvuruda bulunulabilmektedir¹⁵⁶. Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunabilmek bakımından başvuranın; başvuru konusu eylem, işlem, ihmal, kanun veya düzenleyici işlem den doğrudan etkilenmiş olması gerekmektedir. Bu durum, Anayasa Mahkemesi'nin içtihatlarıyla da izah edilmiştir. Bu bağlamda bireysel başvuruda bulunabilmek için başvuranın ihlalden doğrudan etkilenmesi, bir zarara uğraması ve uğranılan zararın idari işlem ya da mahkeme kararı ile giderilmesinin mümkün olmaması gerekmektedir¹⁵⁷.

Avusturya'da, başvuruların vekil tarafından yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Vekil tutacak durumu olmayan kişilere ise adli yardım kapsamında vekil tayin edilmektedir¹⁵⁸.

Bireysel başvurunun tarafları, hak ihlaline sebebiyet verdiği iddia edilen idari makam ile hakkının ihlal edildiğini ileri süren başvurucudur. Bu tarafların yanı sıra bireysel başvuruyla hukuki bir bağlantısı bulunan herkes, davaya katılma hakkına sahip kılınmaktadır. Bireysel başvuruda taraflar, görüşlerini yazılı olarak sunabilmekte ya da duruşma yapılmasını talep edebilmektedirler¹⁵⁹.

Avusturya Anayasa Mahkemesi tarafından başvuru konusu idari işlemle ilgili yürürlüğün durdurulmasına karar verilebilmektedir. Böyle bir kararın verilebilmesi için başvuranın giderilmesi güç bir zararının doğacak olması veya idari işlemin yürürlüğünün durdurulmasında önemli bir sakınca bulunmaması gerekmektedir¹⁶⁰.

Avusturya Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru şikâyeti neticesinde yaptığı incelemelerden sonra şu kararları verebilmektedir:

- Gerekli başvuru şartlarını taşımayan başvurular için başvurunun reddine,

---

¹⁵⁶ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Yargısı Demokrasi Kavramının Dönüşümü Üzerine*, Ankara, İmge Kitabevi, 1994, s. 62-63; Kılınç, a.g.e., s. 30.

¹⁵⁷ Ural, a.g.e., s. 138-139.

¹⁵⁸ İnci Kayar, "Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru", *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, S. 67, 2012, s. 61.

¹⁵⁹ Holzinger, a.g.e., s. 62.

¹⁶⁰ Göztepe, *Anayasa Şikâyeti*, s. 30.

- Başvuru şartlarını taşısa dahi olumlu sonuçlanma ihtimali bulunmayan başvuruların esastan incelenmesi kabul edilemeyerek başvurunun reddine,
- Anayasal sorunun karar vermekle çözülemeyecek olması durumunda başvurunun esastan incelenmesi kabul edilmeyerek başvurunun reddine,
- Başvurunun esastan incelenmesine karar verilmesi durumunda başvuranın temel hak ve özgürlüğünü ihlal eden idari işlemin ya da Anayasa'ya aykırılığın saptanması durumunda kanunun veya düzenleyici işlemin iptaline karar verilebilmektedir¹⁶¹.

Avusturya'da Anayasa Mahkemesi ile Danıştay, etkileşim halinde çalışmaktadır. Bunun sebebi ise idari işlemleri Anayasa Mahkemesi'nin Anayasa'ya uygunluk, Danıştay'ın ise kanunlara ve hukuka uygunluk açısından denetlemesinden kaynaklanmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin idari işlemin Anayasa'ya aykırı olmadığı gerekçesi bireysel başvuruyu reddetmesi durumunda dosya Danıştay'a gönderilmektedir. Danıştay ise başvuranın kanunlarla korunan haklarından birinin ihlaline yönelik karar vermektedir¹⁶².

Anayasa Mahkemesi tarafından idari işlemlere yönelik bireysel başvuru neticesinde verilen iptal kararları, geriye dönük şekilde uygulamaya konulmaktadır. Bireysel başvuruya konu durumu da kapsayacak şekilde idari işlemler, kanunlar ya da düzenleyici işlemler iptal edilmektedir. İptal edilen idari işlem hiç olmamış gibi karar verilmektedir. İptal edilen idari kararlarda, ilgili idari makam tarafından ikame ilkesinin bir gereği olarak başka bir karar verilmek zorundadır. İdari makam, vereceği yeni kararda Anayasa Mahkemesi'nin görüşü ile bağlıdır¹⁶³.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'ya aykırılığına kanaat getirdiği kanunları iptal etmektedir. Mahkemenin iptal kararı Resmi Gazete'de yayımlanmaktadır. Mahkeme'nin kanunlara yönelik iptal kararları, yayımlanmalarından itibaren ileriye yönelik olarak uygulanmaktadır. Ancak iptal kararının yürürlüğe girmesi, en fazla on

---

¹⁶¹ Ural, a.g.e., s. 139.

¹⁶² Göztepe, *Türkiye'de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikâyeti) 6216 sayılı Yasa Kapsamında Değerlendirilmesi*, s. 19.

¹⁶³ Haller, *Anayasa Şikâyeti ve Buna İlişkin Sorunlar, Avusturya'da Temel Hak Şikâyeti Hakkında Rapor*, s. 185.

sekiz ay boyunca ertelenebilmektedir. Bu erteleme süresi, yasama organının yeniden bir düzenleme yapması için öngörülebilmektedir. Bireysel başvurunun kabulü durumunda ise Mahkeme tarafından ayrıca başvuran lehine tazminat ödenmesine ve başvuranın tüm seyahat ve yargılama giderlerinin karşılanmasına karar verilebilmektedir¹⁶⁴.

Sonuç olarak Avusturya Hukuku'nda bireysel başvuruda kişi yönünden kabul edilebilirlik koşullarına bakılacak olursa öncelikle herkesin bireysel başvuruda bulunma hakkı mevcuttur. Avusturya Hukuku'nda kendilerine tanınan haklar bakımından yabancılar ya da vatansızlar da bireysel başvuruda bulunabilmektedirler. Özel hukuk tüzel kişileri de doğalarına ve faaliyet alanlarına uygun olan haklar bakımından başvuruda bulunma hakkına sahiptirler. Doğrudan zarar gören kişilerin bireysel başvuruda bulunabilmesi düzenleme altına alınmıştır. Anayasa Mahkemesi; bazı durumlarda tüzel kişiliğe sahip olmayan seçmen gruplarının da başvuruda bulunabileceğini kabul ederek başvuru koşullarını geniş yorumlamaktadır. Ayrıca Avusturya'da, başvuruların vekil tarafından yapılma zorunluluğu bulunmaktadır.

4. İSPANYA

İspanya'da bireysel başvuru, "amparo başvurusu" olarak adlandırılmaktadır¹⁶⁵. Bu başvuruda İspanya, genel olarak Almanya'daki düzenlemeleri örnek almıştır. Amparo başvurusunun tam adı ise "Recurso de Amparo"dur¹⁶⁶.

Amparo başvurusu; hukuki düzenlemeler, işlemler ya da kamu makamlarının eylemleri nedeniyle hakların ihlali durumunda ortaya çıkacak zararı telafi etme aracı olarak görülmektedir¹⁶⁷. Ancak Anayasa'da düzenlenen tüm haklar, amparo başvurusuna konu edilememektedir. İspanyol Anayasası'nın 53. maddesinin 2. fıkrasında amparo başvurusuna konu edilebilecek temel hak ve özgürlükler

---

¹⁶⁴ Holzinger, a.g.e., s. 73.

¹⁶⁵ Selin Esen Arnwine, "İspanya'da Bireysel Başvuru Yolu", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 52, S. 4, 2003, s. 249.

¹⁶⁶ Korkmaz, *Medeni Usul Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru*, s. 12.

¹⁶⁷ Ergül, a.g.e., s. 11-12.

belirtmiştir¹⁶⁸. Bu maddede düzenlenen hakların kamu gücünü kullanan kişi ya da kurumlar tarafından ihlalinde, gerçek ve tüzel kişilere kanunlarla düzenlenen şekilde başvuru yapma olanağı tanınmaktadır. Bu bağlamda amparo başvurusu, bir hak arama yoludur¹⁶⁹.

İspanya’da amparo başvurusunun koruma alanı, Anayasa’nın 53. maddesinin 2. fıkrasında sayılan haklar ile sınırlandırılmıştır. Bu haklar haricinde Anayasa’da düzenleme altına alınan diğer haklar bakımından amparo başvurusu mümkün değildir. Ancak bu hakların amparo başvurusuna konu edilebilecek haklarla bağlantısının bulunması durumunda Anayasa Mahkemesi tarafından başvuru değerlendirilebilmektedir. Örneğin, mülkiyet hakkının ihlal edildiği bir durumda eşitlik ilkesine de aykırılık söz konusu ise bu durumda hakkı ihlal edilen kişinin amparo başvurusunda bulunması kabul edilebilmektedir. Bu nedenle İspanya Anayasa Mahkemesi’nin içtihatları ile amparo başvurusuna konu edilebilecek hakları genişletme eğiliminde olduğu söylenebilmektedir¹⁷⁰.

Amparo başvurusunda temel amaç, olağan kanun yollarından netice alınamaması durumunda temel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamaktır¹⁷¹. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi’ne amparo başvurusunda bulunabilmek için başvuranın öncelikle olağan kanun yollarını tüketmesi gerekmektedir. Bu bağlamda amparo başvurusu ek çare ya da istisnai bir başvuru yolu olarak görülmektedir¹⁷².

Amparo başvurusu, kamu gücü tarafından eylem, işlem ve ihmalin gerçekleştirilmesi ile hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesine yönelik yapılabilmektedir. Kamu gücünden kastedilen; özerk bölgeler, Devlet, yerinden yönetim kuruluşları gibi kamu makamlarını ifade etmektedir¹⁷³. Yürütmenin bir parçası olmasına rağmen

---

¹⁶⁸ Maddeye göre; Anayasa’nın 14. maddesindeki haklar, Temel Haklara İlişkin Kısım’ın İkinci Bölümünün Birinci Alt Bölümünde düzenlenen haklar ve 30. maddede düzenleme altına alınan vicdani ret hakkı için amparo başvurusunda bulunulabilmektedir (María Emilia Casas Baamonde, “Amparo Başvurusu”, **Anayasa Yargısı**, S. 26, 2009, s. 101).

¹⁶⁹ Baamonde, a.g.e., s. 101.

¹⁷⁰ Sağlam, *Bireylerin Anayasa Mahkemesi’ne Başvurusu (Bir Reform Önerisi)*, s. 154.

¹⁷¹ Esen Arnwine, a.g.e., s. 250.

¹⁷² Yücel, a.g.e., s. 147.

¹⁷³ Baamonde, a.g.e., s. 103.

Kral'ın sorumsuzluğu ilkesi gereği Kral'ın işlem ve eylemlerine karşı amparo başvurusunda bulunulamamaktadır¹⁷⁴.

İspanya Anayasa Mahkemesi'nin amparo başvurusu konusundaki yetkisi, nihai ve ikincil bir yetkidir. Amparo başvurusu, olağanüstü ve istisnai niteliktedir. Bu başvuru için olağan kanun yollarının tüketilmesi gerekmektedir. Bu kanun yollarından sonuç alınamaması halinde amparo başvurusunda bulunulması mümkündür¹⁷⁵.

Amparo başvurusunda kesin ve belirli bir süre bulunmamaktadır. Durumlara göre süreler de farklılık gösterebilmektedir. Bu bağlamda;

- Yasama organlarının kanun niteliğinde olmayan kararları veya işlemleri açısından kesinleşme tarihinden itibaren 3 ay,
- Parlamentoların ya da organlarının idari niteliğe sahip karar veya işlemlerine karşı yargı kararının kesinleşmesinden itibaren 20 gün,
- Yürütme ya da idare içinde bulunan makamların kararlarına veya işlemlerine karşı son mahkeme kararının taraflara tebliğinden itibaren 20 gün,
- Vicdani ret başvuruları bakımından 20 gün,
- Seçim adayları ya da aday listelerine karşı yapılan başvurularda kararın tebliğinden itibaren 2 gün,
- Seçime ve seçmene yönelik başvurularda ise 3 günlük süreler bulunmaktadır. Bu süreler hak düşürücü niteliktedir. Bu nedenle sürelerin uzaması, kesilmesi veya ertelenmesi mümkün değildir¹⁷⁶.

Anayasanın 162. maddesinde amparo başvurusunda bulunabilecekler düzenleme altına alınmıştır. Maddeye göre, ihlal edilen temel hak ve özgürlük ile menfaat bağlantısı bulunan bütün gerçek ve tüzel kişilerin amparo başvurusunda bulunma hakkı mevcuttur. Menfaat bağlantısı net bir şekilde maddede tanımlanmamıştır. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi tarafından somut olayın özelliğine göre değerlendirme yapılmaktadır. Maddede, gerçek ve tüzel kişilerin yanı sıra

---

¹⁷⁴ Esen Arnwine, a.g.e., s. 256.

¹⁷⁵ Arnwine, merkezi parlamento ile özerk topluluk meclislerinin kanun gücünde sayılmayan kararları bakımından olağan yolların tüketilmesi koşulunun aranmadığını, doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne amparo başvurusu yapılabileceğini ifade etmektedir (Esen Arnwine, a.g.e., s. 258-259).

¹⁷⁶ Esen Arnwine, a.g.e., s. 260-261.

Savcılık Makamı ile Kamu Denetçisine de amparo başvurusunda bulunma hakkı tanınmıştır¹⁷⁷.

İspanya’da yabancılar, yasa dışı yollarla ülkeye girmiş olmasına bakılmaksızın amparo başvurusunda bulunabilmektedirler. Ancak yabancıların amparo başvurusunda bulunma hakkı, vatandaşlara nazaran bazı sınırlamalara tabi tutulmaktadır. İspanyol Anayasası, yabancıların haklardan kanunlar ve antlaşmalar bakımından yararlanabileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda İspanya’da yabancılar; sadece vatandaşlara tanınan kamu hizmetine girme hakkı, seçme ve seçilme hakkı gibi haklardan yararlanamamaktadırlar. Yabancıların yararlanmaları mümkün olmayan bu haklar nedeniyle amparo başvurusunda bulunmaları da mümkün değildir¹⁷⁸.

Anayasanın 162. maddesinde tüzel kişilerin amparo başvurusunda bulunabilecekleri düzenleme altına alınmıştır. Maddede yer alan “tüzel kişi” ifadesi ile kastedilen özel hukuk tüzel kişileridir. Sendikaların, meslek örgütlerinin, üniversitelerin, siyasi partilerin, parlamento gruplarının vs. kendi üyeleriyle alakalı olarak amparo başvurusunda bulunması kabul edilmektedir. Kamu tüzel kişileri ise yalnızca usuli haklar açısından amparo başvurusunda bulunabilmektedirler. Bu nedenle kamu tüzel kişileri açısından amparo başvurusu istisnai bir nitelik taşımaktadır¹⁷⁹.

İspanya’da amparo başvurusu, doğrudan bir kanuna karşı yapılamamaktadır. Bu nedenle halk başvurusu olarak adlandırılan “actio popularis” mümkün değildir. Ancak, kanunlardan farklı olarak idarenin yönetmelik, genelge gibi adlar altında yaptığı düzenleyici işlemlere karşı amparo başvurusunda bulunulması mümkündür¹⁸⁰.

---

¹⁷⁷ Tahsin Erdinç, “Karşılaştırmalı Olarak Türk Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Hakkı (Anayasa Şikâyeti)”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 20, 2015, s. 108; İnceoğlu, a.g.e., s. 97.

¹⁷⁸ Musa Sağlam, “Mukayeseli Hukuk Çerçevesinde Ülkemizde Bireysel Başvuru (6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun)”, **Prof. Dr. Mehmet Akad’a Armağan**, İstanbul, Der Yayınları, 2012, s. 763; Seyithan Kaya, *Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013, s. 26-27.

¹⁷⁹ Çoban, a.g.e., s. 189.

¹⁸⁰ Esen Arnwine, a.g.e., s. 255-256.

İspanya'da amparo başvurusunda, Avusturya'da olduğu gibi başvuranın bir avukatla temsil edilme zorunluluğu bulunmaktadır. Başvuranın avukat tutma durumu söz konusu değilse Mahkeme tarafından başvurana bir avukat tayin edilmektedir¹⁸¹.

İspanya Anayasa Mahkemesi'ne amparo başvurusunda bulunulması kural olarak ücretsizdir. Ancak bazı durumlarda yaptırım amacıyla ücret öngörülebilir. Örneğin, kötü niyetli başvurularda Mahkeme tarafından başvuranın belli bir ücret ödenmesine karar verilebilmektedir¹⁸².

İspanya Anayasa Mahkemesi, iki daire ve bir genel kuruldan oluşmaktadır. Mahkeme, amparo başvurularını iki aşamalı olarak incelemektedir. İlk aşamada üç üyeden oluşan bir komite tarafından amparo başvurusunun ilk incelemesi gerçekleştirilmektedir. İlk incelemede;

- Olağan kanun yollarının başvuran tarafından tüketilip tüketilmediği,
- İhlalin kamu gücünü kullanan kişi ya da kurumlar tarafından gerçekleştirilen eylem, işlem veya ihmalden kaynaklanıp kaynaklanmadığı,
- Başvurunun belirlenen sürede yapılıp yapılmadığı,
- Başvurunun Anayasa'da sınırlı şekilde belirtilen temel hak ve özgürlüklere dayanıp dayanmadığı,
- Başvurunun, başvurma hakkı bulunan kişi ya da kurumlar tarafından yapılıp yapılmadığı,
- Açık şekilde ihlal sebebiyle ortaya çıkan durumun düzeltilmesini talep edip etmediği,
- Mahkemenin daha önce aynı nitelikteki bir konuyu esastan reddedip reddetmediği tespit edilmektedir¹⁸³. İlk incelemede bu durumlardan herhangi biri hakkında olumsuz bir durum tespit edilirse komite tarafından oybirliği ile amparo başvurusunun reddine karar verilmektedir. Böyle bir olumsuzluk söz konusu değilse amparo başvurusu dosyası, altışar üyeden oluşan iki daireden birine gönderilmektedir. Başvuru, bu daire tarafından esastan incelenerek karara bağlanmaktadır. Daire

---

¹⁸¹ Kayar, a.g.e., s. 61.

¹⁸² Esen Arnwine, a.g.e., s. 265.

¹⁸³ Özbey, *Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı*, s. 444.

tarafından verilen kararın Anayasa Mahkemesi'nin önceki kararları ile çelişmesi söz konusu ise bu durumda başvuru, Genel Kurul tarafından karara bağlanmaktadır¹⁸⁴.

Amparo başvurusunda başvurusunun, Anayasa Mahkemesi'nden geçici tedbir talep etmesi mümkündür. Ağır bir zararın ortaya çıkma durumu mevcutsa bu durumda komite tarafından talep üzerine geçici tedbir kararı verilebilmektedir. Geçici tedbir kararının üçüncü kişilerin temel hak ve özgürlüklerine ya da kamu yararına ciddi bir zarar verme ihtimali varsa bu durumda talep, Mahkeme tarafından reddedilmektedir. Bu nedenle somut olayın özellikleri dikkate alınarak geçici tedbir konusunda Mahkeme tarafından karar verilmektedir¹⁸⁵.

Sonuç olarak İspanya Hukuku'nda bireysel başvuruda kişi yönünden kabul edilebilirlik koşullarına bakılacak olursa, menfaat bağlantısı bulunan bütün gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerin bireysel başvuruda bulunma hakkı mevcuttur. İspanya'da diğer ülkelerden farklı olarak Savcılık Makamı ve Kamu Denetçisi de bireysel başvuruda bulunabilmektedir. İspanya Hukuku'nda kendilerine tanınan haklar bakımından yabancılar da bireysel başvuruda bulunabilmektedirler. Sendikaların, meslek örgütlerinin, üniversitelerin, siyasi partilerin, parlamento gruplarının vs. kendi üyeleriyle alakalı olarak amparo başvurusunda bulunabileceği İspanya Hukuku'nda kabul edilmektedir. Kamu tüzel kişileri ise yalnızca usuli haklar açısından amparo başvurusunda bulunabilmektedirler. İspanya'da amparo başvurusunda, Avusturya'da olduğu gibi başvuranın bir avukatla temsil edilme zorunluluğu bulunmaktadır.

---

¹⁸⁴ Sağlam, *Anayasa Mahkemesi; Bir Temel Hak ve Özgürlükler Mahkemesi*, s. 40.

¹⁸⁵ Berkan Hamdemir, *Türk Anayasa Hukukunda Bireysel Başvuru*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2013, s. 49.

BÖLÜM III

TÜRK HUKUKU'NDA BİREYSEL BAŞVURUDA KİŞİYE İLİŞKİN KABUL EDİLEBİLİRLİK ŞARTLARI

1. BİREYSEL BAŞVURU HAKKINA SAHİP OLABİLME ŞARTLARI

Anayasa Mahkemesi tarafından bireysel başvuru incelemesi iki aşamalı şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu aşamalarda bazı şartlar aranmakta ve farklı şekilde değerlendirme yapılmaktadır. Öncelikle ilk aşama olarak usule yönelik inceleme gerçekleştirilmektedir. Bu inceleme, kabul edilebilirlik incelemesi olarak da adlandırılmaktadır. İkinci aşamada ise esas bakımından inceleme gerçekleştirilmektedir¹⁸⁶.

Bireysel başvuru kurumu, Türkiye'de yeni uygulanmaya başlanan kurumlardan biridir. Anayasa Mahkemesi, 23 Eylül 2012 tarihinden itibaren yapılan başvuruları kabul etmeye başlamıştır. Mahkemenin bireysel başvuru konusunda verdiği ilk kararlar, genellikle kabul edilemezlik üzerinedir. Bunun sebebi ise Anayasa Mahkemesi tarafından bireysel başvurularda öncelikle kabul edilebilirlik incelemesinin yapılmasıdır. Yapılan bu incelemede, bireysel başvuru şartlarını taşımayan başvuruların kabul edilemez olduğuna karar verilmektedir. Bu başvurular bir daha Anayasa Mahkemesi'nde görüşülmemektedir. Ancak, kabul edilemezlik kararlarında iç hukuk yolları tüketilmiş sayılacağından AİHM'e başvuru olanağı bulunmaktadır. İlk aşamadan geçerek kabul edilebilir görülen başvurular ise esas hakkında inceleme yapılarak karara bağlanmak üzere Anayasa Mahkemesi'nin bölümlerine sevk edilmektedir. Bu nedenle kabul edilebilirlik incelemesi, Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru şartlarını taşımayan başvurular ile zaman

---

¹⁸⁶ Uzun, a.g.e., s. 8 vd.

kaybetmesini engelleyen eleme mekanizması olarak görülmektedir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi'nin iş yükünün azaltılmasını sağlamaktadır¹⁸⁷.

Kabul edilebilirlik şartları; bireysel başvuru hakkına sahip olabilme şartları, bireysel başvuru hakkına sahip olanlar ve olmayanlar başlıkları altında ele alınmaktadır. Bireysel başvuru hakkına sahip olabilme şartları ise taraf ehliyeti, dava ehliyeti ve taraf sıfatı olmak üzere ayrı başlıklar altında incelenmektedir.

1.1. Taraf Ehliyeti

Davada taraf olabilme yeteneğine sahip olunması, taraf ehliyeti olarak ifade edilmektedir. Taraf ehliyeti konusunda Anayasa ya da 6216 sayılı Kanunda düzenleme mevcut değildir. 6216 sayılı Kanun'un 49. maddesinin 7. fıkrası ile bu Kanun ve İçtüzükte düzenleme mevcut değilse bireysel başvurunun niteliğine uygun olan usul kanunları hükümlerinin uygulanabileceği belirtilerek 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na (HMK) gönderilmiştir. HMK'nın 50. maddesinde ise taraf ehliyeti düzenlenmiştir. Maddeye göre; medeni hukukta yer alan haklardan yararlanma ehliyetine sahip kişiler, usul hukukunda taraf ehliyetine de sahiptirler. Bu bağlamda maddi hukuk bakımından bir hakka sahip olabilme yeteneği bulunan kişilerin taraf ehliyetine de sahip olabilecekleri kabul edilmektedir¹⁸⁸.

Türk Hukuku'nda bireysel başvuru yolu, bir dava değildir. Bireysel başvuru yolunda davacı ve davalı olarak iki taraf yer almamakta, yalnızca başvuran bulunmaktadır. Bu nedenle bireysel başvuru yolu, istisnai ve kendine özgü bir nitelik taşımaktadır¹⁸⁹. Bireysel başvuru bakımından taraf ehliyeti, Anayasa'nın 148. maddesinin 2. fıkrasında düzenleme altına alınmıştır. Buna göre herkes, Anayasa'da düzenlenen hak ve özgürlüklerinden AİHS kapsamında kalanlarından biri ya da birkaçının kamu gücünü kullanan kişi ya da kurumlar tarafından ihlali iddiasıyla AYM'ye bireysel başvuruda bulunabilecektir. Bu doğrultuda başvurularda taraf

¹⁸⁷ Kaya, *Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru*, s. 71-73.

¹⁸⁸ Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 6. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018, s. 230-250; Jale Akipek, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku*, Cilt 1, 14. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2018, s. 267 vd.

¹⁸⁹ Göztepe, *Anayasa Şikâyeti*, s. 50.

ehliyeti, bir hakkı ileri sürebilme yetkisi olarak ifade edilebilmektedir. Hakkı ileri sürebilme yetkisi de o hakkın sahibine ait bulunmaktadır¹⁹⁰.

Gerçek kişiler, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 28. maddesi bağlamında sağ olarak doğmak koşuluyla ana rahmine düşmelerinden itibaren taraf ehliyeti kazanmaktadırlar. Gerçek kişilerin cenin olarak ana rahmine düşmelerinden itibaren başlayan taraf ehliyetleri, hayatları süresince de varlığını korumaktadır. Bu nedenle taraf ehliyetinin, hayatta olduğu sürece her gerçek kişi bakımından var olduğu söylenebilmektedir. Ölümle birlikte gerçek kişilerin taraf ehliyeti de son bulmaktadır. Bu durumda kural olarak ölmüş kişiler ya da sağ olarak doğumu gerçekleştiremeyen cenin bakımından Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunulabilmesi mümkün değildir¹⁹¹. İstisnai olarak, yaşam hakkının ihlali durumunda ölenin yakınlarının (anne, baba, eş, kardeş, evlat gibi) da somut olayın özelliğine göre bireysel başvuruda bulunabilmesi kabul edilebilmektedir. Başvuruda bulunduktan sonra başvuranın ölmesi durumunda kural olarak taraf ehliyeti sona ermektedir. Ancak mirasçılara geçişi mümkün olan hakların ihlali durumunda mirasçılardan meşru menfaati söz konusu ise Anayasa Mahkemesi tarafından başvuru incelenmeye devam edilebilmektedir¹⁹².

TMK'nın 47. maddesi bağlamında tüzel kişiler, geçerli olarak kurulmalarından itibaren kişilik kazanarak hak ve taraf ehliyetini elde etmektedirler. Yine 50.

¹⁹⁰ Kılınç, a.g.e., s. 28-29; Aliyev, a.g.e., s. 78-79.

¹⁹¹ “Başvuru konusu olayda başvurucular, murislerinin, terör eylemi nedeniyle köyünü terk ettiğinden bahisle uğradığı zararın tazmini istemiyle açtığı davanın reddedilmesi ve yargılamanın makul sürede sonuçlandırılmadığı gerekçesiyle anayasal haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüşler ise de, başvuru formu ve ekli mahkeme kararları incelendiğinde, 11/6/2007 tarihinde vefat eden muris tarafından 31/7/2006 tarihinde açılan davanın hiçbir safhasında başvurucuların davaya müdahil olmadığı veya davayı takip etme talebinde bulunmadığı anlaşılmaktadır. Başvurucuların, murislerinin açtığı davanın devamı süresince davaya katılmadıklarından veya davayı takip talebinde bulunmadıklarından dolayı yargılamanın sonucu ve uzun sürmesi nedeniyle güncel ve kişisel haklarının doğrudan zarara uğradığından söz etmeye imkân bulunmamaktadır. Bu durumda, başvurucuların güncel ve kişisel haklarının doğrudan etkilenmediği anlaşıldığından, mağdur statüsüne sahip olmadıkları sonucuna varılmıştır. Açıklanan nedenlerle, başvurucuların, mağdur statüsü bulunmadığından, başvurunun diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin “kişi yönünden yetkisizlik” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.” (AYM, Şaban Yeşil ve diğerleri başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/7039, Karar Tarihi: 11.12.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 14.07.2019).

¹⁹² Hüseyin Ekinci ve Musa Sağlam, *Sorularla Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2014, s. 23.

maddesine göre ise tüzel kişilerle ilgili davalarda, tüzel kişiliğin organları taraf olmaktadır. Tüzel kişiliğin ortaklarının ya da üyelerinin taraf olması mümkün değildir. Tüzel kişiliğin sicilden terkinde durumunda ise bu kişiliğin taraf ehliyetinin sona ereceği kabul edilmektedir¹⁹³.

Kamu tüzel kişileri, kanunla veya kanunen verilen yetkiye dayalı olarak kurulduklarından taraf ehliyetine sahiptirler. Kamu tüzel kişilerinin başında Devlet yer almaktadır. Bakanlıkların ayrı ve bağımsız bir tüzel kişiliği bulunmamaktadır. Bu nedenle Bakanlıklar, Devletin organı görünümündedirler. İl özel idareleri, köyler ve belediyeler gibi bazı kamu tüzel kişilerinin ise Devlettten ayrı ve bağımsız olarak kendi tüzel kişilikleri bulunmaktadır. Bağımsız tüzel kişiliğe sahip olan kamu tüzel kişilerinin de taraf ehliyeti mevcuttur¹⁹⁴.

Türk Hukuku'nda tüzel kişiliği bulunmayan adi şirket, miras şirketi, donatma iştiraki gibi bazı topluluklar bulunmaktadır. Tüzel kişiliği bulunmayan bu toplulukların hak ve taraf ehliyeti de mevcut değildir. Bu nedenle topluluk olarak Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmaları mümkün değildir. Bireysel başvuru için topluluğu oluşturan kişilerin tamamının başvuru yapması gerekmektedir. Tüzel kişilikleri bulunmadığından, topluluğu temsilen bir organ oluşturulması söz konusu olmamaktadır¹⁹⁵.

Anayasa Mahkemesi tarafından taraf ehliyetine sahip olmayan kişiler tarafından yapılan bireysel başvurularda "kişi yönünden yetkisizlik" nedeniyle kabul edilmezlik kararı verilmektedir¹⁹⁶.

¹⁹³ Timuçin Muşul, *Medeni Usul Hukuku*, 3. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s. 105.

¹⁹⁴ Baki Kuru, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s. 212-213.

¹⁹⁵ Muşul, a.g.e., s. 105.

¹⁹⁶ AYM, Sürekli Vakıflar Tarihi Eserlere ve Çevreye Hizmet Derneği Başvurusu, Başvuru Numarası: 2015/14747, Karar Tarihi: 13.09.2018, 11.10.2018 tarih ve 30562 Sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 28.09.2019. AYM, Ankara Barosu Başkanlığı Başvurusu (2), Başvuru Numarası: 2015/17944, Karar Tarihi: 09.05.2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 28.09.2019. AYM, Çölbeyi Lojistik Nakliyat Gümrükleme Denizcilik İnşaat Turizm Sanayii ve Ticaret Limited Şirketi Başvurusu, Başvuru No: 2014/12354, Karar Tarihi: 09.11.2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 28.09.2019. AYM, Mahmut Tanal vd. Başvurusu, Başvuru No: 2014/18803, Karar Tarihi: 10.12.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 28.09.2019.

1.2. Dava Ehliyeti

Dava ehliyeti, maddi hukuktaki fiil ehliyetinin usul hukukundaki yansımasıdır. Fiil ehliyeti, medeni haklarını kullanabilme ehliyetidir. Bu bağlamda, kişinin hak sahibi olması, borç altına girmesi, bunlara son vermesi ve yeni durumlar yaratabilmesi konusundaki yeteneği belirtmektedir¹⁹⁷. HMK'nın 51. maddesine göre medeni haklarını kullanma ehliyeti bulunan kişilerin dava ehliyeti de bulunmaktadır. Dava ehliyeti bulunan gerçek ya da tüzel kişiler, HMK'nın 71. maddesine göre bizzat ya da organları veya yetkili kılacakları bir temsilci vasıtasıyla davayı takip ederek usul işlemlerini yapabilmektedirler.

TMK'nın 10. maddesine göre ayırt etme gücü bulunan, ergin olan ve kısıtlı olmayan kişilerin fiil ehliyeti bulunmaktadır. Kanunun 14. maddesinde ise küçüklerin, kısıtlıların ve ayırt etme gücüne sahip olmayanların fiil ehliyetinin bulunmadığı düzenleme altına alınmıştır.

Dava ehliyeti bakımından gerçek kişiler; tam ehliyetsizler, tam ehliyetliler, sınırlı ehliyetsizler ve sınırlı ehliyetliler olarak dört grupta incelenebilmektedirler. Tam ehliyetliler, kısıtlı olmayan ve ayırt etme gücüne sahip ergin kişileri ifade etmektedir. Bu kişiler, dava ehliyetine sahiptirler. Bu nedenle bizzat veya temsilci aracılığıyla başvuru yapabilmeleri mümkündür. Tam ehliyetsizler, TMK'nın 15. maddesinde düzenlendiği gibi ayırt etme gücü bulunmayan kişilerdir. Bu kişilerin fiil ve dava ehliyeti bulunmamaktadır. Bu nedenle tam ehliyetsiz kişiler, ancak kanuni temsilcileri vasıtasıyla Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmektedirler.

Sınırlı ehliyetliler ise esasen fiil ehliyetine sahip olmakla birlikte bazı hukuki işlemleri ancak yasal danışmanın rıza göstermesi ile gerçekleştirebilen kişilerdir. Bu kişiler, genellikle malvarlığına yönelik haklar bakımından sınırlandırılmaktadırlar. Bu nedenle başvuruda bulunma bakımından tam ehliyetli gibi değerlendirilmektedirler. Ayırt etme gücüne sahip olan küçüklere ve kısıtlılara sınırlı ehliyetsiz denilmektedir.

---

¹⁹⁷ Mustafa Dural ve Tufan Ögüz, *Kişiler Hukuku*, 19. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2018, s. 47.

Bu kişilerin fiil ehliyeti tam olmadığından kural olarak kanuni temsilcileri vasıtasıyla hukuki işlem gerçekleştirmektedirler. İstisnai olarak, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar açısından dava ehliyetine sahip oldukları kabul edilmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin vazgeçilmez ve devredilmez niteliği gözetildiğinde bu hakların da bu kategoride değerlendirilmesi ve sınırlı ehliyetsizlerin Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunması mümkün olarak görülmektedir¹⁹⁸.

TMK'nın 49. maddesi bağlamında tüzel kişiler, kuruluş belgeleri ve kanun bakımından gerekli organlara sahip olmakla fiil ehliyeti kazanmaktadırlar. Fiil ehliyeti bulunan tüzel kişilerin dava ehliyeti de bulunmaktadır. TMK'nın 50. maddesi bağlamında tüzel kişiler dava ehliyetlerini organları vasıtasıyla kullanmaktadırlar. Bu organlar davalarda, kanuni temsilci konumundadırlar.

Dava ehliyeti bulunan gerçek ve tüzel kişiler, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmektedirler. Bu başvuruyu bizzat yapabilecekleri gibi yetki verdikleri temsilci vasıtasıyla da yapabilmektedirler¹⁹⁹.

1.3. Taraf Sıfatı (Mağdur Statüsü)

Taraf sıfatı, tarafın maddi hukuk ilişkisinin süjesi olup olmadığıyla ilgilidir. Taraf ve dava ehliyetine sahip kişilerin, taraf sıfatına da sahip olup olmadıkları belirlenmektedir. Taraf sıfatı, gerçek ya da tüzel kişilerin ilgili dava açısından yetkili olup olmadıklarını ifade etmektedir. Bu durum doktrin ve uygulamada, mağdurluk statüsü olarak değerlendirilmektedir.

Mağdur statüsü, bireysel başvuru ile bu başvuruyu yapan başvuran arasında bağlantının bulunmasını ifade etmektedir. Başvuru ancak başvuru konusu ihlalin mağduru tarafından yapılabilmektedir. 6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinde kişisel ve güncel bir hakkı doğrudan ihlal edilen kişilerin AYM'ye bireysel başvuruda bulunabilecekleri düzenleme altına alınmıştır. Bu düzenleme ile Anayasa'daki "herkes" ifadesine netlik kazandırılmıştır. Bireysel başvuruda taraf sıfatı, kişisel ve

¹⁹⁸ Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, a.g.e., s. 300-350.

¹⁹⁹ Kılınç, a.g.e., s. 30.

güncel hakkın doğrudan ihlali durumunda değerlendirilebilmektedir. Taraf ve dava ehliyeti bulunanların başvuruda bulunabilmeleri için, güncel ve kişisel haklarından herhangi birinin ya da birkaçının doğrudan ihlal edilmesi aranmaktadır²⁰⁰.

AYM'nin bireysel başvuru kararlarındaki mağdurluk statüsüne yönelik incelemelerde kişisel, güncellik ve doğrudanlık şartlarının bazen birlikte bazen ayrı değerlendirildiği görülmektedir. Bireysel başvurunun konusu ile başvuran arasında bağlantının bulunmadığı durumlarda bu şartları birlikte ele almaktadır. Aksi takdirde, başvurunun niteliğine göre bu üç şartı ayrı ayrı incelemektedir. Örneğin Anayasa Mahkemesi, taraf sıfatıyla ilgili olarak verdiği bir kararda; başvuranın avukatı tarafından vekâlet ücretine hükmedilmemesi nedeniyle yapılan bireysel başvuruda, başvuranın vekâlet ücretine hükmedilmemesi nedeniyle kişisel ve güncel hakkının doğrudan ihlal edilmediğini belirterek mağdur sıfatı taşımayan başvuran tarafından yapılan başvurunun “kişi yönünden yetkisizlik” sebebiyle kabul edilemezliğine hükmetmiştir²⁰¹. Başvuran ile konunun açık şekilde bağlantısız bulunduğu bu olayda, Anayasa Mahkemesi'nin her üç şartı da birlikte ele aldığı görülmektedir.

Güncellik şartı, gelecekte meydana gelebilecek hak ihlalleri bakımından bireysel başvuruda bulunulamayacağını ifade etmektedir. AYM'ye başvuru için başvuru konusu ihlalin başvurunun yapıldığı sırada mevcut olması gerekmektedir. Bu nedenle başvuranın mağduriyetinin güncel olması şartı öngörülmüştür²⁰².

Kamu gücünün eylemi, işlemi veya ihmali sebebiyle bir ihlalin başvuru sırasında mevcut olması iki şekilde mümkündür: İhlal, bireysel başvuru öncesi gerçekleşmiş ve tamamlanmış ya da başvuru sırasında halen devam ediyor

---

²⁰⁰ Karaman, a.g.e., s. 155.

²⁰¹ Ulaş Karan, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Rehberi İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 125; “Başvuru konusu olayda, başvuru Sayıştay yargılamasında davanın tarafı değil, tarafın avukatı olduğundan ve davanın konusu vekâlet ücreti olmadığından vekâlet ücretine dair hüküm kurulmaması başvuru konusunun güncel ve kişisel bir hakkını doğrudan etkilememiştir. ...Bu işlem dolaylı olarak etkilenmek başvuru konusuna mağdur statüsü kazandırmaz. Bu durumda, söz konusu işlemin başvuru konusunun haklarına bir müdahale oluşturduğu söylenemez. İşlemin mağduru olmayan başvuru konusunun, bu işlem aleyhine bireysel başvuru yapma hakkı bulunmamaktadır.” (AYM, Atilla İnan başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/615, Karar Tarihi: 21.11.2013, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 14.07.2019).

²⁰² Tolga Şirin, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2015, s. 29.

olabilmektedir²⁰³. Tamamlanmış olan ihlal bakımından yargı makamları tarafından adil yargılanma hakkının ihlali, devam eden ihlal bakımından ise tutukluluk hali devam eden kişinin bu duruma itirazı örnek gösterilebilmektedir.

Başvuranın mağduriyeti, başvuruda bulunmadan önce giderilmiş olabilmektedir. Bu durumda güncel bir mağduriyet söz konusu olmadığından bireysel başvurunun kabul edilemezliğine karar verilmektedir²⁰⁴.

İhlalin yakın gelecekte gerçekleşme ihtimalinin oldukça yüksek olması durumu, AİHM tarafından potansiyel mağduriyet olarak değerlendirilmekte ve bu şekilde yapılan başvurular kabul edilmektedir. Anayasa Mahkemesi de ihlal tehlikesinin başvuran tarafından somut şekilde ortaya konması durumunda başvuruların kabul edileceğini belirtmiştir²⁰⁵.

Kişisellik şartı, ihlalden başvuranın bizzat etkilenmesini belirtmektedir. Mağduriyetin kişiselliği şartı nedeniyle derneklerin ya da diğer tüzel kişilerin üyeleri adına bireysel başvuruda bulunması kabul görmemektedir. Bu bağlamda kendisi bizzat

---

²⁰³ Şirin, a.g.e., s. 29.

²⁰⁴ "...6384 sayılı Kanun ile kurulan Komisyon tarafından mahkeme kararlarının geç icra edilmesi nedeniyle başvuru hakkının ihlal edildiğinin tespit edildiği ve bu ihlal sebebiyle talep edilen tazminat tutarının tamamının başvurucuya ödenmesine karar verildiği görülmekle, mahkeme kararının geç icra edilmesiyle ortaya çıkan ihlalin gideriminin sağlanması ve bundan dolayı ihlalin güncelliğini yitirmesi nedenleriyle bireysel başvuru tarihi itibarıyla başvuru hakkının mağdur statüsünün bulunmadığı sonucuna varmak gerekmiştir." (AYM, Müslüm Alkurt başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/9790, Karar Tarihi: 17.07.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 14.07.2019).

²⁰⁵ "Başvurucu, Türkiye'de temel hak ve hürriyetlerin korunması alanında devletin ihmalkâr davrandığı yönündeki soyut iddiasını, öncelikle kendisini doğrudan etkileyen somut olay ve olgular üzerinden ispatlayabilir. Somut bir olaya dayanmayan başvuru hakkının, potansiyel ve kendisine yaklaşan bir ihlal tehdidi altında olduğunu inandırıcı bir şekilde açıklaması da bireysel başvuru hakkının kabul edilmesini ve esastan incelenmesini sağlayabilecektir. Bu iki koşuldaki hiçbirinin gerçekleşmemesi halinde, iddia sahibi başvuru hakkının kişisel alanına nüfuz eden ve onu doğrudan etkileyen bir ihmalkâr ve tehdidin olmadığı sonucuna ulaşmak kaçınılmazdır. Bir başvuru hakkının kabul edilebilmesi için başvuru hakkının sadece mağdur olduğunu ileri sürmesi yeterli olmayıp, ihlalden doğrudan etkilendiğini yani mağdur olduğunu göstermesi veya mağdur olduğu konusunda Anayasa Mahkemesini ikna etmesi gerekir. Bu itibarla, mağdur olduğu zannı veya şüphesi de mağdurluk statüsünün varlığı için yeterli değildir." (AYM, Ayşe Hülya Potur başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/8479, Karar Tarihi: 06.02.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 14.07.2019).

mağdur olmayan kişiler tarafından sırf hak ihlalinin ortadan kaldırılması amacıyla AYM'ye başvuru yapılması mümkün değildir²⁰⁶.

AYM tarafından kişisellik şartına dayanılarak halk başvurusu (actio popularis) kabul edilmemektedir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi tarafından mağdurluğun genişletici yoruma tabi tutulmadığı söylenebilmektedir²⁰⁷.

Doğrudanlık şartı, kamu gücünün gerçekleştirdiği eylem, işlem veya ihmal ile hak ve özgürlüklerin ihlali arasında sebep-sonuç ilişkisi açısından başka bir basamağın olmayışını ifade etmektedir. Kamu gücünün işlemi, eylemi ya da ihmali neticesinde hakların doğrudan ihlal edilmesi aranmaktadır. Bu nedenle dolaylı olarak hak ihlaline sebebiyet veren kamu gücü eylem, işlem veya ihmallerine karşı AYM'ye başvuruda bulunulması mümkün değildir²⁰⁸.

Kural olarak bireysel başvuru yoluna doğrudan mağdur olan kişiler başvurabilmektedir. Ancak, bir kamu gücü işlemi neticesinde doğrudan mağdur olan kişilerle yakınlıkları nedeniyle dolaylı mağdurlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda yaşam hakkı²⁰⁹ gibi istisnai olarak dolaylı mağdurların da bireysel başvuruda bulunabileceği kabul edilmektedir²¹⁰. Anayasa Mahkemesi tarafından dolaylı mağdurların doğrudan mağdurlara olan yakınlığı ve başvuruda meşru menfaatlerinin bulunup bulunmadığı incelenmektedir²¹¹.

²⁰⁶ Bertil Emrah Oder, “Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuruda (Anayasa Şikâyeti) Etkin ve Etkili Kullanım Sorunları”, *Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti)*, HUKAB Sempozyum Serisi, Ankara, HUKAB Yayınları, 2011, s. 90-95.

²⁰⁷ Karaman, a.g.e., s. 263.

²⁰⁸ Göztepe, *Anayasa Şikâyeti*, s. 65.

²⁰⁹ “Başvuruda, olayda yaşamını yitiren Selman Kerimoğlu’nun eşi ve çocukları tarafından ileri sürülen Anayasa’nın 17. maddesinin ihlaline ilişkin şikâyetlerin kabul edilebilir olduğuna” karar verilmiştir (AYM, Serpil Kerimoğlu ve diğerleri başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/752, Karar Tarihi: 07.09.2013, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 14.07.2019).

²¹⁰ AYM Fatma Ülker Akkaya başvurusunda, eşi Şahin Akkaya’nın emeklilik aylığının yanlış hesaplanması nedeniyle Mahkeme’ye bireysel başvuruda bulunduktan sonra dava derdestken vefat etmesi durumunda başvuranın eşinin dolaylı mağdur sıfatıyla başvuruya devam edebileceği, emekli aylığının yanlış hesaplanmasında eşi Fatma Ülker Akkaya’nın da mağdur olduğu kabul edilmiştir (Başvuru Numarası: 2014/18979, Karar Tarihi: 22.02.2018 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 14.07.2019).

²¹¹ Efe, a.g.e., s. 149; “...Somut olayın kendine özgü koşulları ve ileri sürülen şikâyetler dikkate alındığında başvuruda bu başvuruçuların iddialarına konu, oğullarının kötü muameleye maruz kalmasından dolayı duyduklarını ifade ettikleri üzüntü haricinde bu

2. BİREYSEL BAŞVURU HAKKINA SAHİP OLANLAR

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilecek kişilerin belirlenmesi önem taşımaktadır. Anayasa ve kanunlara göre taraf ve dava ehliyetine sahip olup taraf sıfatı bulunan kişilerin Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabileceği kabul edilmektedir. Bu kişilerin belirlenmesi, Anayasa Mahkemesi'nin iş yükünün azaltılması bakımından da önemlidir.

6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinde başvuru hakkı bulunan kişiler düzenleme altına alınmıştır. Bu maddeye göre; kamu gücü tarafından gerçekleştirilen eylem, işlem veya ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan ihlal edilenler, tüzel kişiliğe ait haklar açısından özel hukuk tüzel kişileri ve sınırlı haklar açısından yabancılar AYM'ye başvuruda bulunabileceklerdir.

2.1. Gerçek Kişiler

Anayasa'nın 148. maddesinin 3. fıkrasında, Anayasa'da düzenlenen hak ve özgürlüklerden AİHS kapsamında kalanların kamu gücü kullanan kişi ya da kurumlar tarafından ihlal edildiği gerekçesiyle herkesin AYM'ye bireysel başvuruda bulunabileceği düzenleme altına alınmıştır. Benzer bir düzenleme 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinde de mevcuttur. Ancak Kanunda, Türkiye'nin taraf olduğu ek protokoller kapsamındaki hakların da bireysel başvurunun konusunu oluşturabileceği kabul edilmektedir. Bu düzenlemelere bakıldığında “herkes”in bireysel başvuruda bulunabileceği görülmektedir. “Herkes” ibaresinin kapsamıyla alakalı mevzuatta açıklama yer almamaktadır. “Herkes” kelimesi Farsça kökenli olup “bütün” anlamındaki “her” ile “kişi” anlamındaki “kes” kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmektedir. Bu bağlamda Anayasa ve 6216 sayılı Kanun'da yer alan “herkes”

üzüntüyü farklı bir boyut kazandırabilecek ve kendileri ile ilgili olarak Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan işkence ve kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddiasını savunabilecekleri, başka deyişle doğrudan veya dolaylı mağdur olduklarını gösterebildikleri bir özellik tespit edilememiştir. Açıklanan nedenlerle bu başvuru bakımından başvurunun, diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin kişi bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.” (AYM, Engin Gök ve diğerleri başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/3955, Karar Tarihi: 14.04.2016, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 14.07.2019).

ibaresinin kelime anlamı ile tüm vatandaşları, vatansızları, mültecileri, yabancıları ve tüzel kişileri kapsadığı söylenebilecektir²¹².

Bireysel başvuru yoluna hayatın olağan akışı gereği öncelikle gerçek kişilerin (insanların) başvurabileceği kabul edilmektedir. Bunun sebebi ise temel hak ve özgürlüklerin genel olarak gerçek kişilere ait olmasıdır. Anayasa'da ya da 6216 sayılı Kanunda gerçek kişilerin bireysel başvuruda bulunmasıyla ilgili herhangi bir kısıtlama yer almamaktadır. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 59. maddesinin 2. fıkrasında başvuranın adının, soyadının, vatandaşlık numarasının, doğum tarihinin, doğum yerinin, cinsiyetinin vs. başvuru formunda yer alması gerekliliği düzenlenerek gerçek kişilerin bireysel başvuruda bulunabileceği dolaylı olarak belirtilmiştir. İçtüzüğün 63. maddesinde ise bireysel başvuruların Anayasa Mahkemesi'ne şahsen yapılabileceği ifade edilerek gerçek kişilerin başvurularına göndermede bulunulmuştur.

Gerçek kişilerin bireysel başvuruda bulunabilmesi için taraf ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Bu nedenle tam ve sağ doğmak kaydıyla cenin halinden başlayarak ölüme kadar olan süreçte gerçek kişiler tarafından başvuru için gerekli diğer şartların da taşınması durumunda bireysel başvuruda bulunulabileceği kabul edilmektedir²¹³.

2.2. Tüzel Kişiliğe Ait Haklar Bakımından Özel Hukuk Tüzel Kişileri

Özel hukuk alanında hukuki bir işlemle kurulan tüzel kişilere, özel hukuk tüzel kişileri denilmektedir. 6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinin 2. fıkrasında özel hukuk tüzel kişilerinin bireysel başvuruda bulunabileceği düzenleme altına alınmıştır. Ancak maddeye göre bu kişiler, sadece tüzel kişiliğe ait hakların kamu gücü tarafından ihlali iddiasıyla başvuruda bulunabileceklerdir. Bu nedenle özel hukuk tüzel kişilerinin, üyelerine ait bir hakkın ihlaline dayanarak AYM'ye başvuruda bulunmaları mümkün değildir. Madde gerekçesinde de bu durum açıkça belirtilmiştir. Özel hukuk tüzel

²¹² Şirin, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı*, s. 10.

²¹³ Mustafa Karakuzu, *Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2014, s. 38.

kişilerince üyelerinin haklarının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurularda AYM, “kişi yönünden yetkisizlik” sebebiyle kabul edilemezlik kararı verilmektedir²¹⁴.

Özel hukuk tüzel kişileri, faaliyet alanları ve doğalarına uygun olan hak arama özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, eşitlik hakkı, mülkiyet hakkı, kanuni hâkim ilkesi, çalışma özgürlüğü, konut dokunulmazlığı gibi haklar bakımından bireysel başvuruda bulunabilmektedirler²¹⁵.

6216 sayılı Kanun’un 47. maddesi bağlamında özel hukuk tüzel kişileri, tüzel kişiliği temsile yetkili kişiler veya bu kişilerin vekâlet verdiği avukatlar aracılığıyla bireysel başvuruda bulunabilmektedirler.

Özel hukuk tüzel kişileri, mal ve kişi mal toplulukları olmak üzere iki grup halinde değerlendirilmektedirler. Dernekler ve şirketler, kişi toplulukları grubunda yer almaktadır. Vakıflar ise mal toplulukları grubunda bulunmaktadır. Dernekler, vakıflar ve şirketler, ilk akla gelen özel hukuk tüzel kişileridir²¹⁶. TMK’nın 59. maddesine göre dernekler; dernek tüzüğünü, kuruluş bildirimini ve diğer belgeleri yerleşim yerindeki en büyük mülkî amire vererek tüzel kişilik kazanmaktadırlar. Vakıflar ise TMK’nın 102. maddesine göre, yerleşim yeri mahkemesi tarafından tutulan sicile tescil edilerek

²¹⁴ Karaman, a.g.e., s. 136; “Somut olayda kanuni düzenleme “çocuk hematolojisi” ve “çocuk onkolojisi” bilim dallarının birleştirilmesine yönelik olup, çocuk hematolojisi ya da çocuk onkolojisi yan dallarında uzmanlık eğitimi tamamlamış veya Kanun’un yayımı tarihi itibarıyla eğitimleri devam etmekte olan gerçek kişilerin durumlarında değişiklik yapmıştır. Bu durumda, söz konusu yasama işleminin başvuru derneğinin tüzel kişiliğine ait haklarına bir müdahale oluşturduğu söylenemez. Amacı çocuk onkolojisi alanında tıbbi kaliteyi artırmak olan ve yalnızca üyelerinin durumlarını etkileyen başvuru konusu yasama işleminin mağduru olmayan derneğin, bu işlem aleyhine bireysel başvuru yapma hakkı bulunmamaktadır.” (AYM, Türk Pediatrik Onkoloji Grubu Derneği başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/95, Karar Tarihi: 25.12.2012, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.07.2019).

²¹⁵ Anayurt, a.g.e., s. 165; “Açıklanan nedenlerle, başvurunun hak arama hürriyeti ve mülkiyet hakkına ilişkin iddialarının kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlara ilişkin olduğu, derece mahkemesi kararlarının bariz bir şekilde keyfilik de içermediği anlaşıldığından, başvurunun diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin “açıkça dayanaktan yoksun olması” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir. ... Açıklanan nedenlerle, başvurunun din ve vicdan hürriyetine ilişkin iddialarına yönelik bir ihlalin olmadığı anlaşıldığından, başvurunun diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin “açıkça dayanaktan yoksun olması” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.” (AYM, Mardin Süryani Katolik Kilisesi Vakfı başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/757, Karar Tarihi: 13.06.2013, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.07.2019).

²¹⁶ Serap Helvacı ve Fulya Erlüle, *Medeni Hukuk*, 5. Bası, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2018, s. 116.

tüzel kişilik kazanmaktadırlar. Dernek ve vakıf, Kanunda belirtilen şekilde tüzel kişilik kazanmasından itibaren tüzel kişiliği ile alakalı hakların ihlali iddiasıyla AYM'ye bireysel başvuruda bulunma hakkına sahip olmaktadır²¹⁷.

Tüzel kişiliği bulunan şirketler, ticaret şirketleridir. Adi şirketlerin tüzel kişiliği bulunmamaktadır. Ticaret şirketleri ise limited, anonim, komandit, kolektif ve kooperatifler şeklinde farklı ayrımlara tabi tutulmaktadırlar. Ancak bu ticaret şirketi türlerinin hepsi, ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanmaktadırlar²¹⁸. Ticaret şirketleri; fesihle, tasfiyeyle, esas sözleşmede belirlenen sürenin sona ermesiyle, genel kurul kararıyla, ticaret sicilinden kaydının silinmesiyle vs. nedenlerle tüzel kişiliklerini kaybedebilmektedirler²¹⁹. Ticaret şirketleri, tüzel kişiliklerini kaybettikten sonra AYM'ye başvuruda bulunursa bu başvuru “kişi yönünden yetkisizlik” kararı ile kabul edilemez bulunmaktadır²²⁰.

Anayasa'nın 68. maddesine göre siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan siyasi partiler, AYM'ye başvuruda bulunabilmektedirler. Bu durum, AYM'nin kararlarıyla da açık şekilde görülebilmektedir. Mahkeme, siyasi partilerin hukuki nitelikleri gereği kamu tüzel kişisi olmadıklarını ve siyasi amaç taşımaları nedeniyle tam anlamıyla bir dernek özelliği göstermediklerini kabul etmektedir. Ancak Mahkemenin, siyasi partilerin özel hukuk tüzel kişisi olmaları açısından tereddütü mevcut değildir. Bu nedenle siyasi partiler, kendi tüzel kişiliklerine ait olan düşünce ve ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, serbest seçim özgürlüğü, adil yargılanma hakkı gibi hakların ihlali iddiasıyla AYM'ye başvuruda bulunabilmektedirler²²¹.

---

²¹⁷ İnceoğlu, a.g.e., s. 142-143.

²¹⁸ Sabih Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, 24. Baskı, Ankara, Bankacılık ve Ticaret Enstitüsü Yayınları, 2018, s. 119-121.

²¹⁹ Şaban Kayıhan, *Şirketler Hukuku*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 219.

²²⁰ AYM Çağ Ağaç Sanayi başvurusunda; başvuran şirketin 21/06/2013 tarihinde ticaret sicilinden kaydının silinmesi nedeniyle tüzel kişiliğini ve bireysel başvuru ehliyetini kaybettiği belirterek “kişi yönünden yetkisizlik” sebebiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir (Başvuru Numarası: 2013/6825, Karar Tarihi: 07.01.2016, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.07.2019).

²²¹ Karaman, a.g.e., s. 138; AYM, Büyük Birlik Partisi ve diğerleri başvurusu, Başvuru Numarası: 2014/8842, Karar Tarihi: 06.01.2015 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.07.2019).

Sendikalar, konfederasyonlar ve meslek kuruluşları da özel hukuk tüzel kişileri arasında yer almaktadırlar. Bu nedenle yalnızca tüzel kişiliklerine yönelik hak ihlali iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmektedirler²²².

2.3. Tüzel Kişiliği Bulunmayan Kişi Toplulukları

Tüzel kişiliği bulunmayan kişi toplulukları, bazı durumlarda AYM'ye başvuruda bulunabilmektedirler. Ancak, özel hukuk tüzel kişilerine benzer olarak tüzel kişiliği bulunmayan kişi toplulukları da yalnızca kişi topluluklarıyla ilgili hakların ihlaline dayanılarak AYM'ye bireysel başvuruda bulunabilmektedirler²²³.

Tüzel kişiliği bulunmayan kişi topluluğunun hak ve özgürlüklerinden biri veya birkaçının kamu gücünün eylemi, işlemi veya ihmali sebebiyle ihlal edilmesi durumunda kişi topluluğunda yer alan bireyler, başvuruyu birlikte imzalayarak HMK'nın 57. maddesinde yer alan dava arkadaşlığı kapsamında hep birlikte bireysel başvuruda bulunabilmektedirler. Kişi topluluğunun temel hak ve özgürlüklerinin ihlali iddiasıyla topluluk üyelerinin her birinin bireysel başvuruda bulunabileceği de uygulamada kabul edilmektedir. Kişi topluluğunu temsile yetkili birinin tayin edilmesi durumunda, bu temsile yetkili kişi vasıtasıyla da kişi topluluklarının bireysel başvuruda bulunması mümkündür²²⁴.

Tüzel kişiliği bulunmayan kişi topluluklarının Türk Hukuku'ndaki en güzel örneği adi ortaklıklardır. 6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun 620 vd. maddelerinde düzenleme altına alınan adi ortaklıklar, tüzel kişiliğe sahip değildirler. Adi ortaklığa ait bir hak ve özgürlüğünün ihlali halinde, ortaklar adi ortaklığa ait hakların ihlali iddiasıyla AYM'ye başvuruda bulunulabilecektir²²⁵.

Tüzel kişiliği bulunmayan kişilerin topluluk halinde bireysel başvuruda bulunabilmesi için Anayasa Mahkemesi tarafından, başvurunun temelini oluşturan

²²² Metin Efe, *Anayasa Mahkemesi Uygulamaları Kapsamında Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartları*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2015, s. 169.

²²³ Atasoy, a.g.e., s. 109.

²²⁴ Baysal, a.g.e., s. 202; Poroy, a.g.e., s. 124-125.

²²⁵ Atasoy, a.g.e., s. 109.

olayların hukuki sebeplerinin aynı ya da benzer olması, ortak bir işlemle yükümlülük altına girilmesi gibi durumların söz konusu olması aranmaktadır²²⁶.

2.4. Çocuklar

Anayasa'da ve 6216 sayılı Kanun'da çocukların bireysel başvuruda bulunup bulunamayacağına yönelik düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle genel usul kuralları da nazara alınarak çocukların AYM'ye başvuruda bulunup bulunamayacağının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Anayasa'nın 12. maddesinde herkesin, devredilmez, kişiliğine bağlı, vazgeçilmez, dokunulmaz temel hak ve hürriyetlere sahip olduğu düzenleme altına alınmıştır. Maddede yer alan "herkes" ibaresinin çocukları da kapsadığı çok açıktır. Bu bağlamda çocuklar da temel hak ve özgürlükleri bulunan bireylerdir.

Anayasanın bazı hükümlerinde özel sınırlama sebepleri bulunmaktadır. Bu hükümlere; Anayasanın 67. maddesinde yer alan 18 yaşını doldurmuş olan Türk vatandaşlarının seçme ve halkoylamasına katılma hakkını kullanabilmesi ya da 68. maddesinde yer alan 18 yaşını doldurmuş olan kişilerin siyasi partiye üye olabilmesi örnek olarak verilebilmektedir. Bu şekilde Anayasa ve kanunlarla düzenlenmiş özel sınırlama sebepleri bulunmadıkça çocuklar da Anayasa'da öngörülen temel hak ve özgürlüklere sahiptirler.

Anayasa'nın 10/3, 41/3, 42, 58, 61/4 maddeleri gibi pek çok maddesinde çocukları koruyucu düzenlemelere yer verilmiştir. Bu hükümler ile Devlete, aileye ve üçüncü kişilere bazı pozitif yükümlülükler getirilmiştir. Çocukların genel anlamda korunduğu Türk Hukuku'nda, onların temel hak ve özgürlüklerinin korunmayacağı yaklaşımı tutarlı değildir. Bu nedenle çocukların haklarının bulunduğu, bu hakların korunması gerektiği açıktır. Önemli olan husus ise, çocukların kendi temel hak ve özgürlüklerini bizzat kullanıp kullanamayacakları sorunudur.

---

²²⁶ Aydın, a.g.e., s. 150.

Çocukların kendi temel hak ve özgürlüklerini bizzat kullanabilmeleri hususunda doktrinde iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüş, çocukların kendilerini savunamayacak fiziksel ve psikolojik durumda bulunmaları nedeniyle temel hak ve özgürlüklerini bizzat kullanamayacaklarını savunmaktadır²²⁷. Hayatın olağan akışına göre bu görüşün tutarlı tarafının bulunduğu söylenebilmektedir. Fiziksel ve psikolojik açıdan zayıf olan çocukların kendi temel hak ve özgürlüklerini bizzat kullanmaları beklenmemektedir. Ancak yine de çocukların bu durumları nedeniyle, haklarının ihlali durumunda AYM'ye bireysel başvuruda bulunamayacaklarını savunmak çok yerinde bir yaklaşım değildir. Anayasa Mahkemesi tarafından sırf çocuklar tarafından başvuru yapılması gerekçe gösterilerek bireysel başvurunun reddedilmesinin doğru olmadığı kanaatindeyiz.

İkinci görüş, çocukların korunması gereken pasif varlıklar olmadığını savunmaktadır. Bu görüşe göre çocuklar da yetişkinler gibi kendi temel hak ve özgürlüklerini kendileri kullanabileceklerdir²²⁸. Bu görüşün de kendi içinde tutarlı ve tutarsız olduğu yönler bulunmaktadır. Çocukların yetişkinler ile tamamen denk görülmesi mantıklı değildir. Fiziksel ve psikolojik olarak yeterince gelişmemiş bireyler olan çocukların bu görüşe göre, kendi temel hak ve özgürlüklerini doğru ve yerine kullanamama ya da koruyamama durumu söz konusu olabilecektir.

6216 sayılı Kanun'da açık bir düzenleme yer almamakla beraber, çocukların hak ve özgürlüklerinin ihlali durumunda AYM'ye başvuruda bulunabilmeleri mümkündür. Bu konuda Anayasa Mahkemesi tarafından, yukarıda açıklanan her iki görüş de birleştirilerek somut olaya göre değerlendirme yapılması gerekmektedir. Çocuğun yaptığı başvuru da, çocuk adına velisinin yaptığı başvuru da somut olayın özelliğine göre incelenmelidir. Somut olay bakımından gerekli inceleme yapılmaksızın yalnızca başvuran açısından değerlendirme yapılarak kabul edilemezlik kararı verilmesi, çocuklar bakımından yerinde değildir²²⁹.

---

²²⁷ Atasoy, a.g.e., s. 106.

²²⁸ Atasoy, a.g.e., s. 106.

²²⁹ Çoban, a.g.e., s. 19; AYM, Salih Ülgen ve diğerleri başvurusunda; hayvan otlattığı bölgede mayın patlaması neticesinde yaralanan çocuk adına velayeten, kendi adlarına ise asaleten anne ve babası tarafından yapılan bireysel başvuruyu kabul edip esastan incelemiştir (Başvuru Numarası: 2013/6585, Karar Tarihi: 18.09.2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.07.2019).

Çocuklar tarafından Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapılması durumunda Anayasa Mahkemesi, çocuğun yüksek menfaatlerinin korunmasının gerekli olduğu durumlarda başvuran çocuğun kanuni temsilcilerini başvurudan haberdar etmekle yükümlüdür. Anayasa Mahkemesi, başvurunun her aşamasında da kanuni temsilci tarafından çocuğun yüksek menfaatlerinin gözetilip gözetilmediği değerlendirilmelidir. Menfaatlere aykırı davranan kanuni temsilcilerin belirlenmesi durumunda ise çocuğun haklarının korunması adına gerekli hukuki tedbirlerin alınması gerekmektedir. TMK'nın 346. maddesinde, çocuğun menfaatinin tehlikeye düştüğü durumlarda anne ve babanın çözüm olamaması halinde hâkim tarafından uygun önlemlerin alınacağı düzenleme altına alınmıştır. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi tarafından gerekli görüldüğü takdirde çocuğa kayyım atanması gibi önlemler alınabilecektir²³⁰.

AYM'ye bireysel başvuruda bulunulabilmesi için olağan başvuru yollarının tüketilmesi aranmaktadır. Bireysel başvuru yolu, ikincil ve istisnai bir niteliğe sahiptir. Çocukların bireysel başvuru öncesinde olağan kanun yollarını dava açarak tek başına tüketmesi hayatın olağan koşulları çerçevesinde mümkün değildir. Bu nedenle kural olarak çocukların tek başına bireysel başvuruda bulunamayacakları söylenebilmektedir²³¹.

Çocukların Anayasa Mahkemesi'ne tek başına bireysel başvuruda bulunabilecekleri bazı durumlar bulunmaktadır. Bu durumlar şunlardır:

- Velisi ya da kanuni temsilcisi tarafından bireysel başvuru öncesi açılan davalarda hak ihlalinin bulunması,
- Çocuğun bireysel başvuru öncesi açtığı davanın sırf dava ehliyetinin bulunmaması gerekçesiyle reddedilmesi,

---

²³⁰ Hakan Atasoy, *Türk Hukuku'nda Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvurunun Kabul Edilebilirlik Koşulları*, (Yayımlanmış doktora tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2014, s. 106-107.

²³¹ İbrahim Çınar, "Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı İle Mahkemenin Kişi Bakımından Yargı Yetkisi Konusunda Verdiği Kararlar", *İnsan Onuru İçin Anayasa Mahkemesi'nde 25 Yıl, Haşim Kılıç'a Armağan*, Cilt 2, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2015, s. 1308.

- Sınır dışı edilme gibi Anayasa Mahkemesi'nden tedbir istenebilecek hallerde çocukların Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunması kabul edilebilmektedir²³².

2.5. Kısıtlılar

Kısıtlı, fiil ehliyeti kanunda düzenlenen sebeplerden dolayı kaldırılan ya da sınırlandırılan reşit kişiye denilmektedir. TMK'nın 405-408. maddelerinde kısıtlılık nedenleri belirtilmiştir. Buna göre kısıtlılık; reşit kişilerin savurganlık, akıl hastalığı veya zayıflığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, özgürlüğü bağlayıcı ceza, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim ve istek üzerine fiil ehliyetinin kaldırılması veya sınırlandırılmasını ifade etmektedir. Kısıtlama nedenlerinden en az birinin varlığı durumunda reşit kişi kısıtlanarak fiil ehliyetini kullanması için vasi veya kayyım tayin edilmektedir.

6216 sayılı Kanun'da, çocuklarda olduğu gibi kısıtlılar konusunda da açık bir düzenleme yer almamaktadır. Kısıtlıların Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapıp yapamayacaklarına yönelik açık bir düzenleme bulunmasa da, kısıtlıların Anayasa'da öngörülen haklara sahip oldukları kabul edilmektedir. Bu kabul nedeniyle kısıtlıların hak ve özgürlüklerinin kamu gücünün işlemi, eylemi veya ihmali sebebiyle ihlal edilmesi durumunda AYM'ye başvuruda bulunabilmesi gerekmektedir. Anayasa'nın 148. maddesinin 3. fıkrası ile 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinde, kısıtlıları da kapsayacak şekilde "herkes" in bireysel başvuruda bulunabileceği belirtilmiş ve geniş bir başvuru alanı çizilmiştir²³³.

Anayasa ve kanunlarla bazı düzenlemeler getirilerek kısıtlılara yönelik temel hak ve özgürlükler bakımından sınırlamalar gerçekleştirilmiştir. Anayasa'nın 76. maddesinin 2. fıkrası bağlamında kısıtlılar, milletvekili seçilme hakkına sahip değildirler. Yine Anayasa'nın 67. maddesinin 4. fıkrasında kısıtlıların; seçilme, seçme ve siyasi faaliyette bulunma haklarını kullanabilmesine yönelik hususların kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Bu kapsamda 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve

²³² Efe, *Anayasa Mahkemesi Uygulamaları Kapsamında Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartları*, s. 175-176.

²³³ Doğru, a.g.e., s. 100.

Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 7 ve 8. maddelerinde düzenleme yapılmıştır. Bu Maddelerde ceza infaz kurumlarındaki hükümlü kısıtlıların oy kullanamayacakları ve seçmen olamayacakları açıklığa kavuşturulmuştur. Anayasa ve kanunların bu ve benzeri hükümleri nedeniyle kısıtlılara tanınmamış haklar açısından kısıtlıların AYM'ye bireysel başvuruda bulunabilmesi mümkün değildir. Başkaca haklar açısından ise başvuruda bulunabilecekleri kabul edilmektedir.

AİHM, kısıtlıların hapis cezaları infaz edilirken genel seçimlerde oy kullanamaması durumunun suçun mahiyetine ya da ağırlığına bakılmaksızın geniş kapsamlı uygulanması nedeniyle kabul edilebilir takdir payını aştığını belirterek, AİHS'in 1 nolu Protokolü'nün 3. maddesinin ihlaline sebebiyet verdiği karar vermiştir²³⁴. Bu karar üzerine Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından 30 Mart 2014 Mahalli İdareler Seçimi öncesinde 21.12.2013 gün ve 590 sayılı kararla tutukevlerindeki ve ceza infaz kurumlarındaki tutuklular ile taksirli suçlardan hükümlü olanların seçmen olabileceği belirtilmiştir. Sonrasında da bu husus, Yüksek Seçim Kurulu tarafından yinelenmiştir. Böylelikle Anayasa Mahkemesi ve AİHM'e bu konuda yapılabilecek başvuruların bir kısmı engellenmiştir²³⁵.

AYM'ye bireysel başvuruda bulunmak için olağan başvuru yollarının tüketilmesi gerekmektedir. Bu durum bireysel başvurunun ikincil niteliğinden kaynaklanmaktadır. Kısıtlıların olağan kanun yollarını tek başına tüketmesi hayatın olağan akışına göre mümkün değildir. Bu nedenle kural olarak kısıtlıların tek başına Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunamayacakları söylenebilmektedir.

Kısıtlıların bazı durumlarda ise tek başlarına Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilecekleri kabul edilmektedir. Bu durumlar şunlardır:

- Kısıtlının vasisi ya da kayyımı tarafından bireysel başvuru öncesinde açılan bir davada hak ihlali olması,
- Bireysel başvuru öncesinde kısıtlının açtığı davanın sırf dava açma ehliyetinin bulunmaması gerekçesiyle reddedilmesi,

²³⁴ AİHM, Söyler başvurusu/Türkiye, Başvuru Numarası: 29411/07, Karar Tarihi: 17.09.2013. (<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-126350>, Erişim Tarihi: 16.07.2019).

²³⁵ Çınar, a.g.e., s. 1309-1310.

- Sınır dışı edilme gibi Anayasa Mahkemesi'nden tedbir istenebilecek durumlarda kısıtlıların tek başlarına bireysel başvuruda bulunabileceği belirtilmektedir²³⁶.

Anayasa Mahkemesi, kısıtlı tarafından bizzat yapılan başvurularda öncelikle kısıtlının yüksek menfaatlerinin korunması için kısıtlının vasisini ya da kayyımını başvurudan haberdar etmekle yükümlüdür. Mahkeme, bireysel başvurunun her aşamasında vasi ya da kayyımın kısıtlının yüksek menfaatlerine uygun hareket edip etmediklerini değerlendirmektedir. Menfaate aykırı hareketlerin tespiti durumunda, ihlal edilen temel hak ve özgürlüklerin asıl sahibinin kısıtlı olması nedeniyle bu konuda gerekli tedbirleri almaktadır.

Anayasa Mahkemesi, cezaevinde bulunan eşler için yapılan bireysel başvurularda, başvuruların cezaevindeki eşler adına mı yoksa başvuran eş adına mı yapıldığı konusunda gerekli incelemede bulunmaksızın başvurunun “kişi yönünden yetkisizlik” nedeniyle kabul edilemezliğine karar vermektedir. Başvuranın cezaevindeki eşin vasisi olup olmadığı konusunda da Mahkeme tarafından gerekli araştırma yapılmamaktadır. Cezaevindeki eş adına bireysel başvuruda bulunduğu belirtilen başvurular dahi, verilen kararlarda bu husus tartışma konusu yapılmamaktadır. AYM'nin, eş adına yapılan bireysel başvurularda yanlış bir uygulama olarak daraltıcı yaklaşımda bulunduğu söylenebilmektedir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 262. maddesinde, şüpheli ya da sanığın eşinin, onlar için açık bulunan kanun yollarına süresinde olmak kaydıyla kendiliklerinden başvurabilecekleri düzenlenmiştir. AYM İçtüzüğü'nün 84. maddesinde ise Anayasa, 6216 sayılı Kanun ve AYM İçtüzüğü'nde düzenleme olmayan durumlar bakımından ilgili usul kanunlarının bireysel başvuru yolunun niteliğine uygun düzenlemelerinin uygulanabileceği açıklanmıştır. Bu açık düzenlemeler gereği cezaevindeki eşler adına diğer eşin AYM'ye başvuruda bulunabileceğinin kabul edilmesi gerekmektedir²³⁷.

²³⁶ Efe, *Anayasa Mahkemesi Uygulamaları Kapsamında Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartları*, s. 184.

²³⁷ Çınar, a.g.e., s. 1312.

2.6. Cenin

Cenin kavramı, esas olarak tıp bilimine ait bir kavramdır. Ancak cenin hukuki durumu belirlemek amacıyla hukuki metinlerde de kullanılmaktadır. Ana rahmine düşmüş ancak henüz doğmamış çocuğa cenin denilmektedir²³⁸.

TMK'nın 28. maddesinde, çocuğun tam ve sağ doğduğu anda kişiliğinin başladığı ve ölüm ile de bu kişiliğin sona erdiği düzenleme altına alınmıştır. Cenin ise hak ehliyetini, tam ve sağ doğmak koşuluyla ana rahmine düştüğü andan itibaren kazanmaktadır. Bu nedenle hak ehliyeti hükümleri, çocuğun tam ve sağ doğması durumunda geriye etkili şekilde ana rahmine düştüğü andan itibaren uygulanmaktadır²³⁹.

Anayasa'nın 12. maddesinde yer alan "herkes" ibaresinin cenini kapsayıp kapsamadığı net şekilde açıklığa kavuşturulmuş değildir. Bu nedenle Anayasa Hukukunda, ceninin temel hak ve özgürlükleri konusunda tartışma bulunmaktadır²⁴⁰. Diğer ülkelerde de bu konuda tam bir uzlaşmaya varılamamıştır²⁴¹. Doktrinde de ceninin temel hak ve özgürlüklere sahipliği konusunda görüş ayrılıkları mevcuttur²⁴². Bir görüş, cenine kanunlarla bazı haklar tanınmış olmasının ceninin Anayasal açıdan temel hak taşıyıcısı olduğu sonucunu doğurmayacağını savunmaktadır²⁴³. Diğer bir görüş ise ceninin temel hak taşıyıcısı olduğunu iddia etmektedir²⁴⁴. Ceninin temel hak taşıyıcısı olarak kabul edilmesi durumunda bu hakları ebeveynleri, yasal temsilcileri ya da vasisi aracılığıyla kullanabileceği ileri sürülmektedir²⁴⁵.

Doktrindeki cenin üzerine yapılan tartışmalar, yaşam hakkı nedeniyle önem taşımaktadır. Ceninin yaşam hakkı konusunda koruma sağlanması, annenin kürtaj yaptırması konusunda yeni tartışmaları gündeme getirecektir. Ancak cenin

²³⁸ Leyla Müjde Kurt, "Cenin Malvarlığı Hakları", **Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, C. 7, S. 83-84, 2011, s. 23-24.

²³⁹ Kurt, a.g.e., s. 23.

²⁴⁰ Atasoy, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Koşulları*, s. 100.

²⁴¹ Özbey, *Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı*, s. 232.

²⁴² Çınar, a.g.e., s. 1306.

²⁴³ Şirin, *Türkiye'de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru)*, s. 165.

²⁴⁴ Gören, *Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru*, s. 38.

²⁴⁵ Şirin, *Türkiye'de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru)*, s. 164.

bakımından mülkiyet hakkı, miras hakkı gibi konularda koruma sağlanması mümkün olarak görülmektedir²⁴⁶.

TMK'nın 28. maddesi değerlendirildiğinde ceninin, tam ve sağ doğmak koşuluyla ana rahmine düştüğü andan itibaren temel hak ve özgürlük taşıyıcısı olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi'ne cenin adına bireysel başvuruda bulunulması durumunda ceninin tam ve sağ doğma şartının belirlenebilmesi için doğumu beklenmelidir. Bekleme sonucunda cenin tam ve sağ olarak doğarsa, Anayasa Mahkemesi tarafından bireysel başvuru incelemeye alınmalıdır. Ceninin tam ve sağ olarak doğmaması durumunda TMK'nın 28. maddesinde düzenlenen şart gerçekleşmeyeceğinden Anayasa Mahkemesi tarafından "kişi yönünden yetkisizlik" nedeniyle başvurunun kabul edilemezliğine karar verilmelidir. Burada önem taşıyan husus, dışarıdan yapılan müdahale nedeniyle ceninin tam ve sağ doğumunun engellenmesi durumudur. Böyle bir durumda doğal olmayan sebeplerden dolayı ceninin varlığına son verilmektedir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi tarafından ceninin temel hak ve özgürlüklerinin korunması açısından başvurunun incelemeye alınmasının gerektiği savunulmaktadır²⁴⁷.

Kanaatimizce, ceninin temel hak taşıyıcısı olup olmadığı hususunda ihlal edildiği iddia edilen hakkın niteliği ile somut olayın özelliği nazara alınarak uygun bir çözüm bulunması gerekmektedir. Ancak cenin ile ilgili günümüze kadar Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanmış bir bireysel başvuru bulunmamaktadır. Bu nedenle Türk Hukuku'nda bu konuda bir sonuca varılabilmemiş değildir.

2.7. Sınırlı Haklar Bakımından Yabancılar

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 3. maddesinin 1-d bendine göre yabancı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı olmayan kişiyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu kapsamda yabancı; vatansız, başka bir devletin vatandaşı veya mülteci olabilmektedir.

²⁴⁶ Osman Korkut Kanadoğlu, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2015, s. 52.

²⁴⁷ Efe, *Anayasa Mahkemesi Uygulamaları Kapsamında Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartları*, s. 177-178.

Anayasa'nın 148. maddesinin 3. fıkrasında AYM'ye başvurabilecek kişiler olarak "herkes" şeklinde ifade edildiğinden yabancıların da bu hakka sahip olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle yabancı ülke vatandaşları da Türkiye Cumhuriyeti kamu gücü sebebiyle hak ve özgürlüklerinin ihlaline dayanarak Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmektedirler.

6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinin 3. fıkrasında yabancıların bireysel başvuruda bulunabilmesi bakımından kısıtlama öngörülmüştür. Maddeye göre yabancılar, sadece Türk vatandaşlarına tanınan haklar kapsamında başvuruda bulunamamaktadırlar. Bu bağlamda yabancılar, yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklar haricindeki kendileriyle ilgili olan temel hak ve özgürlüklerin ihlali iddiasıyla AYM'ye başvuru yapabileceklerdir²⁴⁸.

Yabancıların bireysel başvuru hakkı, kendilerine tanınan hak ve özgürlükler ile sınırlı olarak mümkündür. Seçme ve seçilme hakkı gibi yalnızca Türk vatandaşlarının sahip olduğu haklar bakımından yabancılar başvuruda bulunamamaktadırlar. Bu haklar bakımından yapılan başvurular, Anayasa Mahkemesi tarafından "kişi yönünden yetkisizlik" sebebiyle kabul edilemez bulunmaktadır.

Anayasa'nın 16. maddesinde, yabancılar açısından hak ve hürriyetlerin milletlerarası hukuka uygun şekilde kanunla sınırlanabileceği düzenlenmiştir. Bu nedenle yabancılar, her konuda bireysel başvuru hakkına sahip değildirler. Yabancılar, seyahat özgürlüğü, adil yargılanma hakkı, yaşam hakkı gibi kendilerine tanınan haklar bakımından Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmektedirler. Ancak kanuni düzenlemeler ile yabancıların; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, dernek kurma hakkı, mülkiyet hakkı gibi hakları bakımından bazı sınırlamalar öngörülmüştür. Anayasa Mahkemesi tarafından yabancıların başvuruları incelenirken bu haklara dikkat edilmesi gerekmektedir.

Vatansızlar, vatandaşlık bağı ile hiçbir devlete bağlı olmayan kişilerdir. Bu kişilerin Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruları, yabancılar gibi

---

²⁴⁸ Tuğçe Akdemir, "Vergi Hukuku Açısından Türk Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Yolu", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 111, 2014, s. 258.

değerlendirilmektedir. Bu bağlamda vatansızlar da sınırlı haklar çerçevesinde bireysel başvuruda bulunabilmektedirler²⁴⁹.

Yabancı tüzel kişilerin vatandaşlığını belirleme noktasında ülkelerin farklı kriterleri bulunmaktadır. Türk Hukuku'nda şirketin merkezinin bulunduğu yer, o şirketin vatandaşlığını belirtmektedir. Bu nedenle merkezi Türkiye dışında olan şirketler, yabancı tüzel kişi sayılmaktadırlar. Dernek ve vakıflarda ise idare merkezine bakılmaktadır. İdare merkezi Türkiye dışında bulunan dernekler ve vakıflar da yabancı tüzel kişi sayılmaktadır²⁵⁰.

6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinin 3. fıkrasında yabancı gerçek kişi ya da yabancı tüzel kişi şeklinde bir ayırım gözetilmemiştir. Kanunun 46. maddesinin 2. fıkrasında ise özel hukuk tüzel kişilerinin bireysel başvuruda bulunabileceği ifade edilmiştir. Bu iki düzenleme birlikte değerlendirildiğinde yabancı özel hukuk tüzel kişilerinin, sadece Türk vatandaşlarına verilen haklar haricinde, tüzel kişiliğin doğasına ve faaliyet alanlarına uygun hakların kamu gücü tarafından ihlali bakımından AYM'ye başvuruda bulunabilecekleri kabul edilmektedir. Bu bağlamda yabancı tüzel kişiler; adil yargılanma hakkı, haberleşme özgürlüğü, mülkiyet hakkı gibi tüzel kişiliklerine uygun haklar bakımından bireysel başvuruda bulunabilmektedirler. Ancak yabancı özel hukuk tüzel kişilerinin, üyelerinin haklarıyla alakalı başvuru yapması kabul edilmemektedir.

Anayasa'nın 74. maddesinde yabancıların dilekçe hakkı bakımından karşılıklılık şartı öngörülmüştür. Ancak vatansızlar bakımından karşılıklılık şartının uygulanması mümkün değildir. Bu nedenle vatansızların karşılıklılık şartı gözetilmeksizin dilekçe hakkından faydalanması gerektiği savunulmaktadır²⁵¹.

---

²⁴⁹ Aydın, a.g.e., s. 149.

²⁵⁰ Aysel Çelikel ve Günseli Öztekin Gelgel, *Yabancılar Hukuku*, 24. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2018, s. 35-39.

²⁵¹ Şirin, *Türkiye'de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru)*, s. 206.

Anayasa Mahkemesi'nin, yabancıların yaptıkları bireysel başvurularla ilgili kararları mevcut²⁵² olmakla birlikte uygulamaya baktığımızda Anayasa Mahkemesi'nin yabancıların bireysel başvuruları ile alakalı “kişi yönünden yetkisizlik” kapsamında verilmiş bir kabul edilemezlik kararı henüz mevcut değildir.

3. BİREYSEL BAŞVURU HAKKINA SAHİP OLMAYANLAR

6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinden, AYM'ye bireysel başvuru hakkı bulunmayanların belirlenmesi mümkündür. Maddenin ikinci fıkrasından, kamu tüzel kişilerinin ve tüzel kişiliğine ait haklar haricinde özel hukuk tüzel kişilerinin başvuruda bulunamayacağı anlaşılmaktadır. Maddenin üçüncü fıkrasında ise, yabancıların yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklar bakımından bireysel başvuruda bulunamayacağı açık bir şekilde belirtilmiştir. Kanunun bu maddesi kapsamında AYM'ye bireysel başvuru hakkına sahip olmayan kişileri, tüzel kişiliğe ait olmayan haklar bakımından özel hukuk tüzel kişileri, kamu tüzel kişileri ve sadece Türk vatandaşlarına verilen haklar bakımından yabancılar olarak üç grup altında toplamak mümkündür.

3.1. Kamu Tüzel Kişileri

Kamu tüzel kişileri, yürütmeye görevli organın emrinde, Anayasa'da belirtilen temel ilkeler ve kanunlarla tanınan imkânlar çerçevesinde kamu hizmetlerini yürütmekle yükümlü kurum, kuruluş ve örgütlerin tamamına denilmektedir²⁵³.

Anayasa'nın 123. maddesinde idarenin, merkezden ve yerinden yönetim şeklinde örgütlendiği belirtilmiştir. Türkiye'de merkezden yönetim, yerinden yönetim ve yetki genişliği ilkeleri ile yumuşatılmıştır. Bu kapsamda illerde valiler merkezi temsil etmektedir. Yerel yönetimler olarak ifade edilen köy, belediye ve il özel

---

²⁵² AYM, ABD vatandaşı olan Laura Alejandra Caceres başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/1243, Karar Tarihi: 16.04.2013 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 16.07.2019).

²⁵³ Erkan Toprak, *Demokratik ve Etkin Bir Devlet İçin Türk Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2000, s. 25.

idarelerinin ise karar organları halk tarafından seçilmektedir. Yerel yönetimler, yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kamu hizmetleri gerçekleştirmektedir.

Tüzel kişiler, kamu ve özel hukuk tüzel kişileri olarak iki grup halinde ele alınmaktadır. Kamu tüzel kişilikleri, Anayasa'nın 123. maddesine göre ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiyle kurulabilmektedir. Kamu tüzel kişileri, kamu yararı amacıyla kamu hizmeti gerçekleştirmektedirler. Devlet, köy, belediye gibi kamu kurumları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları bu kişilere örnek olarak gösterilebilmektedir. Kamu hukuku tüzel kişileri, kamu gücü ayrıcalıkları ve yükümlülükleriyle donatıldıkları için özel hukuk tüzel kişileri ve gerçek kişilerle eşit konumda değildirler.

Kamu tüzel kişilerinin kamu yararı amacıyla kamu hizmeti gerçekleştirmesi gözetilerek özel hukuk tüzel kişilerinden farklı düzenlemelere tabi tutulmaktadır²⁵⁴. Anayasa'da yer alan pek çok düzenlemede "Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin" ifadesine yer verilerek kamu tüzel kişilerinin özelliği olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu nedenle idarenin temel sülhelerinin kamu tüzel kişileri olduğu söylenebilmektedir²⁵⁵. Danıştay, kamu tüzel kişilerinin; idarenin bir organı ya da kurumunun genel idare haricinde hak ve fiil ehliyetine sahip olduğunu, bu niteliği nedeniyle idari vesayet ilişkisi haricinde genel idareden bağımsız olduğunu açıkça ifade etmiştir²⁵⁶.

Kamu tüzel kişilerinin, kuruluş amacına uygun şekilde yürüteceği faaliyetler nedeniyle özel hukuk düzenlemelerine tabi olması mümkündür. Bu durum kamu tüzel kişilerinin özel hukuk tüzel kişisine dönüşmesine sebebiyet vermemektedir²⁵⁷.

Kamu tüzel kişileri, kamuyu temsil etmektedirler. Bu nedenle özel hukuk tüzel kişilerine nazaran daha geniş yetkileri bulunmaktadır. Kamu tüzel kişileri, kendilerini bizzat feshedememektedirler²⁵⁸.

²⁵⁴ Ender Ethem Atay, "İdare Hukukuna İlişkin Temel Tespitler ve Bu Hukuk Dalının Belli Başlı Özellikleri", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XI, S. 1-2, 2007, s. 506.

²⁵⁵ Lütfi Duran, *İdare Hukuku*, İstanbul, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982, s. 88.

²⁵⁶ A. Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, *İdare Hukuku Genel Esaslar*, Cilt 1, 12. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2018, s. 182.

²⁵⁷ Danıştay 10. Dairesi'nin 2001/674 Esas, 2003/4126 Karar sayılı ilamı (R. Yıldırım Ünal (Ed.), *Danıştay Kararları Dergisi*, S. 3, Ankara, Danıştay Yayınları, 2004, s. 311 vd.).

²⁵⁸ Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, a.g.e., s. 520.

Kamu tüzel kişileri, kamu gücünü bizzat kullanabilmeleri nedeniyle kural olarak AYM'ye bireysel başvuruda bulunamamaktadırlar. Bireysel başvuru, kamu gücünün işlemi, eylemi veya ihmalden dolayı başvurulabilen ikincil bir hak arama yoludur. Bu bağlamda kamu gücünü temsil eden kamu tüzel kişilerinin hem başvuran hem de başvuru konusu işlemi gerçekleştiren taraf olması beklenemeyeceğinden Türk Hukuku'nda kamu tüzel kişilerinin AYM'ye başvuruda bulunabilmesi kabul edilmemiştir.

Kamu tüzel kişilerinin AYM'ye bireysel başvuruda bulunmasının bu kurumun hukuki niteliğiyle bağdaşmadığı belirtilmektedir. Bireysel başvuru konusunda kamu tüzel kişilerinin taraf ehliyeti bulunmadığından Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuruları incelerken başvuranın kamu tüzel kişisi olup olmadığını tespit etmek durumundadır. Başvuranın kamu tüzel kişisi olması durumunda “kişi yönünden yetkisizlik” nedeniyle başvurunun kabul edilemezliğine karar verilmektedir²⁵⁹.

Kamu tüzel kişilerinin AYM'ye bireysel başvuruda bulunamaması, onların haklarının etkili biçimde korunmasını engelleyebilmektedir. Almanya gibi yabancı ülkelerde Anayasa Mahkemesi tarafından bazı kamu tüzel kişilerinin başvuruları kabul edilebilmektedir²⁶⁰. Kamu tüzel kişisi olan üniversitelerin bilim ve sanat özgürlüğü, düşünceyi açıklama özgürlüğü gibi hakları ihlal edildiğinde Türk Hukuku'nda AYM'ye başvurabilmesi mümkün değildir²⁶¹. Bu nedenle kamu tüzel kişilerinin tamamının bireysel başvuru yolunun kapatılması, özellikle kamu kurumu niteliği taşıyan meslek kuruluşları bakımından eleştirilmektedir²⁶². Ancak her ne kadar üniversitelerin kurum olarak bireysel başvuruda bulunması mümkün olmasa da bu

---

²⁵⁹ AYM, Büğdüz Köyü Muhtarlığı başvurusunda; kamu tüzel kişisi olan başvuranın bireysel başvuru ehliyetinin bulunmadığını belirtmiştir (Başvuru Numarası: 2012/22, Karar Tarihi: 25.12.2012); Ballıdere Belediye Başkanlığı başvurusunda; kamu tüzel kişiliği bulunan belediyenin bireysel başvuru ehliyetinin bulunmadığını açıklamıştır (Başvuru Numarası: 2012/1327, Karar Tarihi: 12.02.2013 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 17.07.2019).

²⁶⁰ Aydın, a.g.e., s. 153.

²⁶¹ “...Kuruluş, görev ve yetkileri kanunla düzenlenen, kamu gücü ayrıcalık ve yükümlülükleri ile donatılan ve kamu tüzel kişiliğini haiz üniversitelerin bireysel başvuru ehliyeti bulunmamaktadır.” (AYM, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/1430, Karar Tarihi: 21.11.2013, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 17.07.2019).

²⁶² Uzun, a.g.e., s. 21; Oder, a.g.e., s. 91.

kapsamda hak ve özgürlüğü ihlal edilen kişilerin bireysel başvuruda bulunma hakkının mevcudiyeti nedeniyle hak kaybının yaşanmayacağı savunulmaktadır²⁶³.

Doktrinde, bazı durumlarda kamu tüzel kişilerinin kamu gücü kullanmadan özel hukuk hükümlerine göre yaptığı işlemler bakımından Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunma hakkı tanınmasının gerekli olduğu savunulmaktadır. Bu nedenle bazı haklar bakımından kamu tüzel kişilerinin de bireysel başvuruda bulunabilmesinin gerekli olduğu ifade edilmektedir. Bu duruma en temel örnek olarak mülkiyet hakkı gösterilebilmektedir²⁶⁴.

Kamu kurumlarından farklı şekilde kamu gücü kullanan meslek odaları ve baroların da Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunması mümkün değildir. Ancak meslek odaları ve barolar gibi kuruluşlar ile Devlet organları arasında tam anlamıyla bir hiyerarşik ilişki bulunmamaktadır. Bu nedenle meslek odaları ve barolar gibi kuruluşlara bireysel başvuru hakkının tanınması, bu hakkın doğasına aykırılık oluşturmamaktadır. Aksine, temel hak ve özgürlüklerin korunmasına hizmet ederek olumlu yönde Türkiye'ye katkı sağlayabilecektir²⁶⁵.

Kanaatimizce kamu tüzel kişileri bakımından bireysel başvuru hakkının bulunmaması kuralının mutlak şekilde uygulanmaması gerekmektedir. Somut olayın özelliğine göre Anayasa Mahkemesi tarafından değerlendirme yapılmalıdır. Özellikle son zamanlarda kamu tüzel kişileri tarafından kamu hizmetlerinin özel hukuk sözleşmeleri ile kısmen ya da tamamen özel hukuk kurallarına bağlı olarak gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu nedenle kamu tüzel kişilerinin faaliyet alanları ve niteliklerine uygun olan bazı haklarla ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmesi hususunun önünün açılması önem taşımaktadır.

---

²⁶³ İskenderoğlu, a.g.e., s. 75-76.

²⁶⁴ Göztepe, *Türkiye'de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikâyeti) 6216 sayılı Yasa Kapsamında Değerlendirilmesi*, s. 29.

²⁶⁵ Ümit Kılınç, "Anayasa Mahkemesi Önünde Bireysel Başvuru: Kabuledilebilirlik Kriterlerinin Uygulanması Konusunda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İle Uyum ve Uyumsuzluklar", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 14, 2014, s. 632.

3.2. Tüzel Kişiliğe Ait Olmayan Haklar Bakımından Özel Hukuk Tüzel Kişileri

Tüzel kişilerin, gerçek kişilerden bağımsız kişilikleri mevcuttur. Bu nedenle tüzel kişiliğin hakları ve borçları da bağımsızdır. Hak ve fiil ehliyetine sahip tüzel kişilerin, taraf ve dava ehliyeti de söz konusudur.

Kanun koyucu, tüzel kişi olabilecek mal ve kişi topluluklarını düzenleme altına almıştır. Düzenleme haricinde kalan toplulukların tüzel kişi sayılması mümkün değildir. Dernek, vakıf ve şirketler özel hukuk tüzel kişileridir²⁶⁶.

AYM'ye başvuru için taraf sıfatı arandığından özel hukuk tüzel kişileri, kendi tüzel kişiliğine ait hakların ihlali iddiasıyla bireysel başvuruda bulunabilmektedir. Özel hukuk tüzel kişileri bireysel başvuru yapma haklarını yetkili organları ya da temsilcileri vasıtasıyla kullanabilmektedirler.

Özel hukuk tüzel kişileri, faaliyet alanları ve doğalarına uygun hak ve hürriyetlere sahiptirler. Bu nedenle ancak bu tür hakların ihlali halinde başvuruda bulunabilmektedirler. Aksi yoruma göre tüzel kişiliğe ait olmayan haklar açısından özel hukuk tüzel kişilerinin AYM'ye bireysel başvuruda bulunması mümkün değildir. Bu kapsamda; eğitim hakkı, evlilik hakkı, yaşama hakkı gibi gerçek kişilere özgü haklar bakımından başvuruları mümkün değildir. Ayrıca tüzel kişiliğe ait olmayan, üyelerin temel hak ve özgürlükleri bakımından da özel hukuk tüzel kişilerinin üyeleri adına bireysel başvuruda bulunması Türk Hukuku'nda kabul edilmemektedir. Örneğin AYM bir kararında, başvuran derneğin tüzel kişiliğine ait haklarına herhangi bir müdahalenin mevcut olmadığı, bu nedenle mağdur sıfatı bulunmayan derneğin bireysel başvuru yapma hakkına sahip olmadığı belirtilerek “kişi yönünden yetkisizlik” sebebiyle kabul edilemezliğe hükmetmiştir²⁶⁷.

²⁶⁶ Özbey, *Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*, s. 274.

²⁶⁷ AYM, Türk Pediatrik Onkoloji Grubu Derneği Başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/95, Karar Tarihi: 25.12.2012 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 17.07.2019).

3.3. Yalnızca Türk Vatandaşlarına Tanınan Haklar Bakımından Yabancılar

Yabancıların genel olarak Anayasa’da tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanması mümkündür. Ancak, yalnızca Türk vatandaşlarına tanınmış olan haklar bu kapsam dışında tutulmuştur. 6216 sayılı Kanun’un 46. maddesinin 3. fıkrası bağlamında yabancılar, sadece Türk vatandaşlarına verilen haklar bakımından AYM’ye bireysel başvuruda bulunamamaktadırlar.

Örneğin Anayasa’nın 74. maddesinde dilekçe hakkı düzenlenmiştir. Maddeye göre yabancıların bu haktan yararlanabilmesi için karşılıklılığın bulunması gerekmektedir. Anayasa’nın 16. maddesi bağlamında yabancıların hakları, milletlerarası hukuka uygunluk kaydıyla kanunla sınırlanabilmektedir.

Anayasa’da yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklar genellikle “Türk vatandaşları”, “Türk” şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda yabancıların temel hak ve özgürlükleri özellikle siyasi haklar bakımından sınırlandırılmaktadır. Anayasa’nın 23. maddesinde Türk vatandaşlarının sınır dışı edilmesinin mümkün olmadığı ve Türkiye’ye girme hakkının elinde alınamayacağı belirtilmiştir. 67. maddede seçilme, seçme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının yalnızca Türk vatandaşlarına ait olduğu ifade edilmiştir. 68. maddede partilere girme, siyasi parti kurma ve partilerden ayrılma hakkının yine yalnızca Türk vatandaşlarına ait olduğu hüküm altına alınmıştır. 70. maddede ise her Türk’ün kamu hizmetlerine girme hakkının bulunduğu vurgulanmıştır. Anayasada yer alan bu maddelerden de görüleceği üzere yabancıların yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan siyasi haklar ve memur olma gibi haklar bakımından AYM’ye başvuru yapma hakları bulunmamaktadır²⁶⁸.

Yabancılar bakımından; eğitim hakkı, çalışma hakkı, mülkiyet hakkı, yerleşme ve ikamet hakkı gibi hakların sınırlandırılabilirdiği görülmektedir. Bu hakların sınırlandırılması durumunda yabancılar, bu haklar bakımından da AYM’ye başvuruda bulunamamaktadırlar. Bu nedenle Mahkeme tarafından bireysel başvurularda

---

²⁶⁸ Sağlam, *Mukayeseli Hukuk Çerçevesinde Ülkemizde Bireysel Başvuru (6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun)*, s. 763.

yabancıların sahip oldukları ve olmadıkları hakların iyi incelenmesi ve somut olaya göre değerlendirilmesi gerekmektedir²⁶⁹.

---

²⁶⁹ Kılınç, *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği*, s. 29.

SONUÇ

Temel hak ve özgürlüklerin korunması için mevzuatta bulunan düzenlemeler teorik olarak koruma sağlamaktadır. Bu nedenle uygulamada da etkili bir mekanizmanın işletilmesi ve hakların aktif şekilde korunması beklenmektedir. Türkiye’de de bu bağlamda her ne kadar bireysel başvuru yolu getirilmeden önce hak ve özgürlüklerin korunmasına yönelik düzenlemeler bulunsa da, uygulamadaki sorunlar nedeniyle çok sayıda hak ihlalin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu ihlaller nedeniyle Türkiye için AIHM’e çok sayıda başvuruda bulunulmuştur. Bu başvurulardaki artış ve uygulamadaki sorunların çözülebilmesi için Türkiye’nin etkili bir mekanizma getirmesi gerektiği öngörülmüştür.

Türkiye’de, 2010 yılında Anayasa’da yapılan değişiklik ile temel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla bireysel başvuru yolu kabul edilmiştir. Yapılan düzenlemeye göre Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuruların incelenmesi konusunda yetkilendirilmiştir. Mahkeme’nin görevi, kamu gücüne dayanan eylem, işlem veya ihmaller sebebiyle hak ve özgürlüklerin ihlali iddiasıyla yapılan bireysel başvuruları incelemek ve bu yolla hak ve özgürlüklerin etkili ve somut biçimde korunması sağlanmaya çalışmaktadır.

Bireysel başvuru yolunun uygulamaya aktarılması, gerekli altyapının oluşturulabilmesi açısından biraz zaman almıştır. Her ne kadar 2010 yılında Anayasa’da düzenleme altına alınsa da Türkiye’de bireysel başvuru yolu, 23 Eylül 2012 tarihinden itibaren uygulanmaya başlamıştır. Anayasa Mahkemesi, bu tarihten itibaren bireysel başvuruları almaya ve incelemeye başlamıştır. Bu nedenle bireysel başvuru yolunun Türkiye’de oldukça kısa bir geçmişi bulunmaktadır. Buna rağmen kısa sürede önemli kararlara imza atılmış, Türkiye aleyhine AIHM’e yapılan başvurular, bireysel başvuru yolunun uygulamaya aktarılmasıyla azalmıştır.

Bireysel başvurunun objektif ve sübjektif işlevleri bulunmaktadır. Objektif işlevi, toplum nezdinde özellikle kamu gücü kullanan organlar tarafından temel hak ve

özgürlüklere saygı bilincini yerleştirerek bu bilinci artırmaktır. Uygulamadaki sorunları ne kadar asgari düzeye indirebilir ve bilinci bir o kadar artırabilirsek, hak ihlali konusundaki sorunlar ve doğal olarak başvurular o derece azalacaktır. Bireysel başvurunun sübjektif işlevi ise temel hak ve özgürlük ihlallerinin azaltılmasını sağlamaktır. Görüldüğü üzere bu iki işlev birbiriyle bağlantılıdır. Objektif işlevin sağlanması, sübjektifin de ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır.

Anayasa Mahkemesi'nin etkili şekilde bireysel başvuruları sonuca bağlayabilmesi için makul bir zaman ile işgücüne ihtiyacı bulunmaktadır. Bu nedenle gerekli şartları taşımayan başvuruların elenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde esaslı başvuruların detaylı şekilde incelenerek kısa sürece neticeye kavuşturulması, iş yükü nedeniyle mümkün olmamaktadır. Anayasa Mahkemeleri açısından ön eleme işlemi, kabul edilebilirlik incelemesi ile yerine getirilmektedir. Mahkeme, Anayasa ve kanunlar ile bireysel başvuruya yönelik kabul edilebilirlik şartlarını belirlemekte ve bu şartlar kapsamında başvuruları elemeye tabi tutmaktadır. Böylelikle Anayasa Mahkemesi, şartları taşımayan başvurular ile zaman kaybetmeyerek iş yükünü azaltmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru sürecinin uygulanmaya başlamasından itibaren verdiği kararlar incelendiğinde, başvuruların büyük bir çoğunluğunun esasına girilmeksizin kabul edilebilirlik şartlarını taşımadığı gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı verildiği görülmektedir. Bu nedenle bireysel başvuru açısından kabul edilebilirlik şartlarının iyi bilinmesi ve uygulamaya aktarılması oldukça önemlidir.

Gerek bilinmediğinden gerekse bilinçli şekilde eksik ya da yanlış yapılan başvurular, Mahkeme'nin zaman kaybına sebebiyet vermektedir. Bu nedenle Avusturya ve İspanya'da olduğu gibi Türkiye'de de başvuruların avukat aracılığıyla yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Avukat konusunda ekonomik durumu elvermeyen kişilere ise adli yardım uygulanabilecektir. Nitekim avukat aracılığı ile yapılacak başvurularda hata yapılması en aza indirgenmiş olacak, hem de Mahkeme'nin iş yükü azalmış olacaktır.

Avukatın genel vekâletname ile mi yoksa özel vekâletname ile mi bireysel başvuruda bulunabileceği konusunda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Türkiye’de bireysel başvuru yolu konusunda bu eksiklikleri uygulamada yaşanan sorunlara ya da eleştirilen hususlara çözüm olacak şekilde düzenleme altına alınması durumunda bireysel başvuru yolunun daha sağlıklı kullanılabilmesi ve Mahkemenin artan zamanı ile daha başarılı kararlara imza atabileceği kanaatindeyiz.

Kabul edilebilirlik şartlarının başında, kişi yönünden kabul edilebilirlik şartları gelmektedir. Anayasanın 148. maddesinin 3. fıkrası ile “herkes”in bireysel başvuruda bulunabileceği düzenleme altına alınmıştır. Ancak bu “herkes” ibaresi oldukça geniş bir topluluğu ifade etmekle birlikte, bireysel başvuru yoluna gidebilecekler bu kadar geniş kapsamlı değildir. Bu nedenle 6216 sayılı Kanun’un 46. maddesiyle kişi yönünden kabul edilebilirlik konusunda detaylandırma yapılarak bazı kısıtlamalar öngörülmüştür. Kanuna göre gerçek kişiler, tüzel kişiliğe ait haklar açısından özel hukuk tüzel kişileri, tüzel kişiliği bulunmayan kişi toplulukları, çocuklar, kısıtlılar, cenin ve sınırlı haklar bakımından yabancılar bireysel başvuru bulunma hakkına sahiptirler. Bu nedenle bu kişi ya da gruplar, kişi yönünden bireysel başvuruda bulunmaya yetkilidirler.

Kanuna göre, bireysel başvuru hakkı bulunmayan kişiler de mevcuttur. Bu kişiler ise; kamu tüzel kişileri, tüzel kişiliğe ait olmayan haklar açısından özel hukuk tüzel kişileri ve yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklar açısından yabancılarıdır. Uygulamada, kamu tüzel kişilerinin bireysel başvuruda bulunamayacağına yönelik genel düzenleme eleştirilmektedir. Kamu tüzel kişilerinin kamu gücünü kullandıkları durumlar açısından bireysel başvuru yoluna gidememeleri doğru bir yaklaşımdır. Aksi durum bireysel başvurunun mantığı ile çelişmektedir. Ancak kamu tüzel kişilerinin kamu gücü kullanmaksızın gerçekleştirdikleri işlemler bakımından ise bireysel başvuru yoluna gidebilmeleri gerektiği düşüncesindeyiz. Ülkemizde bu konuda açık bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Genel olarak kamu tüzel kişilerinin bireysel başvuru yoluna gidemeyeceğinin kabulü, kamu gücü kullanmaksızın gerçekleştirilen işlemler açısından tarafların hak kaybına sebebiyet verebilecektir. Bu nedenle bu konuda açık bir düzenleme yapılarak uygulamada oluşan ve oluşabilecek sorunların çözülmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Bireysel başvuru yolu ÷lkemizde çok eski bir gemiŒe sahip olmamakla birlikte, Kıta Avrupa'sında daha eskiden beri uygulanagelen bir yöntemdir. Her ne kadar bu yol henüz uygulamaya gemiŒ olsa bile, kısa zamanda iŒlerliđini kazanarak hak mahrumiyetlerini giderdiğini gözlemlemekteyiz. Uzun vadede ise AİHM nezdinde ÷lkemiz lehine olumlu sonular doğuracağını ve bireyler yönünden hak ihlallerinin daha kapsamlı olarak telafi edileceğini dŒnmekteyiz.

KAYNAKÇA

Acu, M. (2014). Bireysel Başvuruya Konu Edilebilecek Haklar. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 110, 403-434.

Akdemir, T. (2014). Vergi Hukuku Açısından Türk Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Yolu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 111, 255-278.

Akipek, J., Akıntürk, T. ve Ateş Karaman, D. (2018). *Türk Medeni Hukuku başlangıç hükümleri kişiler hukuku*. Cilt 1. 14. Bası. İstanbul: Beta Basım Yayın.

Aliefendioğlu, Y. (1996). *Anayasa yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Aliyev, C. (2010). *Anayasa şikâyeti*. İstanbul: Beta Yayınları.

Anayurt, Ö. (2004). *Avrupa İnsan Hakları Hukukunda kişisel başvuru yolu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Arkan, S. (2018). *Ticari işletme hukuku*. 24. Baskı. Ankara: Bankacılık ve Ticaret Enstitüsü Yayınları.

Atasoy, H. (2014). *Türk Hukuku'nda Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvurunun Kabul Edilebilirlik Koşulları*. (Yayımlanmış doktora tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Atasoy, H. (2015). *Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda kabul edilebilirlik koşulları*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Atay, E.E. (2007). İdare Hukukuna İlişkin Temel Tespitler ve Bu Hukuk Dalının Belli Başlı Özellikleri. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XI (1-2), 503-527.

Aydın, Ö.D. (2011). Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XV (4), 121-170.

Baamonde, M.E.C. (2009). Amparo Başvurusu. *Anayasa Yargısı*, 26, 101-110.

Baysal, M. (2015). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuruda Mağdur Kavramı. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5, 193-233.

Bilir, F. (2012). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargılama yetkisi*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Bilir, F. (2014). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Bireysel Başvurularda Önemli Bir Zarara (Önemli Bir Dezavantaja Uğrama) Kriteri". Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi; C. 16, S. 1, 2014, s. 92-98.

Çelik, Y. (2016). *Türk hukukunda bireysel başvuru ve Anayasa Mahkemesi uygulaması*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Çelikel, A. ve Öztekin Gelgel, G. (2018). *Yabancılar hukuku*. 24. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayın.

Çınar, İ. (2015). Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı İle Mahkemenin Kişi Bakımından Yargı Yetkisi Konusunda Verdiği Kararlar. *İnsan onuru için Anayasa Mahkemesi'nde 25 Yıl. Haşim Kılıç'a armağan*. Cilt 2. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1295-1337.

Çoban, A.R. (2010). *Bireysel başvuru: Türk Anayasa Mahkemesi için ağır iş yükü sorunu*. Taşkın, A. (Ed.). AİHM ve Türkiye –II, Anayasa Şikâyeti ve AİHM Uluslararası Sempozyum. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları.

Doğru, O. (2012). *Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru rehberi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.

Dural, M. ve Öğüz, T. (2018). *Kişiler hukuku*. 19. Baskı. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Duran, L. (1982). *İdare hukuku*. İstanbul: İstanbul Hukuk Fakültesi Yayınları.

Efe, M. (2015). *Anayasa Mahkemesi Uygulamaları Kapsamında Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartları*. (Yayımlanmış doktora tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Efe, M. (2016). *Anayasa Mahkemesi uygulamaları kapsamında bireysel başvuruda kabul edilebilirlik şartları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ekinci, H. (2013). Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Kriterleri ve İnceleme Yöntemi. *Anayasa Yargısı*, 30, 161-197.

Erdal, U. ve Bakırcı, H. (2006). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. maddesi uygulama el kitabı*. OMCT El Kitapları Serisi.

Erdinç, T. (2015). Karşılaştırmalı Olarak Türk Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı (Anayasa Şikâyeti). *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 20, 87-138.

Eren, A. (2003). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına Göre Avrupa Kamu Düzeninde Politik Alanın Sınırları ve "Yeni Kapalı Politik Alan". *AÜEHFD*, VII (3-4), 209-262.

Ergül, E. (2012). *Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru ve uygulaması*. 1. Bası. Ankara: Yargı Yayınevi.

Ermenek, İ. (2013). Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Üzerine Verdiği Kararların Medeni Yargılama Hukukuna Yansımaları ve Bu Alanda Ortaya Çıkan Bazı Özel Durumlar. *MİHDER*, 9 (26), 3-55.

Esen Arnwine, S. (2003). İspanya'da Bireysel Başvuru Yolu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52 (4), 249-271.

Fendoğlu, H.T. (2018). *Anayasa yargısı*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Gemalmaz, H.B. (2011). AİHM Yargısında Yeni Dönem: Protokol No. 14'le Getirilen Yeni Kabul edilebilirlik Ölçütünün Uygulanmasına Eleştirel Bakış. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 1, 209-242.

Gören, Z. (1997). Anayasa Mahkemesine Kişisel Başvuru (Anayasa Şikâyeti). *Anayasa Yargısı*, 11, 97-134.

Gören, Z. (2008). *Anayasa şikâyeti: külfetsiz, masrafsız ve sonuçsuz?*. Yazıcı, S., Gözler, K. ve Keyman, F. (Ed.). Ergun Özbudun'a Armağan. Ankara: Yetkin Yayıncılık.

Gören, Z. (2013). *Türk anayasa yargısında bireysel başvuru*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Gören, Z. (2018). *Anayasa hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Göztepe, E. (1998). *Anayasa şikâyeti*. Ankara: AÜHF Yayınları No: 530.

Göztepe, E. (2011). Türkiye'de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikâyeti) 6216 sayılı Yasa Kapsamında Değerlendirilmesi. *TBBD*, 95, 13-40.

Gözübüyük, A.Ş. ve Gölcüklü, F. (2016). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve uygulaması*. 11. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi.

Gözübüyük, A.Ş. ve Tan, T. (2018). *İdare hukuku genel esaslar*. Cilt 1. 12. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi.

Güveyi, N. (2015). *Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda kabul edilebilirlik aşaması*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Haller, H. (2004). Anayasa Şikâyeti ve Buna İlişkin Sorunlar, Avusturya'da Temel Hak Şikâyeti Hakkında Rapor. *Anayasa Yargısı*, S. 21, 179-185.

Haller, H. (2004). Avusturya Anayasa Mahkemesinin Organizasyonu ve Karar Biçimleri. *Anayasa Yargısı*, 21, 50-68.

Hamdemir, B. (2013). *Türk Anayasa Hukukunda Bireysel Başvuru*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Hamdemir, B. (2018). *Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hassemer, W. (2004). Anayasa Şikâyeti ve Buna İlişkin Sorunlar (Almanya'da Temel Hak Şikâyeti Hakkında Rapor). *Anayasa Yargısı*, 21, 164-178.

Helvacı, S. ve Erlüle, F. (2018). *Medeni Hukuk*. 5. Bası. İstanbul: Legal Yayıncılık.

Holzinger, G. (2009). Avusturya Anayasa Hukukunda Anayasa Şikâyeti ve Bireysel Başvuru. *Anayasa Yargısı*, 26, 61-79.

İnceoğlu, S. (2017). *Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru Türkiye ve Latin modelleri*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

İskenderoğlu, H.İ. (2016). *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Kaboğlu, İ.Ö. (1994). *Anayasa yargısı demokrasi kavramının dönüşümü üzerine*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kaboğlu, İ.Ö. (2018). *Anayasa hukuku dersleri (genel esaslar)*. 13. Baskı. İstanbul: Legal Kitabevi.

Kahraman, M. (2013). Almanya'daki Anayasa Şikâyeti İle Karşılaştırmalı Olarak Türkiye'de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu. *HUMANITAS*, 1, 129-146.

Kanadoğlu, K.O. (2008). Yeni Anayasa Arayışları ve Karşılaştırmalı Hukuk Bağlamında Anayasa Mahkemesi. *Anayasa Yargısı*, 25, 61-89.

Kanadoğlu, K.O. (2015). *Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Karakuzu, M. (2014). *Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Karaman, E. (2013). *Karşılaştırmalı anayasa yargısında bireysel başvuru yolu*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Karan, U. (2015). *Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru rehberi insan hakları hukuku çalışmaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Katıman, E. (2016). *Uluslararası hukuk bireysel başvuru prosedürü içinde mağdur statüsü*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Kaya, S. (2013). *Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kaya, K. (2014). *Cezai konularda Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Kayar, İ. (2012). Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, 67, 59-64.

Kayıhan, Ş. (2015). *Şirketler hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kılınç, B. (2008). Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği. *AYD*, 25, 19-59.

Kılınç, Ü. (2014). Anayasa Mahkemesi Önünde Bireysel Başvuru: Kabuledilebilirlik Kriterlerinin Uygulanması Konusunda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İle Uyum ve Uyumsuzluklar. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 14, 623-650.

Kiremitçi, Ö. (2015). *Karşılaştırmalı Hukukta Bireysel Başvuru Kurumu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Korkmaz, R. (2013). *Medeni Usul Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Korkmaz, R. (2014). *Medeni usul hukuku açısından Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Kurt, L.M. (2011). Ceninin Malvarlığı Hakları. *Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, 7 (83-84), 23-24.

Kuru, B., Arslan, R. ve Yılmaz, E. (2014). *Medeni Usul Hukuku ders kitabı*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Mellinghof, R. (2009). Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Anayasa Şikâyeti. *Anayasa Yargısı Dergisi*, 26, 31-44.

Muşul, T. (2012). *Medeni Usul Hukuku*. 3. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi.

Oder, B.E. (2011). Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda (Anayasa Şikâyeti) Etkin ve Etkili Kullanım Sorunları. *Bireysel başvuru (anayasa şikâyeti)*. HUKAB Sempozyum Serisi. Ankara: HUKAB Yayınları.

Özbey, Ö. (2012). *Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*. (Yayımlanmış doktora tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Özbey, Ö. (2013). *Türk hukukunda Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı*. 2. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi.

Özbudun, E. (2018). *Türk Anayasa Hukuku*. 18. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.

Paczolay, P. (2009). Anayasa Şikâyeti: Bir Karma Çözüm mü?. *Anayasa Yargısı*, 26, 313-320.

Pekcanitez, H. (1995). Mukayeseli Hukukta Medeni Yargıda Verilen Kararlara Karşı Anayasa Şikâyeti. *Anayasa Yargısı*, 12, 257-287.

Pekcanitez, H., Atalay, O. ve Özekes, M. (2018). *Medeni usul hukuku ders kitabı*. 6. Bası. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Poroy, M.A. (2006). İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararları Işığında Başvurucu ve Mağdurluk Statüsü. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 66, 121-132.

Sabuncu, Y. (1982). Federal Almanya'da Anayasa Şikâyeti. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 37 (3-4), 139-152.

Sabuncu, Y. ve Esen Arnwine, S. (2004). Türkiye İçin Anayasa Şikâyeti Modeli Türkiye'de Bireysel Başvuru Yolu. *Anayasa Yargısı*, 21, 229-246.

Sağlam, M. (2005). Bireylerin Anayasa Mahkemesi'ne Başvurusu (Bir Reform Önerisi). *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 60, 139-168.

Sağlam, M. (2011). *Bireysel başvuru*. Ankara: HUKAB Yayınları.

Sağlam, M. (2012). Mukayeseli Hukuk Çerçevesinde Ülkemizde Bireysel Başvuru (6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun). *Prof. Dr. Mehmet Akad'a Armağan*. İstanbul: Der Yayınları, 751-798.

Sağlam, M. (2013). Anayasa Mahkemesi; Bir Temel Hak ve Özgürlükler Mahkemesi. *HUKAB*, 6, 36-41.

Süngü, F. (2019). *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartı Olarak Mağdur Kavramı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şirin, T. (2013). *Türkiye'de anayasa şikâyeti (bireysel başvuru)*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Şirin, T. (2015). *Anayasa Mahkemesi kararları ışığında bireysel başvuru hakkı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Taşkın, Ş.C. (2011). 2010 Anayasa Değişikliklerinden Sonra Türk Anayasa Mahkemesinin Yapılanması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 97, 171-230.

Tezcan, D., Erdem, M.R. ve Sancaktar, O. (2004). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve uygulaması*. Ankara: Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı.

Toprak, E. (2000). *Demokratik ve Etkin Bir Devlet İçin Türk Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma*. (Yayımlanmış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tögel, A. (2013). Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Yolunun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Yapılan Başvurulara Etkisi. *Akademik Teklif (Hukuk ve İdari Bilimler Dergisi)*, 1 (1), 58-85.

Tunç, H. (1997). *Karşılaştırmalı Anayasa yargısı (denetim kapsamı ve organları)*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Turabi, S. (2017). *Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru rehberi*. 3. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Turan, H. ve Kaplan, R. (2015). *Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru usulü ve kabul edilebilirlik kriterleri*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları.

Türk, Ç.B. (2012). Mukayeseli Hukukta ve Türkiye'de Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, 66, 22-27.

Ural, S.S. (2013). *Hak ve özgürlüklerin korunması bağlamında bireysel başvuru*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Uzun, C.D. (2012). *Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolu (Anayasa şikâyeti) beklentiler ve riskler*. Ankara: Seta Analiz Yayınları.

Ünal, Ş. (2001). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: insan haklarının uluslararası ilkeleri*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Ünal, R.Y. (2004). *Danıştay kararları dergisi*. 3. Ankara: Danıştay Yayınları.

Yalçınöz, B. (2014). Bireysel Başvuruya Konu Olamayacak İşlem ve Kararlar. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2, 187-206.

Yokuş, S. (2015). *Türkiye'de Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yücel, B. (2013). "Anayasa Şikâyeti" Demokratik Siyasî Sistemin Pekiştiricisi Olabilir mi?. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (Hukuk Fakültesi Özel Sayısı), 143-151.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2019.

<https://www.hetrechtstudentje.nl/jurisprudentie/kleyn-e-a-vs-nederland/>, Erişim Tarihi: 30 Haziran 2019.

https://www.echr.coe.int/Documents/CLIN_2015_06_186_TUR.pdf, Erişim Tarihi: 30 Haziran 2019.

https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Reputation_TUR.pdf, Erişim Tarihi: 30 Haziran 2019.

<https://www.tradewindsnews.com/incoming/article265373.ece5/binary/IRISL%20V%20Turkey%20-%20ECHR%20judgment%20-%20Dec%202007>, Erişim Tarihi: 30 Haziran 2019.

<http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/08-ALMANYA%20209-276.pdf>, Erişim Tarihi: 4 Temmuz 2019.

[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-76830%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-76830%22]}), Erişim Tarihi: 30 Haziran 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170322>, Erişim Tarihi: 30 Haziran 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58738>, Erişim Tarihi: 30 Haziran 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-63469>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-142976>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-32513>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=002-1065>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-5648>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-80707>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-81323>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-58337>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-101568>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-76946>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-79602>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-69751>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57546>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-72259>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57510>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-90898>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57872>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-61263>, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-92325>, Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-95652>, Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-69039>, Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2019.

<http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-126350>, Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2019.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyadı, Adı : CEMALOĞLU, Berna
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 10.09.1982
Medeni Hali : Evli
Telefon Numarası : 0312 463 2193
E-posta : berna.cemaloglu@trt.net.tr

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Ankara Üniversitesi	2005
Lise	Konya Av. Erbil Kuru Lisesi	1999

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Yer	Pozisyon
2019-	TRT Genel Müdürlüğü	Hukuk İşleri Daire Başkanlığı Daire Başkan Yardımcısı
2016- 2019	TRT Genel Müdürlüğü	Hukuk Müşaviri
2011-2016	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı	Hukuk Müşaviri
2007-2011	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	Avukat
2006-2007	Serbest Avukatlık	Avukat